MAKSİM GORKİ

SOYTARI

AKVARYUM

Akvaryum Dünya Klasikleri

MAKSIM GORKI
SOYTARI

ANONİM

KVARYUM YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

SOYTARI

Bir gün sirkin koridorundan geçerken, sirk soytarısının kapısı açık duran soyunma odasına bir göz attım ve ilgilenerek durakladım: Sırtında redingot, başında silindir şapka, ellerinde eldiven, koltuğunun altında da bir baston olan şık soytarı, aynanın önünde durmuş, çevik bir el hareketiyle başından silindirini çıkararak aynadaki hayaline reveranslar yapıyordu.

Şaşırmış yüzümü aynada görünce hızla bana döndü; gülümseyerek ve parmağıyla yüzünü ve aynayı işaret ederek:

- Ben.. Ben! Öyle değil mi? dedi.

Sonra kenara çekildi. Aynadaki hayali kayboldu. Yavaşça elini havada dolaştırarak:

- Ben, yok!.. dedi.

Ben bu oyunu anlamamıştım. Utandım ve onun hafif gülüşleri arasında oradan uzaklaştım. Fakat o andan itibaren de soytarı beni korkunç şekilde ve inanılmayacak derecede ilgilendirmeye başladı. Bu; orta yaşlı, mahzun bakışlı,

sirkin konik kubbesi altındaki alanda fevkalade çevik ve komik, bir İngiliz'di. Kuru ve solgun yüzü bana anlamlı ve zeki görünürdü.

Gür sesinin ise -soytarı, sahanın taşları üstünde âdeta kocaman bir kedi gibi numaralar yaparak ve Rusça kelimeleri ezip büzerek haykırırken - her zaman alaylı ve hemen hemen hiç hoşa gitmeyen bir hali vardı.

Aynanın önündeki reveranstan sonra onu izlemeye başladım. Perde aralarında, aynanın karşısında yüzüne nasıl krem sürdüğünü, veyahut yüzündeki boyaları nasıl sildiğini inceleyerek, onun daracık soyunma odası önünde döner dururdum... Ne ile uğraşırsa uğraşsın, her zaman, ya kendi kendine konuşur, veyahut ıslıkla hep aynı şarkıyı mırıldanırdı...

Küçük yudumlar halinde büfede nasıl votka içtiğini gördüm. Büfeciye nasıl saat sorduğunu işittim:

Saat kaç?

- On biri on geçiyor.

- O.. Bu zor. Bir, iki, üç, dört... Zor değil... En kolay; dört.

- Çinko kaplı tezgahın üstüne gümüş bir para atarak ve;

- Üç-dört, üç-dört... diye mırıldanarak sokağa çıktı.

Her zaman yalnız başına dolaşırdı. Ben de onu bir polis ajanı gibi izlerdim. Bana öyle geliyordu ki, bu adam, kendine has esrarengiz bir hayat sürüyor ve her şeye, benim hiçbir zaman beceremediğim bir bakışla bakıyordu... Bazen İngiltere'de olduğumu hayal etmeye çalışırdım. Kimse tarafından anlaşılmamış, her şeye yabancı, bilmediğim bir yaşayışın kudretli gürültüsüyle sersemlemiş olan ben; acaba şu kuvvetli, güzel vücutlu soytarı gibi, sakin sakin gülümseyerek, yalnız kendi dostluğumun içine kapanmış bir halde yaşayabilir miydim?

İngiliz'in, iyi kalpli bir kahraman olarak rol almadığı birtakım olaylar hayal eder; onu, bildiğim bütün iyi huylarla süsler ve öylece seyrederdim. Ben onu, iyilikleri ve kötülükleri sabit Dickens'in kahramanlıklarına benzetirdim... Bir defasında gündüz Oka ırmağı üzerindeki köprüden geçerken, onu, dubalardan birinin kenarına oturmuş, balık avlarken gördüm. Durdum, balık avını bitirinceye kadar onu seyrettim. Oltasının iğnesine takılan bir hani balığını veya diğer bir balığı çekip eline alıyor, yüzüne yaklaştırıyor ve balığın ağzına doğru hafifçe ıslık çalıyor, sonra da bunu yavaşça oltanın iğnesinden çıkarıyor ve suya atıyordu. İğneye yem olarak bir kurt takarken, kurda bir şeyler söylüyor, köprünün altından bir kayık geçerken ise, başındaki viziyersiz şapkayı çıkarıyor, hiç tanımadığı bu insanları nezaketle selamlıyordu. Kayıktakiler ona karşılık verdikleri zaman, ağzını açarak ve kaşlarını yukarıya kaldırarak, oldukça şaşırmış bir tavır takınıyordu. Genelde gönlünü eğlendirmesini biliyor ve görünüşe göre de bunu seviyordu.

Bir defasında onu dağda Uspenskaya kilisesi yanındaki bahçede gördüm. Oka ile Volga arasına bir kama gibi giren panayırı seyrediyor, parmaklarını elindeki baston üzerinde flüt çalar gibi gezdirerek, ıslık çalıyordu. Kızgın gökyüzüne, panayırdan ve Volga'dan, yabancı bir yaşayışa ait boğuk ve karmakarışık bir uğultu yükseliyordu. Kirli sularda, binbir renkli petrol lekeleri arasında vapurlar, mavnalar, kayıklar ağır ağır yüzüyor, demirlerden yayılan bir-

takım ıslık ve gıcırtılar duyuluyor, geniş ve güçlü avuçların suya vurmasından doğan bir ses işitiliyor, uzaklarda, çayırların ardında, ormanlar tutuşuyor, dumanlı gökyüzünde ise, ışıktan mahrum, çıplak, donuk-kırmızı bir güneş hareketsiz duruyordu.

Soytarı, elindeki bastonla ağaç gövdesine vurarak ibadet eder gibi, yavaşça bir şarkı tutturdu:

- Own, down lown dear..

Yüzü hüzünlü ve ciddi idi. Kaşları kalkıktı. Şarkının garip ahengi, bende korkulu bir duygu uyandırmıştı. Bu adamı evine, panayır yerine kadar geçirmek istedim.

Birdenbire tüylü ve sert bir köpek belirdi. Soytarının yanından geçerek onun iki adım ilerisinde tozlu otların üzerine oturdu, uzun uzun esnedi ve soytarıya bakmaya başladı. Soytarı doğruldu, bastonunu omzuna alarak, âdeta tüfekle nişan alıyormuş gibi köpeğe nişan aldı. Köpek, yavaşça hırladı:

- Hırrr!..

Soytarı da, köpek diliyle ona cevap verdi:

- Hım!..

Köpek kalktı, gücenmiş bir tavırla uzaklaştı. Soytarı ise etrafına bakındı. Ağacın altında beni görünce, dostça gözünü kırptı.

Her zamanki gibi şık giyinmişti. Üzerinde siyah bir redingot, aynı renkte bir pantolon, başında parlak bir silindir şapka, ayağında ise güzel fotinler vardı. Ancak efendice giyinmiş soytarıların, sokakta çocuk gibi hareket edebileceğini düşündüm. Genelde bana öyle gelir ki, herkese yabancı olan ve dil bilmeyen bu adam, ancak soytarı olduğu

için şehrin ve panayırın kalabalığı içinde kendini bu kadar serbest hissediyor!..

Yaya kaldırımlarında kimseye yol vermeyerek ve ancak kadınlara rastladıkça kenara çekilerek, önemli bir şahsiyet edasıyla yürürdü. Kalabalığın arasında yürürken, biri dileğiyle veya omuzuyla kendisine dokunsa, sessizce ve biraz da tiksinerek, eldiveni ile, dokunulan yeri temizlediğini görürdüm. Ciddi Ruslar ve başkaları kaygısızca itişip kakışırlar, hatta birbirinin üzerine bile çıkarlar, birbirlerinden af dilemez, şapka ve kasketlerini nazik bir jestle çıkarmazlar... Ciddi insanların yürüyüşlerinde kör, mukadder bir şeyler var. Bunların hepsi de, gidip gelen şu insanların acele ettiğini, kimsenin birbirine yol vermeye vakti olmadığını açıkça görüyorlar.

Soytarı ise savaş meydanındaki tok bir karga edasıyla, kaygısızca dolaşıyordu... Bana öyle geliyor ki, o, nezaketiyle, yolu üzerindeki herkesi şaşırtmak ve mahvetmek istiyordu. Bu, ya da onun bir başka hali, bende hoşa gitmeyen bir etki bırakıyordu.

Hiç şüphe yok ki o, insanların kaba olduğunu görüyor, yolda birbirlerine ağır küfürlerle hakaret ettiklerini anlıyordu. Bunu görmemezlik ve anlamamazlık edemezdi. Fakat o, güya hiçbir şey görmüyor ve anlamıyormuş gibi caddelerdeki insan selinin arasından geçiyordu. Ben ise öfkelenmiş bir halde:

- Yapmacık yapıyorsun, sana inanmıyorum, diye düşünürdüm.

Fakat bir defasında bu şık adamın, bir arabanın çarpıp devirdiği bir sarhoşa kalkması için nasıl yardım ettiğini, onu ayağa kaldırdığını ve derhal çevik bir parmak hareke-

tiyle sarı eldivenlerini çıkararak çamura attığını gördüğüm zaman, kendimi tamamen hakarete uğramış gibi düşündüm. Sirkteki mükemmel gösteri, gece yarısından sonra bitmişti. Ağustos sonu idi. Siyah boşluktan, aynı biçimdeki panayır binaları üzerine, ince cam tozu halinde bir sonbahar yağmuru serpeliyordu. Fenerlerin bulanık lekeleri havanın ıslaklığı içinde eriyordu. Yamrı yumru kaldırımların üzerinde faytonlar gürlüyor, sirkin yan kapılarından çıkan kara bir kalabalık, uluyordu.

Soytarı, sırtında tüylü, uzun bir palto, başında da aynı şekilde tüylü bir şapka, koltuğu altında da bir baston olduğu halde, sokağa çıktı. Yukarıya, karanlığa baktıktan sonra, ellerini cebinden çıkardı. Paltosunun yakasını kaldırdı. Her zaman yaptığı gibi, yavaş, fakat kendini beğenmiş adımlarla meydandan yürümeye başladı.

Sirkten pek de uzak olmayan bir otel odasında kaldığını biliyordum. Fakat o, oturduğu yerin tersine bir yöne doğru ilerliyordu. Nasıl ıslık çaldığını dinleyerek arkasından yürüyordum...

Işıkların yansımaları, kaldırım taşları arasındaki su birikintilerinde kayboluyor, siyah arabalar arkadan bize yetişiyor, tekerleklerin etrafındaki çemberlerin altından sular tuhaf sesler çıkarıyorlardı. Coşkun bir sel halinde meyhane pencerelerinden müzik akıyor, kadınlar karanlıkta bağırışıyorlardı. Panayırın eğlence gecesi başlıyordu.

Yaya kaldırımı boyunca, erkeklerle konuşarak ve iki taraflarına sallanarak ördek yürüyüşleriyle kadınlar gidiyordu. Sesleri kısık ve nezleliydi.

İşte bunlardan biri soytarıyı durdurdu... Diyakosu andıran kalın bir sesle onu beraber gitmeye davet etti. Soytarı geri geri çekildi, koltuğu altındaki bastonunu çekti, onu bir kılıç gibi kullanarak, kadının yüzüne doğru yöneltti. Kadın küfrederek kenara çekildi.

Soytarı ise adımlarını hızlandırmadan köşeyi döndü, tenha ve bir tel gibi dümdüz bir sokağa saptı. Uzaklarda bir yerde, önümüzde kahkahalar yükseliyor, tuğladan yaya kaldırımlarının üzerinde ayak sesleri duyuluyor, bir kadın sesi hastalıklı bir ahenkle haykırıyordu.

Yirmi adım kadar yürüdükten sonra, yaya kaldırımı üzerinde, üç bekçinin bir kadına sataşmakla uğraştıklarını, fenerlerin donuk ışığı yardımıyla, gördüm. Bunlar kadını birbirlerinin kollarına atarak, kucaklıyor, mıncıklıyor, sıkıştırıyorlardı. Kadınsa, âdeta bir köpek yavrusu gibi cıyak cıyak bağırıyor, güçlü ellerin itip kakmaları altında sendeliyordu. Yaya kaldırımı, baştan başa bu ham, bu kaba insanların oyunuyla işgal edilmiş bulunuyordu...

Soytarı tam bunların yanına geldiği zaman, yeniden koltuğu altındaki bastonunu çekti, bunu hızlı ve çevik hareketlerle bekçilerin yüzüne doğru yönelterek, tekrar bir kılıç gibi kullanmaya başladı.

Bekçiler, sert hareketlerle ayaklarını yere vurarak haykırdılar... Fakat soytarıya yol vermediler. Sonra, bunlardan biri soytarının ayaklarına doğru atılarak boğuk bir sesle haykırdı. Soytarı yuvarlandı; üstü başı perişan bir kadın, giderayak etekliğini düzelterek ve:

- İtler, hergeleler!.. diye bağırarak, yanımdan geçti.

Bunlardan biri, kudurmuş gibi:

- Bağla, diye bağırdı. Demek sen sopayla, ha?

Soytarı, yüksek sesle, yabancı bir söz söyledi.

Yüzükoyun bir vaziyette kaldırımın üzerinde yatıyor, ata biner gibi sırtına binerek ellerini büken bir adama topuklarıyla vuruyordu.

- O şeytan!.. Kaldır onu!.. Götür!..

Karanlıkta birbirine sımsıkı sokulmuş üç kişinin, sokağın ıslak karanlığı içinde ağır ağır, âdeta bir rüzgâr tarafından itiliyorlarmış gibi sallanarak nasıl gittiklerini - bir galerinin saçağını tutmakta olan dökme bir sütuna yaslanmış olduğum halde - gördüm.

Kalan bir bekçi, diz çökerek bir kibrit çaktı ve yaya kaldırımını araştırmaya başladı.

Yanına yaklaştığım zaman:

- Yavaş ol, dedi. Düdüğün üstüne basma! Düdük kaybettim.

- Böyle kimi götürdüler?.. diye sordum.

- Hiç işte, öyle birini...

- Neden?

- Öyle gerekmiş ki götürdüler...

Bu durum gücüme gitmiş, canım sıkılmıştı. Fakat buna rağmen, muzaffer bir eda ile:

- Ya?.. diye düşündüğümü hatırladım.

Bir hafta sonra soytarıyı tekrar gördüm. Alaca bulaca bir yumak halinde alanda yuvarlanıyor, haykırıyor, sıçrıyordu. Fakat bana öyle geldi ki, şimdi, eskisine göre daha kötü, daha sıkıcı "numara" yapıyordu.

Onu seyrederken kendimi, nedense suçlu hissediyordum.

KIRIM TASVİRLERİ

Ümmü

... Sabahları uyanınca, odamın penceresini açar ve etrafı dinlerim... Bahçenin zengin yeşillikleri arasından, dağdan, hazin bir şarkı sesi kulağıma gelir. Ne kadar erken uyanırsam uyanayım, çiçek açmış şeftali ve incirlerin tatlı kokusuyla dolu sabah havası içinde o şarkıyı çınlar bulurum.

Ay-Petri dağının yüksek tepesinden serin bir rüzgâr eser, penceremin üzerindeki ağacın sık yaprakları yavaş yavaş kımıldar, bunların hışırtısı, şarkının ahengine ruhu okşayan birçok güzellik katar. Aslında şarkının melodisi monoton ve çirkindir; baştan başa bir ses ahenksizliği üzerine kurulmuştur: Alçalıp sönmesini beklediğiniz bir anda, kederli ve ihtiraslı bir feryada kadar yükseliyor, yine böylece, bu vahşî feryat, birdenbire gereksiz bir şikayet haline geçiyor. Bu şarkıyı titrek, ihtiyar bir ses, sabahtan akşama kadar söylüyor. Günün hangi saatinde dinlerseniz dinleyiniz, bu bitmez tükenmez şarkının daima dağlardan bir sel gibi aktığını duyarsınız!..

Köyde oturanlar bana, yedi yıldır bu yanık şarkıyı dinlediklerini söylediler. Sordum:

- Bunu söyleyen kim?

O zaman bana, bunun kocasıyla iki oğlu altı yıl önce balık avlamak için denize açılan ve hâlâ dönmemiş olan ihtiyar deli Ümmü olduğunu söylediler.

İşte o zamandan beridir Ümmü, kulübesinin eşiğinde oturur, denize bakar ve sevgili yolcularını bekleyerek şarkısını söylermiş.

Bir gün onu görmeye gittim. Yılan gibi kıvrılan patika yoldan, dağın eteklerine yapışmış kulübelerin yanından, bağ ve bahçelerin arasından geçerek yükseklere, dağın tepesine tırmandım. Orada, kayalarla parlak yeşilliklerin arasına gizlenmiş ihtiyar Ümmü'nün harap kulübesini gördüm. Yayla dağının tepesinden yuvarlanmış kocaman kayalar arasında çınar, incir ve şeftali ağaçları yükseliyor, bir dağ suyu, yolu üstünde bir sıra küçük şelaleler oluşturarak şırıldıyordu. Kulübenin damında otlar bitmiş, duvarlarını sarmaşıklar kaplamıştı. Kapısı denize bakıyordu.

Kapının önündeki bir taşın üstünde, uzun boylu, düzgün vücutlu, ak saçlı Ümmü oturuyordu. Yüzü kırışık içinde ve güneşten yanmıştı. Birbiri üstüne devrilmiş kayalar, zamanla yarı harabe haline gelmiş kulübe, kızgın mavi göğün içindeydi Ay-Petri dağının esmerleşen tepesi, ötede, aşağıda, güneşin altında soğuk pırıltılarla yanan deniz, bütün bunlar, ihtiyar Ümmü'nün etrafında büyük bir sessizlikle dolu sert bir dekor oluşturuyordu.

Ümmü'nün ayakları altında, dağ boyunca köy serpilmişti. Köye ait bahçelerin yeşilliği arasından köy evlerinin rengarenk damları, dökülmüş bir boya kutusunu andırıyordu. Aşağıdan beygir koşumlarına ait sesler, sahile çarpan denizin mırıltısı, bazen de, pazarda, kahvelerin önüne yığılmış insanların sesleri geliyordu.

Burada, yukarıda sessizlik vardı. Yalnız dağ suyu sırıklıyor ve Ümmü'nün, bundan altı yıl önce başlamış sonsuz, yanık türküsü buna arkadaşlık ediyordu.

Ümmü, şarkı söyleyerek ve gülümseyerek beni karşıladı. Bu gülümseyişten yüzü daha fazla kırıştı. Gözleri genç ve parlaktı. Bu gözlerde beklemenin sabırlı ateşi yanıyordu. Tatlı bir bakışla beni süzdükten sonra, tekrar denizin ıssız düzlüğünü seyre daldı.

Şarkısını dinleyerek ona yaklaştım ve yanına oturdum. Bu, garip bir şarkı idi: Bunda, inançla keder birbirini kovalıyor, sabırsızlıkla yorgunluk notaları işitiliyor, şarkı zaman zaman kesilerek sönüyor ve sonra sevinçli bir ümitle tutuşarak yeniden başlıyordu.

Fakat bu şarkı neyi ifade ederse etsin, ihtiyar Ümmü'nün yüzü bir tek duygu içinde tereddüt olmayan, inançlı, sakin ve mutlu bir bekleyiş duygusunu ifade ediyordu.

Ona, sordum:

- Kocanın adı ne?

Parlak bir gülümseyişle cevap verdi:

- Abdurrahim... Birinci oğlum Akdem, ötekisi de Yunus. Yakında gelecekler. Ötede gidiyorlar. Çok geçmeden kayıklarını göreceğim. Sen de göreceksin!

Bu "sen de göreceksin" sözlerini öyle bir tonla söylemişti ki, onları görmenin benim için de bir saadet olacağına, kocasını taşıyan kayığın, gök ile denizin esmer bir

çizgi ile ayrıldığı ve kadının, kızgın güney güneşi altında kurumuş bir mumyayı andıran esmer parmağıyla işaret ettiği ufukta görünmesinin bana da büyük bir haz vereceğine inanmış gibiydi. Kadın, bundan sonra, kendi bekleyiş ve inanış şarkısını yeniden söylemeye başladı. Ben hem ona bakıyor, hem şarkısını dinliyor, hem de:

- Böyle ümit etmek ne mutlu!.. diye düşünüyordum. Geleceğin büyük sevincini bekleyen bir yürekle yaşamak ne iyi!..

Ümmü ise, hafifçe sallanarak ve gözlerini, güneşte kamaştırıcı pırıltılarla ışıldayan ıssız denizden ayırmaksızın, şarkısını söylüyordu. Yalnız bir fikre saplanmış olan şuuru, başka hiçbir şey kabul etmiyordu ve ben, yanı başında oturduğum halde, onun gözünde görünmüyordum.

Düşüncelerine tam bir saygı göstererek, yalnız ümitle dolu olan hayatına imrenmeye hazır olduğumu hissetmiş bir halde, beni unutmasına engel olmayarak susuyordum...

O gün deniz sakindi. Göğün pırıltılarını aksettiriyor ve bana hiçbir şey vadetmiyordu. Ümmü'nün yanında uzun müddet oturdum ve beraberimde birçok keder götürerek, onun tarafından fark edilmeden, oradan ayrıldım. Arkamdan şarkı sesiyle, dağ suyunun şırıltısı geliyor, denizin üstünde martılar uçuşuyor, sahile yakın bir yerde, bir yunus balığı sürüsü oynaşıp duruyordu. Denizin enginleri ıssızdı.

İhtiyar Ümmü, beklediğine hiçbir zaman kavuşamayacak... Fakat ümit dolu bir yürekle yaşayacak ve ölecek...

SEYİRCİLER

...Temmuzun bugünü, ilginç ve ihtişamlı başladı: Bir generalin cenaze töreni yapılıyordu: Askerî bandonun bakır boruları, gözleri kamaştıran bir ışık: ile pırıldayarak yankılar yapıyordu. Yetenekli, ufak tefek bir er, çapkın gözleriyle seyircileri süzerek, pistonlu bir boruyu harikulade güzel çalıyor, bulutsuz mavi göğün altında matem marşı, tıpkı güneşe söylenmiş bir kaside (övgü şiiri) hissini veriyordu.

Çelenklerle örtülü tabutu, iri siyah beygirler çekiyor; bunlar ayaklarını, büyük davulun uğultulu iç çekişlerine tempo tutarcasına, kaldırım taşlarına vuruyorlardı. Sırtlarında beyaz gömlek, ayaklarında âdeta bu tören için daha dün yaptırılmış hissi veren pırıl pırıl çizmelerle, erler ağır ağır yürüyor, esmer yüzlerinde süngülerinin ışıkları pırıldıyordu. Subayların üniformalarında, güneşten kızgın bir hale gelmiş altın yaldızlı bakır düğmeler yanıyor, kabarık göğüslerin üzerindeki nişanlar, bir çiçek hissini veriyordu. Beyazlar giyinmiş asker sıralarının ardından, koyu bir kalabalık halinde alaca bulaca şehir halkı yürüyordu,

ince bir toz bulutu havada dalgalanıyor, her şey parlak boruların bakır ahengiyle sarılı bulunuyordu.

Pencerelerden sarkan, kapılara üşüşen, tahta perdelere asılan Priyadilnaya caddesinin sakinleri, generalin sonsuz hayata bu ihtişamlı gidişini tehalükle seyrediyorlardı. Onlar bu bedava seyirden öyle bir ruh haleti içinde neşeleniyorlardı ki, bu hal bunu görenlere - her zaman ve gayri ihtiyari olarak - dünyadaki her olayın işsiz güçsüzleri hoşnut etmek için meydana geldiği şeklinde kederli bir düşünce telkin etmektedir.

Her şey, Temmuz gününün bu bayramlık sevincine tamamen uygun olarak mükemmel, muntazam ve ihtişamlı bir şekilde gelişiyordu. Aslında bir insan gömülüyordu, fakat Priyadilnaya Caddesi'nde ölüm çok alışılmış bir olaydı. Kimsede, ne keder, ne korku, ne de filozofça birtakım düşünceler uyandırmazdı. Fukara cenazeleri, ilgi uyandırıcı bir manzara oluşturmaz, sadece hayatın gamını derinleştirirlerdi. Halbuki bu general töreni, mahzenlerde yaşayanlardan tutunuz da, tavan arasındakilere varıncaya kadar bütün insanları ayaklandırmıştı.

Herşey mükemmel olarak cereyan ediyordu. Fakat üstü başı oldukça perişan İgoşa-Smert ismindeki deli, birdenbire ortaya fırlayıverdi. Onun perişan kılığı, jandarmanın iri beyaz atını ürküttü. At kenara fırladı ve leylak renkli bir rop giyinmiş olan bir kadını yere düşürdü, demir nalı ile öksüz Klüçarev'nin ayağına basarak parmaklarını ezdi.

Telaş ve heyecan seyircileri neşelendirdi. Bilhassa leylak roplu, tüccarı andıran iri yarı bayanın sırtüstü tozlara yuvarlanışını, geniş etekliği içinde kaybolarak feryat edişini ve beceriksizce kalkmaya çalışarak kalın bacaklarını

sallamasını seyretmek hayli gülünç bir şeydi... Anlaşılan kadın, adamakıllı korkmuş ve incinmişti; kocaman yüzü kireç gibi olmuş, gözleri garip bir şekilde fırlamıştı. Hiç şüphe yok ki seyircilerin gülüşleri zalimce ve yersizdi. Fakat çok eskiden kalma bir adettir: Bütün dünyayı sadece bir seyir yeri sayan insanlar için, düşen komşusu gülünçtür.

Fakat öksüz Klüçarev'in, ezilmiş ayağını sürükleyerek, tahta perdelere doğru süründüğünü, ayağından da caddenin esmer tozlarına, açık kırmızı bir kan aktığını gördükleri zaman, gülüşmeler kesildi.

Kanda, ebedî seyircilerin gergin dikkatlerini çekmek gibi bir yön vardır. Bu gibi seyirciler, kana, özel bir bakışla bakarlar. Bu da onlarda çok eskiden kalma bir âdettir.

İşte, ölen generali, sokağın tozları içine yuvarlanmış tüccar kılıklı kadını unutan seyirciler, tahta perdelere yaslanmış olan öksüzün etrafında sıkı bir halka oluşturarak çocuğun nasıl kan kaybettiğini, ezilmiş parmaklarındaki cehennem ağrılarının morarmış küçücük yüzünü nasıl değiştirdiğini seyrederek soruyorlardı:

- Koska, ağrıyor mu?

Sakatlanmış ayağını kâh uzatarak, kâh toplayarak suratını buruşturan çocuk, mırıldanıyor:

- Uhh! Amma da yaptınız ha!.. İşte tam duaya gittik...

Çocuk, renk vermemeye çalışarak cesaret taslıyor, seyirciler ise fikir yürütüyorlardı:

- Guskov senin canına okuyacak!..

- Ah seni şeytan çekici! Bu iş için ustan sana kim bilir ne yapacak?

Oradakilerden biri sekice bir laf etti:

- Şuraya tozların içine bir kapik atıverin, hemencecik görür, ama koca beygiri görmez, hergele!

Çocuk, dargın bir sesle itiraz etti:

- Ben onu gördüm, fakat düştüm. Hayvan karnıma çifte attı.

Çocuklar etrafını alarak kanlanmış ayağını dikkatle gözden geçiriyorlardı: Bunlardan mavi gözlü zayıf bir çocuk çevik bir ayak hareketiyle, siyah, ıslak kan lekelerine toz atıyordu. Bu hareketi yaptığı için âdeta kendisini dövmelerini bekliyormuş gibi, ürkek ürkek etrafına bakmarak, farkına vardırmadan kanı örtmeye çalışıyordu. Öksüzün arkadaşları, tıpkı kedi yavruları gibi miyavlayarak, kendilerine öven bir eda ile oyunlarda, dövüşlerde, büyüklerinin övgüleri sonucunda aldıkları yaralardan, kesiklerden, yüzülmüş derilerinden, vuruklarından ve diğer kahramanca sakatlıklarından bahsediyorlardı.

Merhametli kimseler, Klüçarev'e tavsiyelerde bulunuyorlardı:

- Ayağına toprak serp!.

- Toprak değil, örümcek koymak lazım.

- Örümcek kesikler içindir.

Öksüzün yanına, "Bilardo Ustası" lakabıyla tanınan, ustası ciltçi Guskov yaklaştı. Bu, dazlak kafalı, âdeta sinekler terslemiş gibi alaca bulaca çilli yüzlü, uzaklara bakan kırpışık gözlü, kaba kemikten ve yıpranmış eski bir deriden dikkatsizce ve giderayak yapılmış bir adamdı. Ellerini arkasına bağlayarak ve çırağının başı ucundaki tahta perdelere bakarak:

- Demek böyle ha, köpek oğlu köpek, dedi. Ben seni nereye göndermiştim? Ben seni deri almaya gönderdim mi, göndermedim mi?

Koska elleriyle başını kapayarak gözyaşları içinde:

- Amcacığım, diye yalvardı. Oradakilerden biri cildçiye:

- Şu halde sen de onun derisini yüzüver, tavsiyesinde bulundu.

Bir başka seyirci:

- İşe yaramaz, derisi incedir, fikrini ileri sürdü!

Kıllı elleriyle çilli yüzünü düşünceli düşünceli oğuşturan Guskov, yüksek sesle kendi kendine söylendi:

- Şimdi ben seni ne yapayım? Ayaksız ne işime yararsın?

Öksüz, gözyaşları içinde yalvardı:

- Amcacığım, ben yarın iyileşirim!

- Paraları ver!

Koska, pantolonunun cebinden, buruşmuş yeşil bir banknot çıkardı. Ciltçi banknotu düzelterek:

- Şeytan yavrusu, bunu ağzında mı çiğnedin?., dedi ve sallanarak, uzun vücuduyla seyirci kalabalığı arasına karıştı ve kayboldu.

Ayçiçeği ve çörek satan benim ev sahibi kocakarı Smurigina yüksek sesle içini çekti:

- İşte bunlar da usta diye geçinir.

Ciddi ve sofu bir adam olan kürkçü Trusov kadının sözünü keserek:

- Sen sus kocakarı, dedi.

Sahibi Trusov gibi kelli felli bir köpek olan Buyan, çocuğun kanlı ayağını kokladı, kalın kuyruğunu kaldırdı, dişlerini göstererek düşünceye daldı.

Kalabalığın içinden bir seyirci:

- Dikkat et de ısırmasın!.. uyarısında bulundu.

- Hoşt!

Köpeği kovdular, cenaze alayı caddenin köşesini dönmüştü. Oradan hızlı trampet sesleri geliyordu. Tozlar yatışmıştı. Çocuğun yuvarlak yüzü kana bulanmıştı. Gözyaşlarıyla ıslanmış, ağrıdan feri kaçmış gözleri, mahzun bir eda ile, sakatlanmış ayağına bakıyordu. Çocuk elinin parmaklarıyla ezilmiş kemiklerini elliyor ve ürpererek burnunu çekiyordu:

- Perşembeye kiliseye ilahi okumaya gidecektim, diye söylendi. Ustam izin vermişti. Ah, aman yarabbi!..

Kocakarı Smurığina:

- Ayağını bağlamak lazım!.. tavsiyesinde bulundu ve çekip gitti.

Öksüz, tahta perdelere tutunarak ayağa kalkma girişiminde bulundu. Fakat haykırarak ve karnını tutarak yere düştü.

Kalabalığın içinden biri acıyarak söylendi:

- Vay anasını!

Çocuk ise feryada başladı:

- Ben şimdi ne yapacağım?

- Topallayacaksın!.. sözleriyle onu teselli ettiler...

Ortalığa bir can sıkıntısı çöktü. İlk önce çocuklar dağıldılar. Sonra birbiri peşinden büyük seyirciler çekildi. Cadde boşaldı; tenhalaştı. Klüçarev tahta perdelerin dibinde, tozlu küçük bir paçavra yığını halinde tek başına kaldı. Kaldırımların üzerine kargalar, güvercinler kondu. Avlulardan gıdaklayarak kuluçkalar ve büyük horozlar çıktı. Evlerden tenekecilerin çekiç sesleri yankılanmaya, kürkçülerin ince sopa sesleri gelmeye başladı. Tahta bacaklı eski bir asker olan kunduracı Driyagin tehditkâr bir sesle, bildiği biricik şarkısını söylemeye başladı:

"Yetmiş yedi yılında

Türkler savaş ilan etti

Bütün Rusya'ya

Anamız Moskova'yla!"

Can sıkıntısı daha ağır, daha yoğun bir hal aldı.

***

Bütün bunları, kocakarı Smurigına'ya ait olan, oturmuş olduğum mahzenin penceresinden, karanlık içinden görüyordum. Bir gün önce sabahleyin limanda çalışırken geminin ambarına düşmüş, sağ kolum çıkmış, diz kapağım incinmişti. Ağrılardan bütün gece uyuyamadım. Şimdi ise mahzenin penceresi içine oturmuş, cenaze törenini, seyircileri, öksüz Klüçarev'i seyrediyordum. Klüçarev, caddenin karşı tarafında, tam da penceremin karşısında yatıyordu. Seyirciler dağılınca ona seslendim:

- Kostya, buraya kadar sürünüver!

Mahzun mahzun etrafına baktı. Toprağın üstünde başımı görünce, suratını buruşturarak cevap verdi:

- Ağrıyor!

- Gelemez misin?

İleri doğru eğildi ve elleriyle yere dayanarak sürüne sü-

rüne gelmeye çalıştı. Fakat derhal inleyerek yan tarafa yığıldı. Bir dakika kadar ağladıktan sonra gözyaşlarını yüzünün şurasına burasına bulaştırarak:

- Karnıma vurdu, dedi. Beni hastaneye yatırsalar...

- Köşede bekçi yok mu?..

- Bekçi mezarlığa gitti.

İrkilerek sustu. Eskimiş kırmızı çizmeli bir çift kalın bacak penceremin hizasına geldi. Seslendim:

- Hey!..

Bacaklar durdu.

Sakallı kocaman bir yüz sessizce eğildi:

- Şu çocuğu hastaneye götürmek lazım.

- Ne yapalım? Kendin götür!

- Götüremem, ben de hastayım.

- Ben bu caddeden değilim ki...

Yolcu, dolgun dolgun öksürdü ve uzaklaştı. Bundan sonraki yolcu yaptığım teklifi biraz başka türlü karşıladı. Çocuğun yanına yaklaşarak, giderayak, âdeta temenni mahiyetinde:

- Gördün mü yaramazlığın sonunu, alçak! Seni hastaneye değil, fakat gebermiş kedilerin atıldığı göle atmalı!.. dedi ve vazifesini yapmış bir insan huzuruyla ağır ağır kayboldu.

Öğle sularıydı. Temmuz sıcağı gittikçe şiddetleniyordu. Güneşin tepeden, dikine gelen ışıkları altında saçaklar ve damlar çatırdıyor, kargalar ve güvercinler gölge yerlere saklanıyorlardı. Çocuk ise, caddenin güneşli tarafında, tam güneşin altında yatıyor, insanı kasıp kavuran sıcaktan git-

tikçe külrengi bir hal alıyordu. Ezilmiş bacağını uzatarak ve sağlam bacağını toplayarak tahta perdelere sımsıkı bitişmiş olan Kostya, başını bir avucundan diğer avucuna alıyor ve sayıklar gibi mırıldanıyordu:

- Kostya, ne oluyorsun?

- Hiç...

Bir müddet sustuktan sonra, şikayetçi bir sesle ekledi:

- Mişka Tretyem tuğla ile ayağının parmağını ezdiği zaman, bir gün sonra yürümeye başlamıştı. Topuklarına basarak ama, işte ne de olsa yürümeye başlamıştı.

- Sen de yürürsün!

- Evet!..

İki defa kalkmak girişiminde bulundu. Küçücük parmakları iki defa tahta perdenin yarıkları arasına girdi. Fakat kolları dermansızca düşüyorlardı. Bacağının şiştiğini görür gibi oluyordum. Bütün ayağı, sanki paslı bir demir parçası imiş gibi, kıpkırmızı idi.

Su istedi. Fakat cadde bomboştu. Çocuklar bile sıcaktan bir yerlere saklanmışlardı. Avlulardan, pencerelerden, çalışma gününün sıkıcı bilindik gürültüsü durmadan akıyordu. Güneşli taraftan tek tük geçenler, herhalde, uyuduğunu sanarak, çocuğa önem vermiyorlardı. Seslenişlerime de, bir işsiz güçsüzün oyunu zannederek, ilgi göstermiyorlardı. Benim bulunduğum taraftan gelip geçenler de beni dinlemiyorlardı.

Anlaşılan bunların çoğu "bu caddeden değillerdi." Diğer bir kısmı ise, kendi işleri ve güçleriyle pek fazla meşgul olsalar gerekti. Çocuğa gelince, hiç durmadan güneşin altında kasıp kavruluyordu.

Benim durumum da pek iyi değildi. Omuzumdaki ve dizimdeki ağrı bana acı veriyor, kudretsizliğimi duymak, beni anlatılamayacak kadar üzüyordu. Ne tuhaf: Benden on beş adım ötede acele yardıma ihtiyacı olan bir insan yatıyor, yanından kendisine benzeyenler gelip geçiyor da, ona yardım etmek istemiyorlar, evet, istemiyorlar.

Bu caddede birkaç yüz insan oturuyor. Bütün evler, bunlarla tıklım tıklım dolu. Tepemde, durmadan ciltçiler gidip geliyor; önümde, bütün cadde, insan bolluğunun, insan kalabalığının izleriyle kipkirli... Bense kendimi ıssız bir yerde hissediyorum. Boğucu sıcağa rağmen, yüreğimde beni üşüten bir öfke var.

Elinde bakır tencere, ufak tefek, partal kılıklı bir asker Klüçarev'in yanında durdu. Nesi olduğunu, yaşını, anasının, babasının kim ve nerede olduğunu uzun uzun soruşturdu. Ayağına arakiton yaprağı koymasını tavsiye etti ve gitti. Giderken de bana:

- Şimdi sağlık memurunu gönderirim, dedi. Bu işle o uğraşsın, bu onun görevi...

Anlaşılan asker, sağlık memurunu bulamadı. Güneş ise caddeyi gittikçe kızdırıyordu. Çocuk kımıldamadan yatıyor ve yavaşça inliyordu.

Zayıf bir domuz pencerenin önünde durdu, homurdandı ve âdeta benden acele bir emir almış gibi kulaklarını oynatarak ve bağırarak koştu.

Islak bir çuvalla örtülü fıçılardan sularını sıçratarak bir sucu geçti. Çocuğa biraz su vermesini rica ettim. Fıçıların üstünde tahtadan bir put gibi oturarak hiçbir cevap vermedi. Bunun üzerine, sesime acımadan, öfkeli öfkeli imdat istemeye koyuldum. Bunun etkisi oldu: Kapının önüne birtakım insanlar toplandı. Birbirlerine:

- Bağıran kim? Nerede bağırıyor?.. diye sormaya başladılar.

Pencerenin önüne, dişleri arasında bir sigara tutan genç bir kürkçü çömeldi ve sordu:

- Ne bağırıyorsun?

Ona, meseleyi anlattım, beni dinledikten sonra orada toplananlara dönerek:

- Bu, Smurıgına'nın kiracısı olan hamal, dedi. Baksanıza, sarhoş, sayıklıyor. Çocuğu hastaneye niye götürmüyorsunuz? diyor!

- One?.

- Sarhoş...

- Yankesici...

- Nasıl da bağırıyordu!..

- Suratına bir tekme indirmeli!

- Bir daha halkı boşu boşuna rahatsız etmesin!..

Önceleri tatlı tatlı konuşuyorlardı. Fakat haykırmamın sebebini öğrenince öfkelendiler... Kürkçü, onları neşelendirdi. Ben farkına varmadan, kenardan yürüyerek, pencereye kadar sokulmuştu, başıma bir avuç toz döktü. Bu olay seyircileri çok güldürdü.

Onlara küfür etmek arzusunu içimde tutarak, insanları köpekler gibi sokağa atmanın doğru bir şey olmadığını, küçük de olsa her insanın merhamete layık olduğunu kandırıcı bir dille ispata çalıştım.

Görünmeyen biri sözlerimi tasdik etti:

- Doğru söylüyor!..

- Doğru söylüyorsa, kendisi gidip polise niye haber vermedi?..

- Görmüyor musun, hasta?..

- Hasta ama, bağırıyor!..

- Sahiden bu çocuğu kaldırmak lazım, polis gelirse bizi şahitliğe yazar...

- Beygir hakkında şahitlik olur mu imiş?..

- Jandarma hakkında da şahitlik olmaz!..

Tozları silkeleyerek başımı sallıyordum. Birdenbire soğuk bir su fıskiyesi hafifçe beni sarıverdi. Bu, kürkçü idi. Deminki şakanın başarısından cesaret alarak başıma bir kova dolusu su dökmüştü. Yeniden bir kahkaha tufanı yükseldi:

- Amma da güzel oldu, ha!..

- Bakın bakın nasıl da kızdı!

- Aman yarabbi!..

Neşeli seyircilere okkalı bir küfür salladım. Fakat onlar bana hiç kızmadılar... Hatta içlerinden biri uzlaştırıcı bir eda ile:

- Ne ağzını bozuyorsun?.. dedi. Üstüne pislik dökmediler ya, temiz su döktüler!

Bu, beni tatmin etmemişti. Küfür ederek onları kandırmaya devam ettim:

- Damalı şeytanlar, çocuğu hastaneye götürmenin lazım olduğunu anlamıyor musunuz? Ayağı kangren olabilir...

Bana itiraz ediyorlardı:

- Anlıyoruz, ne olacak? Fakat sen ne diye amirlik taslıyorsun? Surata bak!-..

Çaktırmadan pencereye sokulan biri, ıslak başıma yeniden bir avuç toz attı. Yeniden herkes ayaklarını yere vurarak ve avuçlarını çırparak, çocuklar gibi neşeli neşeli güldü. Yapılan muzipliklerle kendimi ezilmiş hissederek pencereden indim ve kendimi karyolaya attım.

Pencerenin ötesinde sükunet bularak konuşuyorlardı:

- Ateşli delikanlı!..

- Onu itfaiye hortumuyla ıslatmalıydık...

- Çocuğu hastaneye bir götüren olsa?..

- Ustasının götürmesi lazım.

- Hımm... Ustası bizde...

- Karakol uzak.

- Ya eczane?..

- O da uzak!.. Kapının önüne bırakıvermeli, bundan ötesini eczacı düşünsün!

- Hey Kostka, kalk bakalım! Nasıl, gidebilecek misin?..

- Bayılmış!

- Evet!..

- Onu götürmek lazım.

- Onu sen götürmelisin, Şaşa!

- Niçin ben?

- Yanıbaşında meyhane var da...

Gülüştüler.... Şaşa:

- Olur, götürürüm, diye razı oldu ve şefkatli bir tonla konuşmaya başladı:

- Hey sen, Yumak!.. Bir şey değil, bir şey değil canım, ağlama!.. anasının oğulları, yaramazlık yaparsınız, ondan sonra da, haksız yere çilenizi ben çekerim.

Sanki kazaya uğramış çocukları her gün eczaneye o taşıyordu...

Seyirciler dağıldılar. Cadde yeniden, sanki derin bir çukurun dibinde imiş gibi, ıssızlaştı.

***

Pazar akşamı... Mahzenden görebildiğim tek evin pencerelerinden, kızılımtırak ışıklar yansıyordu. Toprağa doğru eğimli iki pencereli bu harap ev, kırık iki tahta perde arasına oturmuş, yorgun bir dilenciyi andırıyordu. Yüzüne öfkeli bir hüzün çökmüştü.

Caddede kızılımtırak toz bulutlarını kaldırarak çocuklar koşuyor. Yakınlarda bir yerde armonika çalıyorlar... "Kuru Öküz" lakabıyla tanınan dev cüsseli sarhoş yük arabacısı homurdanıyor...

Pencerenin içine oturmuş ağır ağır söylenen şu sözleri dinliyorum:

- İçkiden vazgeçmek için gidip ona yalvarırlar, çünkü o da bir ayyaşmış...

Bir başkası, inanmamış bir eda ile:

- Amma yaptın ha, diyor!.. Fakat Aziz olmak için bu bir sebep değil ki... Böyle olsaydı, bizim caddenin yarısı Aziz sayılırdı...

Birinci ses, öfkeli bir eda ile inanmayanın sözünü kesiyor:

- Bak, dinle, diyor. Sabahleyin erkenden sarhoş sarhoş evine giderken, bakmış ki askerler Hıristiyanların kafasını kesiyorlar...

- Kimin askerleri?..

Onların, putperestlerin!..

Ya...

Seslerde yayvan bir ahenk var. Her kelimede yapışkan Rus yayvanlığı duyuluyor. Güneş de, sanki yarın yine aynı insanlara ışık vereceğini, aynı sözleri işiteceğini biliyormuş gibi, tembel tembel batıyor...

Küçük bir kız çocuğu pencerenin yanından geçiyor ve gözyaşlarını silerek yüksek sesle mırıldanıyor:

- Cadı... Ben sana gösteririm!

- İşte böyle... Kafalarını kesiyorlarmış.. Bonifas bakmış bakmış... Zengin olmasına rağmen, o, iyi yürekli bir insanmış...

- Ne olacak, zenginler arasında da iyi yürekli insanlar var, işte: Petr İvanov Troyerukov.

- Bir sigara ver de, içeyim...

Sustular. Kuru Oküz'ün kalın sesi, çocukların bağırışlarını susturdu.

Pencerenin dışında, eski Roma hayatını bilen adamın konuşması yeniden başladı. Ona soruyorlar:

- Nasıl, o zaman insanlar daha mı zengin bir hayat sürüyorlarmış?

- Daha dengeli... Pek öyle fazla zenginler yokmuş, fakat fakirliğe de izin verilmiyormuş.

- İzin vermiyorlar mıymış? Bu nasıl olur böyle?

- Öyle işe... Kanun, nizam öyle imiş...

- Akıllı insanların ış...

- Bir kadın soruyor:

- Söylediklerine göre Hıristiyanlar fakirmiş, doğru mu?..

- Bu, daha sonradır.

- Neden sonra?..

Bazı istilâ hareketlerinden sonra halk fakirleşmiş ve bizim dinimizi kabul etmiş...

- Ya, demek böyle ha!..

Neşeli bir kadın sesi haykırdı:

- Baksanıza, Gusçiş arabasında böyle kimi götürüyor?

Caddeden, alaca bir beygirin çektiği kırık bir araba geçiyordu. Arabanın üzerinde, neşeli bir şekilde koşum kollarını sallamayan sarhoş yük arabacısı Gusçin oturmakta idi. Arabanın içinde, arkası arabacıya dönük bir de polis vardı. İkisi arasında da, ince tahtadan yapılmış aşı boyalı küçük bir tabut duruyordu.

Kadının biri yalvarıyordu:

- Sözünü kesmeyin rica ederim.

- Hani ben, sırası geldiği için...

- Evet, bakmış ve demiş ki: "Ah siz ne kötü insanlarsınız, niçin bunları öldüresiye dövüyorsunuz?.. Ben de İsa'ya iman ediyorum." Onu derhal yakalamışlar ve hemencecik kellesini uçurmuşlar. O da, büyük bir sükunetle kellesini saçlarından tutmuş ve koltuğu altına sıkıştırdığı gibi, kellesiz yoluna devam etmiş...

- Ne, yoluna mı devam etmiş?

- Evet, yoluna devam etmiş...

- Gerçekten böyle mi yazılı?

- Bunu benim uydurduğumu mu sanıyorsun?

- Evet, doğru... Uydurulmaz!.. Ah, aman yarabbi... İnsan hayatta bir defa olsun böyle bir mucize görse... Halbuki böyle yaşıyorsun, yaşıyorsun...

Hikâyeci devam etti.

Bunu gören askerler ve bütün diğer seyirciler fena halde ürkmüşler; derhal kaçmaya başlamışlar ve iman etmişler...

Tabii iman ederler!..

- Halbuki o, hem yürüyor, hem de "İsa dirildi" ilahisini söylüyormuş!..

Şaşılacak şey!..

Bizim zamanımızda da böyle bir şey olsa!..

- Bizim zamanımızın nesi var?.. Allah'a çok şükür... O zamanlar insan aksırsa, hemen kellesini uçururlarmış... Müthiş bir sıkılık varmış.

- İnsanların hiç kıymeti yokmuş, odundan da ucuzmuşlar...

Çilekeş Bonifas'ın hikâyesini anlatan ses sordu:

- Gusçin, sen kimi götürüyorsun kuzum? İhtiyar arabacı istekle cevap verdi:

- Sizin... Şu öksüzü...

- Koska'yı mı?..

- Evet, onu.

- Sahiden o öldü mü?..

- Ya nasıl olur başka?.. Merak etme, insanı diri diri gömecek değiliz!..

Araba geçip gitti. Köpek Buyan, bir yerden çıkıp geldi. Toprağı kokladı, hırladı ve kuyruğunu kısarak tahta perdenin deliğinde kayboldu. Çocuğun biri:

- Kardeşler, diye bağırıyordu, Koska Klüçarev'i gömmeye götürüyorlar...

- Kapının içinde konuşuyorlardı:

- Evet, demek yavrucak ölmüş...

- Ne kadar da uslu bir çocuktu.

- Ne olacak, hastahane... Orada kardeşlerimize pek de iyi bakılmıyor...

- İnsan oraya düşmeyegörsün, Hemen mezarlığa götürürler...

- İnsan hayatı pek ucuz!..

- Sanki doktorların umurunda mı?.. Onlar yalnız aylıklarını zamanında almaya bakarlar...

Yayvan ses tekrar duyuldu:

- Bir de Krika-Ulit'in hayatı var.

Güneş battı... Camlardaki kızıl yansımalar soldu. Göklerin sonsuz mavi hüznü karardı.

BİR MASAL

Bu bir masaldır.

Yeryüzünde, diz kapaklarına kadar uzanan sarı kıvırcık saçlı, tertemiz mavi gözlü, içinde ne yalan, ne gurur, ne de küçük arzular bulunmayan; fakat birçok temiz, şairane hayalleri olan ince, hassas yürekli, harikulade güzel bir kız varmış. Şimdi siz de görüyorsunuz ki bu, gerçekten bir masaldır. Bu, bir kral kızı değildi, basbayağı iyi bir kızdı, üstelik çok fakir bir kızdı. Bir gün işini bitirip tarladan evine dönerken başına şöyle bir olay geldi:

Akşam üzeri, yol kenarına, tozlu toprakların üzerine uzun boylu, kırışık yüzlü, zayıf bir ihtiyar oturmuştu. Bu, hayatta sık sık rastlanan ihtiyarlardan biriydi; yalnız bunun gözleri, sıradan ihtiyarlarınkinden farklı olarak çok zeki ve çok derindi. Kız, ihtiyarın hizasına geldiği zaman ihtiyar, kızın üzerinde hazin ve ağır bir etki bıraktı.

Kız, ihtiyarın son dakikalarından birini olsun bir şeyle

süslemek hevesine kapıldı. Bir çiçek kopardı, gülümseyerek ihtiyara uzattı ve:

- Sana bundan başka bir şey yapmak elimden gelmiyor, dedi. Benim hiçbir şeyim yok...

İhtiyar, zeki gözleriyle kıza baktı ve gülümseyerek:

- Kız, söylediğin doğru değil, dedi. Senin çok iyi bir yüreğin var. İnan bana! Bu, insanların sahip olabileceği en birinci ve en iyi bir hazinedir. Çiçeğini kabul ediyorum, teşekkür ederim. Fakat bu hareketine bir mükafat olarak dile benden ne dilersin! Çünkü ben sihirbazım. Her istediğini verebilirim. Anlıyor musun, her istediğini! Dilesene!..

Kız, ihtiyarın bu sözleri üzerine düşünceye daldı, - çünkü budala bir kız değildi - acaba ihtiyardan ne istemeliydi? Bir kıza, hayatta en çok lazım olan şey ne olabilirdi? Bunu bir türlü belirlemeyerek uzun müddet düşündü. Öyle ki, en sonunda ihtiyar, ona isteklerini hatırlatmaya başladı:

- Mesela; ne bileyim işte, akıllı olmak istemez misin?

Kız, akıllı sayılan insanların, herkesin saygı ve ilgisini çektiklerini hatırlayarak:

- Evet, evet; diye haykırdı. Akıllı olmak isterim. İhtiyar şefkatle gülümseyerek:

- Ya mutlu olmak istemez misin?.. diye sordu.

Kız hayretle:

- Mutlu olmak mı?.. diye tekrarladı.

Çünkü bugüne kadar kendisini hiçbir zaman mutsuz hissetmemişti. Akıl ile mutluluk arasındaki farkı bir türlü anlayamadı:

- Hayır hayır, dedi; bence hepsi bir. İyisi mi, siz beni akıllı yapınız!

- Kız, sen gerçekten bir çocukmuşsun! Ama ben sana acıyorum. İstediğini reddedemeyeceğim... Seni akıllı yapacağım. Bu hal seni korkuttuğu zaman sen bana gel! Akıllı olmaktan bıktığın zaman, belki de bir başka şey olmak istersin! Fakat şunu bil ki ben insanın arzusunu bir defa yaparım.

Kız, esefle:

Bir defa mı?.. dedi. Fakat akıllı olmak korkunç ve bıktırıcı bir şey mi ki?..

- Mesele şu: Akıllı olur olmaz, zamana, onun sırlarına ve gücüne göre kendini aciz ve acınacak bir halde hissetmeye başlayacak, düşüncenin hudutsuz ve hiç sönmeyen ateşinde küçücük bir kıvılcım olduğunu göreceksin! Aslında sen, aklın değeri karşısında, kolayca şöhrete ulaşabilirsin, fakat akıllı bir insanın şöhrete ihtiyacı yoktur. Sonra, insanlara öğretmek ve bütün öğrettiğin şeyler için sorumluluğu da omuzlarına yüklenecektir.

İhtiyar ona, uzun bir müddet daha akıl ve bilgiden bahsetti. Fakat kız, onu anlamıyordu. Nihayet akıllılığı beceremeyeceğini anlayınca:

- İyisi mi, dedi; siz bana daha başka şeyler verin!..

- İyi, iyi ama, ne vereyim? Aşk mı? Benim yardımım olmadan da seni seviyorlardır. Altın mı? Sana bunu teklif etmem, senin köle olmanı istemem. Zenginlik köleliktir. Güzellik mi? Fakat sağlık gibi güzellik de sende zaten var.

- Biraz daha güzel olamaz mıyım? Veyahut, bakın bu hepsinden iyi: Belirli bir zaman için ilerisini, geleceği görecek kadar akıllı ve anlayışlı olamaz mıyım? Anlıyor musunuz, ihtiyar?.. Henüz onu yaşamadan bütün hayatımı görebilmek için, ha? Bu mümkün değil mi?.. Ha?..

- Galiba bu mümkün... Ama, bana kalırsa bunu yapmaman daha iyi olur.

Kız, beklemekten ve içinde depreşen meraktan çırpınarak bağırıyordu:

- Oh, rica ederim, hayır hayır!..

Sihirbaz ihtiyar:

- Peki, dedi, otur bakalım şuraya!

Kız, ihtiyarın emrine uyarak oturduğu zaman, ihtiyar sordu:

- Sen yalnız hayatını görmek mi istiyorsun, yoksa görmek ve anlamak mı?

Kız:

- Evet, evet hepsini, cevabını verdi.

Sihirbazın eli kafasına dokunduğu zaman, âdeta uykuya dalar gibi olan kız, bakın neler gördü:

Sıcak bir yaz akşamı. Kız, kendisine az önce "Seni seviyorum" diyen ve çoktandır yüreğinin, tatil tatlı çırpınarak karşıladığı insanla yanyana yürüyor. Kız mutludur, yani bu halden memnundur. Ve o, müstakbel kocası, kendisine annesinden de, babasından da daha yakın, daha kıymetli, daha lüzumlu görünüyor. Kız, delikanlının, kulaklarında bir dağ suyu gibi melodik ve güzel yankılar yapan, hararetli ve nazik sözlerini dinleyerek geleceğini hayal eder. Daha dün o kadar soluk, o kadar ürkek olan o harikulade hülya goncalarının, yüreğinde cesur, zengin ve parlak bir halde açtıklarını hisseder ve tatlı bir ürperişin heyecanları içinde bunların büyüyüşlerini izleyerek hararetle ve saflıkla haykırır:

- Oh, sevmek ne güzel şey!

Delikanlı kıza:

- Aşk, o şimdi senin duyduğun şeylerden ibaret değildir, hayır hayır, onlardan ibaret değildir; diyor.

Ve aşkta insanları yukarılara, çok yukarılara, toprağın üzerine çıkaran, göğe yaklaştıran, onunla kardeş bir hale getiren birtakım mutluluk anları, birtakım karışık duygular ve olağanüstü zevkler olduğunu söylüyor.

Kız, delikanlıyı dinliyor, bizzat kendisi de; kalbinin - düşünce ve duygularınız sevgisiyle uyandırılmış bu muhteşem çiçek bahçesinin - ne gibi hislerle yaşadığını anlatmak istiyordu. Kız heyecanlanarak ve yeni hislerini ifade için yeni kelimeler arayarak kesik kesik konuşmaya başladı. Delikanlı, kızı dikkatle, fakat daha yaşlı bir insan sıfatıyla dinliyor ve öpücüklerle sık sık onun konuşmasına engel oluyordu. O zaman kıza, delikanlı onun sözlerine bir aşk sayıklaması gözüyle bakıyormuş gibi geldi. Bu, onu meitti ve kız daha büyük bir hararetle kendisinden bahsetmeye başladı. Delikanlı ise kıza, saf ve aptal, dedi. Bu hal, kendisini her zamandan fazla akıllı hisseden kızı gücendirdi, kırdı ve kız mahzunlaşarak sustu. Delikanlı, kızın bu sükutunu heyecan ve yeni arzuların bir taşkınlığı gibi kabul etti ve onu öpmeye başladı. Kızı zevkten sarhoş edince, ne olduğunu anlamasına vakit kalmadan, onu kadın haline getirdi. Başka bir kalıba giren kız kendine geldi ve delikanlının, bir fatih gururuyla kendisine bakmakta olduğunu görünce, yüreğindeki çiçeklerin ihtiras fırtınasıyla solduklarını hissetti. Bu halden mahzun oldu ve korktu. Hayal kırıklığına uğramış ve kırılmış bir insanın gözyaşlarıyla ağlamaya başladı. O zaman delikanlı, onun gönlünü almaya çalışarak:

Ağlama, dedi. Bu gereklidir ve bu her zaman böyle olur. Bu kanundur, bundan ötesi hep hayaldir.

- Oh, şu halde düşmek için bu kadar yükseklere çıkmaya ne lüzum vardı? Çünkü bana öyle geliyor ki, ben alçaldım ve bir daha hiçbir zaman elime geçiremeyeceğim bir şey kaybettim. Bir dilenci gibi, bana o kadar az şey verildi ve benden o kadar çok şey alındı ki... Geçmişi gelecekten ayıran o an, hemen hemen insanın aklı ve yüreği tarafından fark edilmeyecek kadar, niçin kısadır? Beni gelecekte ne bekliyor?

Delikanlı, bir kralın koruyucu ve azametli tavrıyla:

- Korkma, dedi, ben seninleyim ve her zaman seninle olacağım. Sen yalnız beni iyice anlamaya çalış, o zaman bana yakınlaşırsan, ben de seni anlarım. Seni seviyorum, mutluluğun için bu kadarı yeterlidir, bana inan!..

Delikanlı hem bunları söylüyor, hem de; şimdi kızı kendisine bağlayacak güçteki öpücüklerle onu öpüyordu. Kız, baştan başa ihtiras kasırgasına yakalanmış, utangaçlıktan, korkudan, ağrıdan ve içinde gittikçe kabaran bu ihtirastan mustarip bir halde, ağzını uzatarak ona itaat ediyordu.

İşte karnında yeni bir hayatın vuruşlarını hissetti. Düşünce ve beklemeden bitkin bir halde, uykusuz geçen uzun gecelerde, sevinçli bir korku ile bunu dinlemeye başladı.

Bu ana kadar hayatı belirsiz ve tekdüze geçmişti. Nitekim aşkın en yüksek ifadesi saydığı şey de bir alışkanlık haline dönmüştü. Gerçekten kocası, manevi bakımdan kendisinden kuvvetli idi; fakat kuvvet ve bilgisiyle övünerek mücadelesine ve hayattaki gayesine onu ortak etmeyi niçin reddetmişti? Bu, onu kırıyor; canını sıkıyordu. Çoğunlukla garip, fantastik ve günahkar birtakım fikirler - yüreğinde müphem duygular ve şiddetli yenilik arzuları doğurarak - kafasını kurcalıyorlardı. Fakat şimdi o, yakında anne olacaktır. Bu düşünce onu, durumun bütün ciddiyetini anlamaya ve gelecek için bir korku duymaya sevk ediyor. Bu hal onu, kocasındaki o ateşli duyguların şimdi sadece ılık bir his haline gelmesi kavramını da kabule mecbur ediyor.

Yarı merak, yarı düşünce halinde, karnında yaşayan varlık, gece gündüz onu korkutuyor. Ve işte kız, ağrıdan kıvranarak, küçük, canlı fakat duygusuz bir mahluk dünyaya getiriyor. Yeni fikir ve duygular fırtınası, çocuğuna ait, iğne gibi kalbe batan kaygılar, kızın kafasını ve göğsünü doldurur. Bütün dikkatini, o aciz, o kudretsiz varlığın üzerine toplar. Bu küçük varlığı bir yığın suikastlara karşı koruyarak ve onun varlığı için yaptığı mücadelede hızla kuvvetini tüketerek onun her nefes alışını, her hareketini bir korku titremesiyle kollamaya başlar. Çocuk büyür, her adımda kendisine bir engel çıkaran ve içinde bir sızı doğuran dış dünyayı tanımaya başlar. Kız ise, her geçen gün biraz daha fazla onun üzerine titrer. Güzelliği ise, kocasına ve oğluna gösterdiği ilgi ve yorgunluğun sıkıntısı içinde, farkına bile varmadan, eriyip gider.

Birinci çocuğu yürümeye başlamadan bir ikincisi doğar. Bunlardan ötürü kadının yorgunluk ve kaygısı gittikçe artar. Aşkının o ilk günü ise, ne sevgi, ne de merhamet bilmeyen amanın eli altında, batı saraylarının duvarlarındaki ince, zarif batı süslemelerinin silinip kayboluşundan daha kısa bir zamanda hafızasından silinerek, gittikçe mazinin derinliklerine gömülür. Çocuklarını düşünür ve onların algılamasının sevinci, pek seyrek olarak yüreğinde tutuşur

ve derhal onlar hakkında beslediği kaygı ve korkularının ağırlığı altında sönüp gider.

Çocukları yürümeye başlar ve odalarının pencerelerinden hayatı görürler. Bu odaların her yanında, nereye baksalar, etraflarındaki her şeyde hareket, gürültü ve bir canlılık var. Onlar bu odalara, iyiyi kötüden ayırt etmesini bilmeyen ve ilk defa ava çıkan tilki yavrularının doymak bilmeyen merakıyla bakarlar. Hayatsa, âdeta yumuşak bir hava gibi her yere işleyerek, etraflarında kudurmuşça ve çekici bir şekilde kudretle köpürüp taşar.

Anlamı, çocukları için karanlık, fakat kendisi için bilindik birtakım arzuların çocuklarını sardığını gören anne, üzüntü ve korku içinde, iyinin nerede bitip, kötünün nerede başladığını onlara öğretmeye başlar; daha, çok eskiden, küçüklüğünde inanmaya başladığı kendisi için açık olmayan ve esrarlı bir mahiyet taşıyan, fakat çocuklara öğretilmesi gelenek haline gelen her şeyi onlara öğretmeye koyulur. O zamandan bu ana kadar hayatına zaman kavramı karıştı ve soğuk bir eda ile ona, inandığı şeylerden çoğunun, ahlarının hayat için lüzumsuz ve kendisi için zararlı olduğunu gösterdi. Fakat kadın, zamanın bu işaretini çocuklarından gizledi; çünkü bunu onlardan gizlemeseydi, onlara ne öğretirdi?

Yeryüzünde en iyi ve en bahtiyar bir insan olarak görmek zorunda olduğu ve canı kadar sevdiği yavrularını koruyarak, hayatın zehirli etkilerine karşı gece gündüz çabaladı. Çocuklarının kölesi, kocasının hizmetçisi ve bunların yaşama hakları için yorulmaz bir mücadeleci olan anne, harcadığı çabaların faydasız olduğunu, çocuklarına beslediği sevginin bunların mutluluğu için yeterli olmadığını,

olağanüstü kahramanlığına rağmen, düşmanlarını tanımadığını, mücadelesinin zor ve faydasız olduğunu, nihayet en esaslı bir şeyi, bu kadar kârsız ve zor bir iş olduğu halde insanın namuslu olmasına ne lüzum olduğu keyfiyetini bilmediğini görerek ümitsizliğe kapıldı.

Mademki bütün hayatımız bir andan ibarettir, mademki bütün iyi şeyleri uzun müddet elimizde tutarak iyice zevklerini çıkarmaya fırsat vermeden, bize şöyle bir gülümseyerek derhal ortadan kayboluyorlar, o halde kendimize birtakım amaçlar belirlemeye ne gerek var?.. Bu kadar fazla didinmenin ne lüzumu var?

Gerçek mutluluğun billurlaşmış temiz damlasına, - ter koktuğu için, onu elde ederken sarf edilen emekten zevki kaçtığı için israf edilen hayat enerjisi, o damlaya sahip olmak sevincini, bundan faydalanma zevkini öldürdüğü için - nadiren lezzetli olan o damlaya erişebilmek ümidiyle koca bir kap kokmuş su içiyorsun!

Yükseklere çıkmaya ve aşağısını, ayaklarının dibini, senin için o kadar parlak, o kadar açık ve senin başkalarından apayrı, yalnız bir hale getiren bütün bu alçak şeyleri görmeye ne lüzum var?

Yalnız başına olmak... Bu, bir ıstıraptır. İnsan hayat için yaratılmıştır. Her zaman hayatın kölesidir. Çünkü hayata hizmet eder. Hayat ise insana daima bir köle gözüyle bakar. Hatta bazen insan hayatın önünde bulunurken ve hayat onun peşinde yürürken bile, yine insana böyle bir gözle bakar. İşte o, anne, çocuklarına dair düşüncelerle dolu geçirdiği uykusuz gecelerde, çocuklarına beslediği sevgi ile filozofların öfke ile inkar eder, hüzünle inanır, çocuklarının saadeti nasıl gerektiriyorsa, bütün yaşayışını öylece değiştirir, yıkar, yaratır, ihti-

rasla sever, soğuk bir ümitsizlikle sever, hakaret gözyaşlarıyla ve hayal kırıklığına uğramış insanların tebessümüyle sever. Çocuklarına yol ve yer bulmak için gecelerce kendisine işkence eder. Hayat ise onu hep daha fazla şeyler yapmaya zorlayarak, merhametsizce onunla alay eder. Güzelliği ise hiç farkına varmadan, gittikçe solar.

Gündüzleri, onu, çok düşünen bu anneyi, düşünmek daha zordur; o, daha fazla bütün hayatınca bir defa kurulan otomatik bir iş makinesini andırmaktadır. Çocukları büyümekte, hassas ve dış etkilerden gittikçe daha fazla üzüntü duyabilecek bir hale gelmektedirler. Artık bunlarda düşünce doğmuş ve faaliyete geçmiştir. Anneleri tedbirli olmak zorundadır. Çünkü çocukları, onun günlük ahlakının kağıt kalesinde kolayca birçok gedik açabilirler. Anne onların cesur hamlelerini durdurduğu zaman, çocukları, vahşi hayvan yavruları gibi ona şiddetle kafa tutarlar... Sık sık onun kalbini kırarlar. Artık onlar, annelerini, kendilerini anlamayacak kadar ihtiyarlamış ve kendilerine herhangi bir şey öğretemeyecek kadar az yaşamış gibi düşünmeye başlarlar. Ve anne, yeni zamanı anlamaya dair çocuklarının hemen hemen her zaman yüksekten bakan alaycı sözlerine önceleri hakaret duyarak, zamanla artan bir dikkatle kulak verir. Yeni zaman? Evet, gençliğinde nasıl idiyse, mahiyet olarak yine her şeyi yutan faydasız bir canavar kalmakta devam ederek, o değişti. O zaman bir şey isterdi, bugünse bir başka şey istiyor. Mahiyet aynı, yalnız şekiller başka: His ve düşünce için başka, sevgi için başka, günlük ilişkiler için başka... Halbuki anne, kuvvetini ki insana her zaman gereklidir değişmez ve ebedi sayılan bir şeylere harcamıştı. Ve işte şimdi o, vaazlarında, şekli içeriğe tercih ettiğini hazin ve acı bir şekilde keşfetti.

Bu, bir hatadır. Ve anne, bu hatadan ötürü acı duyar. İlk çocuğunun doğusuyla beraber yeni hayatı bir ıstıraptı. Ve o, bu ıstıraba, yer yer ümit ve hayal pırıltılarıyla hafifçe süslü bu geniş ve siyah mücadele çizgisine, alıştı. Bununla beraber çocukları 'bütün diğer çocuklara göre daha az olan-gelişim kusurlarına rağmen yeryüzünün en iyi çocuklarıdır. Çocuklarının ruh ve cisimlerinin yönlendiren anne, ruhunun derinliklerinde bir korkunun yuva kurduğunu hissetti. Anne, çocuklarının, kendilerinden istenilen şeyleri yapamamalarından, onlara iyi bir terbiye verememekle suçlamaktan korkuyordu. Çocukları alçak da olsalar; namuslu, yani gülünç, yani mutsuz da olsalar yine anneleri suçlu görülecektir. Bütün bunlar, hayattan ders almasını bilen birçoklarının gözünde hep aynı şeylerdir.

Güzelliği kaybolmakta, bir arkadaş olarak kocası yok olmaktadır. Kadın, bazen kendi kendine sorar:

- Beni bu adama bağlayan ne?

Kalbi, hüzünle bu sorgusuna cevap verir:

- Alışkanlık!

Kadın tekrar sorar:

- Peki, ya sevgi nerede?

Kalbi bu soruya cevap vermez. Kadın üşür, kederlenir... O yalnızdır, yalnız yapayalnız!..

Fakat işte, onlar, çocukları büyüdüler... Ve tabii, yirmi beş yıl boyunca kendilerine gösterilen özen ve ilgiyi sevgileriyle ödediler.

Şimdi onlar annelerini nazlandıracaklardır. Bütün hayatını, bütün varlığını çocuklarına bağışlayan anne, elbette bunu hak etmiştir. Fakat burada o eski, fakat her zaman yeni nakarat başlar: Aşk sahneye çıkar.

Çocuklarının tırnağına bile değmeyen kızlar ve delikanlılar gelir. Anne, çocuklarının hayatında, bahar kadar kısa süren aşklarıyla şu kadar sahneye çıkanlardan daha az yer kapladığını hisseder. Fakat anne, bir anne olmak sıfatıyla, aşktaki kadar hiçbir şeyde yeri olmayan hata yapmak korkusuyla bu hale pek çabuk alışır... Çocuklarının başkalarını kendisine tercih etmeleri, onu sinirlendirmekten de fazla korkutur. Ve işte anne, çocuklarına az önce gelen ve kendisinden çok şey alanların, hiç de çocuklarının zannettikleri gibi olmadıklarını ve sevgili çocukları için bir korku duyduğunu söyler. Fakat sevgili çocukları, kendilerini daha çok sevdikleri için tartışırlar, ikna ederler, kavga ederler, galip gelirler... Anne, korku ile bu yabancı insanları kabul eder ve kendi çocuklarını yabancılara verir... Hata yapmak korkusu, kâh çoğalarak, kâh azalarak peşini hiç bırakmaz, fakat artık anne huzur ve rahata susamıştır.

Anne şimdi yalnızdır. Çünkü hayatı çocuklarına dar gelmektedir. Çocukları ancak, karı ve kocalarını gücendirmeden verebildikleri bir sevgiyi kendisine vermektedirler. Anneye gösterilen bu soğuk, bu zorunlu sevgi, bir sadakadan farkı olmayan, hakaret dolu hararetsiz bir sevgidir. İşte, kendilerine bütün hayatını bağlayan anneye çocuklarının verebildikleri şey, bundan ibarettir. Ya onlara bağlanan bu hayatın karşılığı nasıl ödenecek? Onlar bu borcu daha sonra, kendi hayatlarını, kendi saadetlerini kurdukları zaman ödeyeceklerdir. Onun biraz daha beklemesi gerekiyor. Fakat anne bunu da kabul eder, anne her şeyi kabul eder. Bir kenara atılmış, posası alınmış ihtiyar anne, aç ruhunu, bütün hayatınca yaptığı gibi, hayallerle ve çocuklarının giderayak ona lütfettikleri özen ve ilgi ile besler... Yalnızlık aralarında, bazen, hayatının bir bilançosunu

çıkarmaya çalışır ve âdeta ağır bir taş yığınını eşeler gibi, hatıralarını kurcalayarak, anneliğin geçici sevinç kırıntılarıyla kendini aldatmaya devam eder. Bir çocuk gibi, bu, onu teselli eder. Her şeyi alınmış, ihtiyar, acınacak bir vaziyette olduğu halde, yine, hayatın kendisine yüklediği vazifeyi yapmış olmakla övünür. Artık çocukları da birer anne ve baba olmuştur, kendisi mutlu ve rahat olabilir.

Fakat, o daha rahata ermemiştir. Çünkü iyi zamanlarında annelerini unutan çocukları, işleri biraz bozulur bozulmaz, hemen annelerinden yardım istemeye koşarlar. Ve anne, ölüm kendisini hatırlayıncaya kadar, son artıklarını da onlarla paylaşır... Ve bundan sonra ölür. Öbür dünyanın eşiğinde de, hayat programlarını tamamlamak üzere geride kalan çocuklarının hayatına katılma fırsatlarını, bir dereceye kadar, bulur. Kadın ölür. Günlük hayatın hayhuyları arasında unutuluncaya kadar, hatırası çocuklarında yaşar. Önceleri mezarını sık sık ziyaret ederler. Sonraları bu ziyaretler, seyrelir... Ve artık onu büsbütün unuturlar... Nihayet o, bir ölüdür.

... Kız, bu rüyadan uyanınca, korku ve ıstırapla sordu:

- Peki, ya benim hayatım nerede? Ben neredeyim? Hayatın bana vereceği şey bundan mı ibaret? Benim hayatım nerede?..

Fakat artık ihtiyar, kızın yanında değildi.

Bu ihtiyar, filozof bir adamdı, geleceği keşfetti ve bunun için herhangi bir teşekkür beklemeden çekip gitti. Kızın, bunun için kendisine teşekkür etmeyeceğini biliyordu. Kız, cevap alamayınca ağlamaya başladı. Ağlamaktan yorulunca, geleceğini karşılamak üzere evine gitti.

Böyle bir şey hiçbir zaman olmadı. Bu bir masaldır.

ON ÜÇ YAŞINDAKİ AŞK

On üç yaşlarımda iken, çevresinde yaşadığım neşesiz, sert insanlar arasında, ev sahibimizin 30 yaşlarındaki kızkardeşine, çıldırasıya gönül vermiştim. Bu, genç bir kız kadar düzgün vücutlu, Meryem Ana'yı andıran güzel gözlü bir kadındı. Bu gözler, kadının yüzünü şaşılacak kadar doğru ve tatlı bir şekilde aydınlatıyorlardı. Bu mavi gözler, her şeye okşayıcı ve dikkatli bir şekilde bakıyor, kaba veya kötü bir şey söylendiği zaman ise, kulakları ağır işiten insanlarda olduğu gibi, tuhaf bir şekilde büzülüyorlardı.

Sessiz bir kadındı. Sadece en gerekli şeylerden sağlığından, kocasından, havadan, hizmetçisinden, papazlardan ve terzilerden bahsederdi. Ağzından, hiçbir zaman insanlara dair kötü bir laf işitmedim. Her zaman sanki, birisine çarpmaktan veya birisiyle çarpışmaktan korkuyormuş gibi, hareketlerinde daima dikkatli ve tereddütlü bir şeyler vardı. Zaman zaman onun miyop olduğuna inanır gibi olurdum, bazen de bu sessiz kadının rüya içinde yaşadığını düşünür-

düm. Onunla alay ederlerdi. Bazen ev sahibi kadının odasında kendi gibi şişman, hallerinden memnun, ağızları bozuk kadınlar toplanır, fazla çay içmekten yüzleri kızarmış, likör ve Mader şarabından vücutları gevşemiş bir halde, birbirlerine, kocaları hakkında fıkralar anlatırlardı. Ev sahibi kadının kızkardeşi bu açık saçık sözleri dinler ve yanaklarının ince derisi utangaçlığın kızartısıyla tutuşur, uzun kirpikleri gözlerini örter, bütün vücudu, üzerlerine yağlı pislik suyu dökülmüş otlar gibi, büzülürdü...

Bunu fark eden ev sahibi kadın:

- Aaa, baksanıza, diye haykırırdı, Lipa kıpkırmızı oldu. Aman ne gülünç kadın!

Oradaki kadınlar ona çıkışırlardı:

- Ne oluyorsunuz kuzum? Kız gibi...

Böyle anlarda bu tertemiz kadına acırdım. Bu karıların, bu açık saçık konuşmalarını tahammül edilmeyecek kadar ayıp sayardım. Bunlar yalnız açık saçık sözlerle değil, tebessümlerle, ağız dolusu kahkahalarla, manalı göz işaretleriyle de amaçlarını anlatırlardı. Bu, bende tiksinti ve korku uyandırırdı. Sarhoş kadınlar biraz da sülüğe benzerdi.

Özellikle sıvacı ustalarından birinin çifte gerdanlı, kocaman göğüslü, inek gözlü, iri yarı, kırk yaşlarındaki dul karısı korkunçtu. Bu kadın gülümserken kalın ve bıyıklı üst dudağını çok yukarı kaldırıyor ve bir sıra sık ve keskin dişleri görünüyordu. Bulanık yeşil gözleri ise renkli bir ıslaklıkla örtünerek, âdeta öfkeli bir hal alıyordu. Sarhoş bir diyakos sesiyle:

- Bir koca, karısının kendisine karşı açık saçık davranmasından hoşlanır, derdi.

Ona itiraz ederlerdi:

- Her koca değil!

- Hayır, her koca... Tabii böyle hareketler zayıf bir erkeğin işine gelmez. Fakat iyi bir erkek utangaçlıktan hoşlanmaz! Köylüler niçin sokak kadınlarıyla düşüp kalkarlar?

Çünkü sokak kadınları bizden akıllı, bizden edepsizdirler. Utangaçlık kızlara göredir. Kadınlar için utangaçlık bir engelden başka bir şey değildir.

Hepsi onun gibi düşünmüyordu. Fakat hepsi de onu övüyorlardı:

- Marya İgnatovna, siz gerçekten cesursunuz!

Sofra başında hizmet ederken bu konuşmaları işitiyor ve sevimli kadının bir kuğununkini andıran boynunun nasıl büküldüğünü, lepiska bukleler arasına gizlenmiş, ateş gibi yanan küçücük kulaklarını fark ediyor, parmaklarının çöreği nasıl kırıp ufaladığını görüyordum. Deli gibi, ağlayacak kadar ona acıyordum. Kadınlarsa kahkaha ile gülüyorlardı:

- Hayır, fakat Lipa, siz dikkat edin!

Arkadaşları arasında bulunmanın tahammül edilmeyecek kadar bu kadına ağır geldiğine emindim. Ona yardım etmek gerektiğini düşünüyordum. Fakat, nasıl?..

Aslında birçok kitap okumuştum. Fakat bunlardan hiçbirinde on üç yaşındaki bir çocuğun, kendisinden iki misli büyük bir kadına ne şekilde yardım edebileceği gösterilmemişti. Şanssızlığa bakın ki, bu kitaplardan birinde şöyle yazılı idi: "Aşk ne papaza, ne de şeytana acır; o yaş gözetmez, hepimiz onun esiriyiz!"

Kadın-erkek ilişkilerinin kitap dışı olduğunu yaşıma göre çok iyi biliyordum. Fakat kitaplar bana, başka birtakım ilişkilerin olabileceğine inanmanın kurtarıcı kudretini vermişti. Ve ben ilahi, duygusal şeyler düşünerek ısrarla bunları hayal ederdim. Her kadın ve her erkek için, vahşi bir boğanın, asker Yerofeyev'in, üstü başı didik didik, daima sarhoş ve hayasız bir kadın çamaşırcı Orina'nın tanıdığı ve bildiği anlamda bir aşk olmasına imkân yoktur.

Hayatın kabalıklarını aslında görmek ve işitmek istemeyen, bu kabalıklara uymayan sevimli kadına nasıl yardım edebileceğimi, gece gündüz sürekli düşünüyordum. Birtakım kahramanlık rüyaları görüyordum: Sırtında kırmızı bir kaftan, şapkasını yana yıkmış, kuşağı arasında bıçak bulunan genç ve cesur bir çete reisi olmuştum. Arkadaşlarım, kadının oturduğu evi yakmışlardı. Ben kadını kollarımın arasına almış, avluda, atıma doğru koşuyordum. Sonra, yine bir başka defa, rüyamda, sihirbaz olduğumu, bütün şeytanların bana itaat ettiklerini, hem beni, hem onu görünmez bir hale getirdiklerini, ikimizin bir kar hafifliğiyle, mavi gökyüzünden mavileşen ıssız bir ovanın üzerinde, havada uçtuğumuzu, önümüzde, çamların arasında kar gibi beyaz bir ev durduğunu, evin, ardına kadar açık pencerelerinden ovaya bize doğru, sel gibi bir müzik aktığını, bu müzikten kalbimin durduğunu, müzikle dopdolu vücudumun da şarkı söylediğini gördüm.

Daha az mesut rüyalar, korkunç kabuslar gördüğüm de olurdu. Halbuki rüyalar dışında sevgilim, herkesin yanından nasıl geçerse, benim yanımdan da aynı tedbirli ve çekingen tavrıyla geçerdi. Bana öyle geliyor ki o, insanlara dokunup kirlenmekten korkuyordu. Bundan ötürü de başlıca kaygısı birine sürünmemekti. Herhalde kendisini büyük bir ısrarla takip ettiğimi fark etmiş olacaktı. Gözlerimle gözleri gittikçe daha sık karşılaşıyordu. Nihayet, eskiden, ona kapıyı açtığım zaman yanımdan sessizce geçerken şimdi:

- Günaydın!.. demeye başladı.

Tahmin edeceğiniz üzere bu selamı vermenin manasını genişlettim. Bu sözlerde;

- Günün yalnız benim için aydın olsun!

Emrini görmeye başladım. Deli gibi seviniyordum. Tabii, senin için kraliçem; bu, hayatın bütün kuvvetiyle, bütün kitaplarıyla, kader tarafından böyle uygun görülmüş... Tabii senin için!..

Bir gün bana:

- Sen niçin neşesizsin?.. diye sordu.

Cevap veremedim. Yüreğim durdu. Neşemin yerinde olmadığını görüyorsa, demek ki benim, aslında neşeli bir insan olduğumu fark etmiş bulunuyor ve demek ki beni seviyor. Bundan çıkardığım sonuç doğru değildi, fakat hoştu. Çıkardığım bu sonuçtan o kadar sevinmiştim ki, mutfağa koştum ve vefasızlığından, şuna buna yaltaklanmasından ötürü sevmediğim, tüyleri yolunmuş ihtiyar kediyi öptüm.

***

Yaramaz Mart, tıpkı şımarık bir çocuk gibi, huysuzluk yapıyor: Kâh yoğun bulutlar halinde ağır kar tüylerini yere yağdırıyor, kâh birdenbire, gökyüzünde, parlak bir güneş tutuşturuyor ve bir saat içinde, ağaçların siyah dal-

larındaki tüyden çiçekleri eritiveriyordu. Seller, kar yığınları altından çıkarak şırıldıyor, suların erittiği karın yere otururken nasıl nefes aldığı işitiliyordu. Telaşlı, esmer bulut kütleleri arasındaki mavi gök parçaları, her geçen gün biraz daha derinleşiyor ve genişliyor... Göklerin bu uçsuz bucaksız çukurlarına bakıldığı zaman, hayat daha kolay ve daha neşeli bir hal alıyor. Baharın ilk çiçekleri önce insanın ruhunda, ancak bundan sonra da kırlarda açıyor.

Ev sahibi kadın ağır bir şekilde hastalanmıştı. Kızkardeşi, hemen hemen her gün ziyaretine geliyordu. O evde olduğu zamanlar, herşey daha hoş, daha güzel bir hal alıyordu. Boyalı döşemelerin üzerinde, âdeta patenlerle kayıyormuş gibi, iki tarafına salınarak, beyaz ellerinde, sirke ve su ile ıslatılmış havlular ve limonata sürahileriyle sessizce odadan mutfağa geçiyor, ben de onu seyrediyordum...

Bir gün, ellerini yıkadığı sırada, beni kitap okurken gördü ve sordu:

- Ne okuyorsun öyle?

Kitabın ismini söyledim.

- Çilekeş Varvara'yı okusan daha iyi edersin, tavsiyesinde bulundu... O, senin annenin meleğidir.

- Sen de benim meleğimsin!.. dedim.

Hatta, iyi hatırlıyorum, bunu ben kalın bir sesle söylemiştim. Söyler söylemez de, acaba darılır mı diye, kendi cüretkârlığımdan korkmuştum. Fakat kadın, bana bakmaksızın:

- Kuzum, şu musluğa biraz su koysana!

Ricasında bulundu, incecik parmaklarını yıkadı, birbiri peşinden özenle kuruladı ve pencereden bakarak:

Nasıl da eriyor!.. dedi.

Evet, karlar güneşin harareti altında şiddetle eriyorlar, saçaklardan kıymetli taşların gökkuşağının renkleriyle boyanması gibi âdeta gümüş kordonlar halinde, durmadan seller akıyordu. Benim yüreğim de gökkuşağının renkleriyle tutuşarak eriyordu...

Bir süre sonra ev sahibi kadının kocası mutfağa girdi. Uzun saçlarını sert bir hareketle sallayarak parmağıyla beni tehdit etti:

- Seni yırtıcı hayvan! Sen Olimpiyada'ya ne söyledin bakayım?

- Onun bir meleğe benzediğini söyledim.

- Evli bir kadına hiç böyle şey söylenir mi?

- Ama kitaplar da söylüyor!

- Evli kadınlara? O kitapları senin başına çalmalı. Bak, dikkat et!.. O sensiz de neye benzediğini bilir.

Ev sahibi kulaklarına kadar varan bir gülüşle sırıttı ve kayboldu. Benim biraz canım sıkılmıştı. Kadın benden niçin şikayet etmişti? Yapmaması gerekirdi.

İki gün sonra mutfakta böğürtlen şırası hazırlarken bana dönerek:

- Cüretkar ve inatçı oluşundan şikayet ediyorlar, dedi. Bu iyi değil.

Ondan başka türlü bir hareket bekliyordum. Sinirlendim ve sordum:

- Niçin, iyi değil?..

- Bunu senin bilmem lazım!

Bunun üzerine ben de aklıma geleni söylemeye

başladım: Yanımda kötü şeylerden bahsettikleri zaman susması iyi bir şey miydi?

- Böyle sözler işitmekten sıkıldığınızı görmüyor muyum? Hem siz diğerleri gibi misiniz? Onlar adi kadın... Sarhoş çamaşırcı kadından da beter.

Uzun ve öfkeli konuştum. Kadın, masa başında, şırayı ezmekte olduğu eleğin üzerine eğilmiş bir halde ve ayakta, âdeta bağırmaya hazırlanıyormuş gibi ağzını açarak, yuvarlak gözleriyle bana bakıyordu. Yüzü, tıpkı bir çocuk yüzünü andırıyordu. Elinde, kırmızı balları damlamakta olan tahta bir kaşık tutuyordu.

Elindeki kaşığı bana doğru sallayarak, birdenbire:

- Şişşt, dedi, sus!.. Ah sen yok musun? Ya seni şikayet edersem?

- Şikayete gerek yok, iyisi mi, gel seninle Volga'nın ötesine kaçalım!.. teklifinde bulundum.

- Neee? Nereye?..

- Volga'nın ötesine. Ormanlara. Şimdi artık bahara girdik, karnımızı doyurmakta zorluk çekmeyiz!..

Peykenin üzerine ilişerek sordu:

- Ne diye gideceğiz?

- Burada, onlarla oturmanın ne anlamı var?

Elimden herşey geldiğini, ihtiyarlayıncaya, ölünceye kadar ona hizmet etmeye hazır olduğumu, benimle çok iyi bir hayat süreceğini, kendisine anlattım.

Kadın güldü. Aslında yüksek sesle gülmemişti, ama gülüşü tamamen yersizdi. Kadın, gülmesi arasında:

- Aman Allah'ım, diye söylendi. Ne kadar da gülünç-

sün! Hem bütün bunları... Nasıl da görebiliyorsun? Aman Allah'ım, neler de icat ediyorsun!.. Volga'nın ötesine gitmek... Oh...

Gülmekten katılarak uzaklaştı. Ben de ahıra, odun yarmaya gittim. Yarım saat sonra ev sahibi yanıma geldi:

- Bana bak kardeş, dedi. Yaptığın delilik ve gevezelikler karının kulağına gidecek olursa sana şefaat edemem, anladın mı?.. Yoksa aklını mı kaçırdın nedir?

Yalnız kalınca kendi kendime düşündüm:

- Ne kadar da kolay inanıveriyor. Her şeyi başkalarına söylüyor.

***

Yortu geldi. Mavi hava, bakırın bahar uğultusuyla, çıplak kaldırımların üzerinden geçen faytonların akımlarıyla, bahar bayramının sarhoş gürültüsüyle dopdoluydu.

Ziyaretçilere kapıyı açarken, onun içeri girip, kendisine:

- İsa dirildi!

Diyeceğim anı, onun da:

- Gerçekten, dirildi!..

Diyerek pembe dudaklarıyla beni üç defa öpeceği dakikayı sabırsızlıkla bekliyordum.

Bundan sonra, belki de ben hemen oracıkta ölüverecektim. Ah, bir defa olsun beni bir öpse!..

Sarhoş ziyaretçilerin bu bayram bahşişleri, hiçbir zaman bugünkü kadar beni alçaltmamıştı. Bunları reddetmek mümkün değildi. Yirmi kapiklik terli gümüş paralar avucu-

mu yakıyor, bana bir funt kadar ağır geliyordu. Kendimi olağanüstü birtakım hareketler yapmaya hazır ve kabiliyetli hissediyordum. Hem gerçekten de bu, böyle değil miydi? Bir kadının ilk öpücüğü hayatta önemli bir olaydır.

Nihayet kadın geldi. Mavi ipekliler giymişti. Sırtında da, boncuklu bir pelerin vardı. Baştan başa, bir nevi sessiz hışırtı ve pırıltı içindeydi. Tıkanarak:

- İsa dirildi!.. dedim.

- Gerçekten dirildi, cevabını verdi ve durmaksızın elime, iri bir gözyaşı büyüklüğünde bir para sıkıştırdı.

Bu, eski silik tuğra tarafından deliği olan, on kapiklik bir gümüş para idi.

İyice duvara yaslanarak, siyahlı, mavili kadının, basamak basamak nasıl yukarı çıktığını, sersemlemiş bir halde seyrettim. Ondan derhal soğumuştum. Bu on kapik, soğuk bir balta gibi, yüreğimdeki sevgiyi söküp koparmıştı.

Akşama parayı, aşkımın bu değerini çukurun içindeki bulanık kar suyuna fırlatıp attım.

Bu olaydan sonra, daha pek çok defalar sevdim ve pek çok eski, silik, yeni on kapikler aldım.

ÇOCUKLAR

1

Bu küçük hikâyeyi anlatmak çok güç... O, o kadar basit ki... Gençliğimde, Pazar günleri - yazın ve baharda - mahallemizin çocuklarını toplar sabahtan onları kırlara, ormana götürürdüm. Kuşlar kadar neşeli bu küçük adamlarla dost olmak hoşuma gidiyordu.

Çocuklar, şehrin tozlu ve loş sokaklarından kurtulmaya can atarlardı. Anneleri onlara birer parça ekmek verir, ben de hoşa gidecek yiyecekler satın alırdım.

Sonra, büyücek bir şişeyi şıra ile doldurur ve baharın süsleri içinde harikulade güzel, harikulade nazlı ormana kadar - şehirde ve kırlarda - bu kaygısız kuzuların peşinden bir çoban gibi giderdim.

Biz, hemen hemen her sabah, sabah duası zamanında şehirden çıkardık. Bizi, çan sesleri ve çocuk sürüsünün acele yürüyüşüyle havaya kalkan toz bulutları geçirirdi.

Oynamaktan yorulan arkadaşlarım, öğle sıcağında, or-

manın kenarında toplanır, karınlarını doyurur, biraz daha küçük olanları ceviz ve aksöğüt ağaçları altında taze otların üzerinde uyurlardı. On yaşlarındaki kabadayılar ise, etrafımda sımsıkı bir halka oluşturarak, kendilerine bir şeyler anlatmamı rica ederlerdi. Ben de, nasıl onlar benimle seve seve gevezelik ediyorlarsa, aynı şekilde seve seve onlarla gevezelik ederek, kendilerine bir şeyler anlatırdım. Ve genellikle gençliğin verdiği kendine güvene, ufak bir hayat bilgisinden doğma, gençliğe has o gülünç gurura rağmen, kendimi yaşlı başlı insanlar arasında yirmi yaşında bir çocuk hissederdim.

Üzerimizde bahar semasının mavi örtüsü; önümüzde filozofça bir sessizlik içinde çeşitli ağaçlar var. Rüzgâr eser, hafif bir hışırtı duyulur, ağaçların kokulu gölgeleri kımıldar ve yeniden tatlı bir sessizlik bir anne okşayışıyla ruhu okşar. Beyaz bulutlar, ağır ağır, göklerin mavilikleri içinde yüzüyor; güneşten ısınmış topraklardan bakınca, gökyüzü, soğukmuş hissini veriyor. Bulutların gökyüzünde eridiklerini seyretmek çok tuhaf oluyor.

Etrafımda ise, hayatın bütün sevinçlerini, bütün kederlerini görmeye davetli küçücük adamlar, iyi adamlar var.

Bunlar benim iyi günlerimdi. Gerçek bayramlarımdı. Hayatın kötü taraflarını öğrenmekle yeterince kararan ruhum, çocuk duygu ve düşüncesinin bu parlak zekasıyla yıkanıyor ve ferahlıyordu.

Bir defasında bir çocuk sürüsüyle şehirden kırlara giderken birdenbire karşıdan, hiçbirimizin tanımadığı, kıvırcık saçlı, kara kaşlı, yırtık gömlekli, yalınayak bir Yahudi çocuğu çıkıverdi. Çocuk, bilmediğimiz bir sebepten ötürü heyecanlıydı; az önce ağlamışa benziyordu. Mor denecek

kadar sararmış aç yüzünde hemen fark edilen simsiyah gözlerinin kapakları şişmiş ve kızarmıştı.

Yahudi çocuğu, çocuk sürüsüyle karşılaşınca, sabahın ayazıyla serinlemiş tozların içine ayaklarıyla sımsıkı direnerek, yolun ortasında mıhlanıp kaldı. Güzel ağzının esmer dudakları korkudan yarıya kadar açılıverdi. Bir saniye sonra da çevik bir sıçrayışla kendini yaya kaldırımında buldu.

Çocuklar, neşe ile ve hep bir ağızdan bağrıştılar:

- Şunu yakalayın! Çıfıt yavrusu... tutun şu çıfıtı!.

Ben, onun kaçmasını bekliyordum. Zayıf, koca kafalı yüzü korkuyla dolu, dudakları titriyordu. Çocuk, alaylı gürültüler arasında, ellerini arkasına saklamış ve sırtını duvara dayamış bir halde duruyor, garip bir şekilde uzuyor, âdeta büyüyordu.

Yahudi çocuğu, birdenbire gayet sakin, gayet açık ve yanlışsız bir ifade ile:

- İsterseniz size birkaç numara göstereyim, dedi.

Ben bu teklifi bir kendini müdafaa aracı gibi algıladım. Çocuklar ise derhal bu teklifle ilgilendiler ve Yahudi çocuğundan uzaklaştılar. Yalnız çocukların daha büyükleri ve kabaları, küçük Yahudi'ye itimatsızlıkla ve şüphe ile bakıyorlardı. Bizim mahallenin çocukları diğer mahallelerin çocuklarıyla kavgalı idiler. Bizim mahallenin çocukları, diğer mahalle çocuklarına göre kendilerinde bir üstünlük görüyor ve diğer çocukların üstün taraflarını görmesini sevmiyor ve bilmiyorlardı.

Küçükler bu teklifi daha basit şekilde karşıladılar:

- Göster!.. diye haykırdılar.

Zayıf, ince Yahudi çocuğu, sırtını dayadığı duvardan

ayrıldı. Zayıf vücudunu geriye atarak ellerini toprağa dokundurdu. Sonra, birdenbire ayaklarını fırlatarak ve:

- Hop!..

Diye haykırarak elleri üzerinde havaya kalktı. Çevik ve kolay hareketlerle vücudunu kıvırarak âdeta yanmış gibi, dönmeye başladı.

Gömleğinin ve pantolonlarının yırtıklarından, zayıf vücudunun esmer derisi görünüyor; kürek kemikleri, diz kapakları, dirsekleri, keskin köşeler halinde göze çarpıyordu. Köprücük kemikleri ise, hayvanların ağzına vurulan gemleri andırıyorlardı.

Çocuk bir defa daha kıvrıldı mı, bu incecik kemikleri, çatlayarak kırılacak gibi görünüyordu.

Yahudi çocuğu terleyinceye kadar çabaladı. Sırtındaki gömlek ıslandı. Herhangi bir idman hareketi yaptıktan sonra, ölü ve zoraki bir gülümseme ile çocukların yüzüne bakıyordu. Onun, âdeta ıstıraptan büyümüş hissini veren mat gözlerine bakmak insanı rahatsız ediyordu. Bu gözler tuhaf bir şekilde ürperiyordu. Bunların bakışlarında, çocukça olmayan kuvvetli bir zorlama, bir gayret vardı.

Çocuklar, gürültülü haykırışlarla onu cesaretlendiriyorlardı. Birçokları tozların içinde yuvarlanarak, başarısız bir hareketin verdiği acıdan, kıskançlıktan, başarıdan haykırarak onu taklit ediyorlardı.

Fakat çocuk, çevikçe idmanlarını bırakıp da, tecrübeli bir artistin bahşiş isteyen gülümsemesiyle çocuklara bakarak ve incecik elini uzanarak:

- Şimdi bana bir şeyler verin bakalım!..

Dediği zaman, bu mutlu dakikalar sönüverdi. Herkes sustu. Çocuklardan biri:

- Yani, para mı?..

Diye sordu: Yahudi çocuğu:

- Evet, dedi.

- Hele şuna bak!..

- Para ile olduktan sonra, biz kendimiz de yapardık...

Yahudi çocuğunun bu ricası, küçükler arasında, artiste karşı, düşmanca ve onu hiçe sayan bir hareket doğurmuştu. Çocuklar, alay ederek, küfürler savurarak, kıra doğru yollarına devam ettiler. Tabii çocukların hiçbirinde para yoktu. Benim ise yalnız yedi kapiğim vardı. Çocuğun tozlu avucuna iki kapik koydum.

Küçük artist, bunları parmağıyla oynattı ve dostça gülümseyerek:

- Teşekkür ederim, dedi.

Ve uzaklaştı. Gömleğinin arka tarafının baştan başa siyah lekeler içinde olduğunu ve küreklerine yapıştığını fark ettim:

- Dur bakayım, dedim, bunlar ne?..

Çocuk durdu. Yüzgeri döndü. Dikkatle yüzüme baktı. Aynı dostça gülümseyiş ve açık bir ifade ile:

- Bu sırtımdakiler mi?.. dedi. Paskalya'da, sirkte trapezden düşmüştük. Babam hâlâ yatıyor. Ben iyileştim.

Çocuğun gömleğini kaldırdım. Sırtının derisinde, sol küreğinin altında, boş böğründe geniş, siyah bir sıyrık vardı. Bu sıyrık, kalın bir kabuk halinde kurumuştu. Fakat bu kabuk, idman hareketleri esnasında birkaç yerinden patlamış ve bu sıyrıktan kıpkızıl bir kan sızmaya başlamıştı.

Çocuk gülümseyerek:

- Şimdi artık ağrımıyor, dedi. Fakat kaşınıyor...

Çocuk, kahramanlara yaraşır bir cesaretle gözlerimin içine bakarak büyük bir ciddiyetiyle sözüne devam etti:

- Bu hareketleri kendim için yaptığımı mı zannediyorsunuz? Sizi namusumla temin ederim ki, hayır!.. Babam... Bir lokma ekmeğimiz bile yok... Babam öyle bir darmadağınık oldu ki!.. Malum işte, çalışmak lazım... Sonra, üstelik biz Yahudi'yiz de... Herkes bizimle alay ediyor. Allah'a ısmarladık. Çocuk gülümseyerek neşe ve cesaretle konuşuyordu. Kıvırcık başıyla beni selamlayarak, hızlı adımlarla evlerin boyunca yürüdü. Bu evler ona, camdan gözleriyle, ilgisizce ve ölü bir bakışla bakıyorlardı.

***

Bu, basit ve önemsiz bir hikâye... Öyle değil mi? Fakat hayatımda, hayatımın acı günlerinde çocuğun bu cesaretini birçok defalar hatırladım. Şimdi de, dinler oluşturmuş, eski bir milletin kırlaşmış başına düşen bu acılı ve kanlı günlerin kederi içinde bu çocuğu hatırladım. Çünkü bu çocuk benim gözümde özellikle bir insanın cesaretini, belirsiz ümitlerle yaşayan bir esirin yumuşak tahammülünü değil, kazanmaya inanmış kudretli bir insanı sergiliyordu.

ÇOCUKLAR

II

Kilise duvarının ardından, nazlı, yeşil çimenlerin üzerinde, ağaçların kırmızımtırak bahar yaprakları altında birkaç çocuk gürültülü bir şekilde oynuyordu. İhtiyar bir Yahudi, kilisenin karşısındaki büyük evin kapısına sırtını dayamış, çocuklara bakıyor ve kır sakallarının altından hafifçe gülümsüyordu.

Bu, buralı olmayan tuhaf bir Yahudi idi. Sırtında, topuklarına kadar uzanan bir ceket, başında yüksek, tüllü kadife bir kasket vardı. Sarımtırak yanaklarından, yer yer kırlaşmış siyah bukleler sarkıyordu. Âdeta bir delikanlının kaşlarını andıran kaşları, simsiyahtı. Zayıf yüzü oldukça güzeldi. Özellikle siyah gözleri, harikuladeydi. Bunların ifade ettiği hazin mana, yarı gizli bir tebessümle büsbütün derinleşiyordu. Bu ince, uzun Yahudi, ressam Lilien'in tasvirlerini hatırlatıyordu.

Bu Yahudi'nin, şehirde acı bir yalnızlık içinde bulunduğunu, onun da tıpkı su kilise duvarı ardında oynayan ya-

ramazlar gibi uzaklarda bir yerde torunları kaldığını insan elinde olmayarak hatırına getiriyordu.

İhtiyar Yahudi bir elini ceketinin cebine sokmuş parlak renkli kağıtlara sarılmış şekerlemeler çıkarıyor, diğer eliyle de sakalını sıvazlıyor. Kaşları oynuyor, yüzüne ıstıraplı bir gölge düşüyor. Elini tekrar cebine sokuyor ve cebini karıştırıyor. Şekerlemeleri çocuklara vermek istediği açıkça görülüyor, fakat belli ki korkuyor. Kilisenin duvarı ardında, bir sıranın üzerinde birkaç kadın oturuyor. Birtakım budalalar tarafından haklarında bir yığın çirkin dedikodular yapılan insanlardan birinin, çocuklara göstereceği bu ilgiyi, bu kadınların nasıl karşılayacağını kim bilebilir? Büyüklerin kötü kanlarıyla yoğurulan bu zehirle çocukların da zehirlenmedikleri ne malum?..

Güzel gözlerinin tebessümünü söndürmeden, sempatik yüzlü ihtiyar, şekerlemeleri tekrar cebine sokuyor.

Güneş gökyüzünden, kiliseye, çocuklara, ihtiyar Yahudi'ye utanmış bir halle bakıyor.

Bu İhtiyar Yahudi bana, bir başka Yahudi'yi ve çocukluk arkadaşım Sergeyka Semaşko'yu hatırlatıyor.

***

Ben dokuz yaşlarındaydım, Sergeyka benden bir yaş küçüktü, fakat çok daha canlı, çok daha açıkgözdü. Bu; üstü başı yırtık pırtık, saçları kirpi gibi karmakarışık, ateşli, ele avuca sığmaz zayıf bir çocuktu. Onun hızlı bakışları, dünyada rastlanan nadir çirkinlikte ve gülünçlükte insanlar, tuhaf böcekler, kuş yuvaları, nadir yaradılışta ve güzellikte ot ve çiçekler, hayret verici muhteşem ilginç "olaylar" keşfetmek gibi harikulade bir duygu yüklüydü... Onda, hayattaki olayları inceleyen yetenekli bir araştırmacının sezişi vardı. Hayat ise, onu seveni sevdiği için, çocuk yürek ve zekasının kavrayabileceği küçük sırlarını lütuf ve cömertlikle ona açıyordu.

Birgün, çok anlamlı bir şekilde bana:

- Öyle bir şey gördüm ki, dedi.

Ben, Sergeyka'nın harikulade bir şey gördüğüne peşinen inanmış bir halde, ne gibi bir şey gördüğünü soruşturmaya başladım. Biraz kırılıp döküldükten, biraz nazlandıktan, merakımı tahrik edecek kadar beni süzdükten sonra Sergeyka, gayet ciddi bir eda ile sordu:

- Bir Yahudi'nin nasıl ibadet ettiğini hiç gördün mü?

Ben böyle bir şey görmemiştim.

- Gidelim de sana göstereyim. Yalnız önce papazın bahçesine girmek, sonra da ahırın damına çıkmak gerek. Damdan pencere görünüyor. Oh, herif nasıl bir ibadet ediyor görsen!..

Biz derhal papazın bahçe duvarının bulunduğu çukura indik. Bahçeye atladık. Kulaklarımızın bütünlüğünü koruyabilmek için uyulması gereken hiçbir önlemi ihmal etmeden ahırın damına tırmandık. Zira, papazın bahçesindeki bahçıvanın, başkalarının bahçesine girenlerin kulaklarını pek ustaca ve amansızca çektiğini biliyorduk.

Ahırın damından, banyoya benzeyen eski, ahşap bir evin pencereciği görünüyordu. Pencerenin ardında, yarı karanlık bir odada, yollu, geniş bir şala sarınmış, küçük, kambur bir Yahudi sallanarak ayakta duruyordu. Yahu-

di'nin alnına küçük siyah bir kutu tutturulmuş, koluna da kayış bağlanmıştı. Âdeta rüzgârda bir dal gibi sallanarak mırıldanıyor ve alçak bir sesle harikulade hazin bir şeyler okuyordu.

Bir dakika kadar dinledikten sonra bunun sıkıcı bir şey olduğunu hissettim ve Sergeyka'ya sordum:

- O, niçin böyle?

Sergeyka, büyük bir inançla:

- Günahkâr da onun için!.. dedi. Onların hepsi de günahkârdır. Biz ise iman sahibiyiz.

Sergeyka'nın keşfettiği bu "şey" hiç de hoşuma gitmemişti. Günahkârın hazin feryatları bende bir acı uyandırıyordu. Arkadaşımı zor bir duruma sokmak düşüncesiyle, ona haince bir soru sordum:

- Ya sen iman sahibi misin?

Arkadaşım sükunetle cevap verdi:

- Elbette!..

Ben arkadaşıma daha zalimce bir soru sordum:

- Peki, papazın elmalarını niçin aşırıyorsun?

Sergeyka, açıkça hayret ifade eden bir bakışla bana baktıktan sonra:

- Ama sen de çalıyorsun!

Dedi ve kendini teselli edecek bir şekilde ekledi.

- Elma bir şey değil. Bahçeden çalmak caizdir. Çünkü bahçe ev değildir. Bak, evden çalmak doğru değil!

Arkadaşımı mat edemediğimi, onu şaşırtamadığımı görerek sordum:

- Neden?

- Ne demek neden? Çünkü ev, damla örtülüdür; halbuki bahçe örtülü değildir. Evin kapıları vardır. Bir şeyin üzerinde dam varsa oradan çalmak olmaz. Sus!

Yahudi daha hızlı sallanmaya, daha yüksek bir sesle ve daha hazin bir suretle okumaya başlamıştı. O, şimdi, karanlık bir kafesin içinde çırpınan bir kuşu andırıyordu.

Sergeyka gerilerek kulağıma fısıldadı:

- Acı çekiyor!.

Canım susmak istemiyordu. Arkadaşımdan ve gösterdiği "şey"den memnun olmayan bir tarzda sordum:

- Sen neden papazın bahçesinden geldin? Viranelikten dolaşarak da buraya gelinebilirdi.

Arkadaşım:

- Bu yol daha korkunç, dedi. Belki bahçıvan görür de arkamızdan kovalar, zannettim.

Arkadaşım bunları söyledikten sonra, canlı bir eda ile boş böğrüme vurdu, yüksek sesle ve acele acele:

- Biliyor musun, dedi, papazın elmalarından koparıp Yahudi'nin penceresine koyacağım, yesin! Olmaz mı?

Ben itiraf ettim:

- Fakat herhalde herifin dişleri yok!.

- Zarar yok, pişirir de öyle yer... Fakir bir adam.

Bir fare gibi küçük ve çevik, ahırın damından papazın bahçesine atladı. Bir dakika sonra da elma dallarının hışırtısını, çürük elmaların kuru topraklara düşüşünü işittim. Sergeyka, koynu iyice şişmiş bir halde, tekrar damda göründü. İki eliyle koynunu silkeleyerek:

- İki düzine kadar elma kopardım dedi. Yarısını ona vereyim, olmaz mı? Öbür taraftan inelim.

Papazın ahırıyla, evin bir çıkıntı oluşturan duvarı arasındaki yabanı otlarla kaplı bir geçide indik. Sergeyka yavaşça pencerenin altına sokuldu ve Kızla elmaları pencereye koymaya başladı. Fakat birdenbire âdeta bir yeri yanmış gibi kenara fırladı ve kulağıma fısıldadı:

- Kaçalım, gördü!

Köşeyi döndükten sonra Sergeyka beni durdurdu. Etrafı dinleyerek:

- Bir şey değil, dedi, bizi kovalamıyor. Benden korktu...

- Peki, sen ne diye kaçtın?..

- Ben de korktum. Herif bana bakınca, ben de... Ben kamburlardan korkarım.

Köşeden çıktım. Pencerede, kara gözlü, yumruk kadar suratlı, kır saçlı Yahudi duruyordu. Bir çocuğunkini andıran esmer avucunda açık yeşil bir elma tutuyor ve ona bakarak hayrete değer berrak bir gülümseyişle gülümsüyordu. Bu gülümseyişten yüzünün bütün kırışıkları titriyor ve âdeta yakıcı Temmuz güneşi altında patlıyorlardı.

KIZ ÇOCUĞU

Denizin saf havasını soluyarak, gün ortası parkın patika yollarında dolaşan hastalar arasında, acayip bir hüzünle, âdeta sessizce bir şeyler soran bir hüzünle dolu kocaman gözleriyle beni şaşırtan bir kız çocuğu gördüm.

Onun yaşını belirlemek zordu. Sorgu dolu siyah gözleri, yaşlı bir insan ciddiliğiyle bakıyorlardı. Bakışları, çok çile çekmiş, çok düşünmüş bir insan bakışıydı. Fakat onun zayıf, kemikleri çıkmış vücudu, minnacık yüzü, on yaşından fazla göstermiyordu.

Kemikleri çıkmış omuzlarındaki pembe bluzu, âdeta bir askıya asılmış gibi sarkıyor, kumaşın neşeli rengi, hastalığın kuruttuğu yüzünün ve boynunun sarı derisini daha kuvvetle belirtiyordu. Kız biraz kamburca idi, hafifçe aksayarak yürüyordu, galiba ayakları eğri idi. Fakat hasta çocuğun gözlerindeki anlatılmayan, o hazin güzellik, dikkati kendine çekmek ve bağlamak suretiyle, hastalığın kemirdiği vücuttaki kusuru âdeta örtüyordu. Kız, çile çekmiş in-

sanlara sonradan gelen bir rahatlık havası içinde güzeldi. Gevrek kemiklerini berbat eden hastalığın yükünü doğduğu günden beri taşıdığı ve artık ölümün çok yakında onu bu yükten kurtaracağı açıkça görülüyordu. Zalim, kuru bir öksürükle öksürüyordu. Yanımdan geçerken onun sıklaşan nefesini duyuyordum; kim bilir, belki de bana öyle geliyordu. Güney güneşinin ışıltılarında, parkın ihtişamlı bitkileri arasında, bu kız, garip ve hastalıklı bir duygu uyandırıyor, onun bahtsız oluşundan sanki ben suçluymuşum gibi, ona acıyor, âdeta ondan utanıyordum.

Bazen parkın patikasından yavaşça yürür ve harikulade gözleriyle önüne bakar. Etrafında her şey çiçek açmış, baharın canlandırıcı havasıyla nefes almaktadır. Kuşlar cıvıldar; serviler kokularıyla gökyüzünü tütsüler; her tarafta parkın yeşil arkları arasından gürül gürül akan sular şırıldar; denizle gökyüzü birbirini seyreder; dalgalar, âdeta bir masal söylüyormuş gibi tatlı tatlı mırıldanır. Kız, zengin boyaları görmüyormuş, tabiatın uyanış müziğini duymuyormuş gibi ihtiyar sedir ağacına doğru gider ve orada, onun kudretli gölgesi altında, sıranın üstüne oturur. Yanında, her zaman uzun boylu, şık giyinmiş, yüzü hareketsiz, daima kalın sopalı sağ elinin şehadet parmağında kocaman bir yüzük taşıyan hep aynı insan vardır.

Kız sıranın üstüne oturduğu zaman adam sorar:

- Yoruldun mu?

Adam yüksek sesle konuşur. Kız onun sorusuyla irkilir ve başını sallayarak ona cevap verir. Her zamanki gibi, uzun müddet, bir saat, hatta daha fazla oturur. Fakat yanındaki adamla konuştuğunu hiçbir zaman görmedim. Kızın gözleri ileri bakar, onlarda sessiz bir sorgu okunur;

ne sorarlar?.. Kimi sorarlar?.. Kızın önünde bir göl vardır: Gölün ortasında, piramit şeklinde çirkin taş yükseklere kadar fışkırır ve ses yankıları yanan bir gürültü ile göle dökülür. Bu fıskiyenin kırılarak damlalarla bölündüğü ve bir şelale halinde aşağıya düştüğü yerde, güneş ışıkları onları gökyüzünün binbir rengine boyar.

Bu, rengârenk kıymetli taşlardan oluşmuş bir doluyu andıran harikulade güzel bir manzaradır.

Fakat kız bu güneş oyununa hiçbir zaman bakmazdı. Bakışları, âdeta eşyaların arkasını görüyormuş gibi, daima önündekilerden daha ötesine yönelirdi.

Hasta kızın etrafında kaynaşan bu hayat içindeki karışım, dehşete yakın mistik bir izlenim uyandırıyordu.

- Bu kız niçin acı çekiyor! Böyle bir yaşayış için doğması kime ve niçin lazımdı?

Onu görünce bu çeşit sorular akla geliyor ve - kimseye lüzumu olmayan, bundan ötürü de insafsız olan - bu insafsızca sorulardan insan buz gibi oluyordu.

... Bir gün yanındaki adam - babası veya bakıcısı - kızı sedir ağacının altındaki sıranın üstünde bırakıp gidince, onun yanına oturdum. Kız bana baktı ve yüreğimi burkan hazin bir gülümseyişle gülümsedi. Onunla bir konuşma kapısı açmak istiyordum. Fakat neden bahsedeceğimi bilmiyor ve onun bakışlarıyla ezilmiş bir halde, ona karşı saygıdan fazla bir şeyler duyarak susuyordum.

Etrafımızda neşeli ve güçlü bir hayat gürültüsü yükseliyor, üzerimizde kuşlar, ayaklarımızın altında karıncalar; herşey yaşamak için acele ediyor, uçuyor, şarkı söylüyor, gidip geliyordu. Ben çocuğa bakıyor ve düşünüyordum: Altında oturmakta olduğu sedir ağacıyla ve farkına varma-

dan üzerine bir çiçek yaprağı düşürdüğü karınca ile kendi arasındaki zıtlığın derin farkı anlayamıyorsa, ne kadar iyi bir şey!..

Konuşmaya ilk önce o başladı. Zayıf bir sesle, gülümseyerek sordu:

- Siz de mi hastasınız?

- Biraz!..

- Burada kendinizi iyi hissediyor musunuz?.

- Evet... Ya siz?..

- Güneş ve gürültü fazla olduğu zaman hoşlanmıyorum.

- Gürültü sizin hoşunuza gitmiyor mu? Halbuki o, o kadar güzel ki... Bakın, dinleyin: Bülbüller, çayır kuşları, denizin dalgaları, ve akarsular... Yaprakların hışırtısı...

- Fazla... Ve gürültülü... Biraz daha yavaş olsa...

- Doğru... Biraz yavaş olsaydı, daha iyi olurdu...

Tasdiklercesine başını salladı ve:

- Ya Petersburg!.. Bakın işte orası kötü... Bizim orada, köyde sessiz... sessiz... Özellikle geceleri... Yatarak dinlemesini çok severim. Uzun uzun dinlemek... Hiçbir şey duyulmaz... Hatta toprak bile yoktur... Sonra birdenbire bir şeyler işitir ve irkilirsin!.. Böyle çok iyi...

Öksürmeye başladı.

- Konuşmak size dokunuyor!..

Gayet basit bir şekilde:

- Evet, dedi.

Sustu. Yavaşça, hemen hemen bir fısıltı halinde ekledi:

- Bana herşey dokunuyor.

Kalktım. Beni kaplayan heyecanı açığa vurmakdan korkarak yanından uzaklaştım.

O zamandan beri karşılaştıkça selamlaşmaya başladık. Gülümseyerek bana her zaman başıyla selam verirdi. Her geçen gün gülümseyişlerindeki hayat gittikçe azalıyordu.

Bir gün parka gelerek onu aradığım zaman, kollarında kız çocuğu olduğu halde karşıdan gelmekte olan kayıtsız adamı gördüm.

Yanıma geldiği zaman, bilinmeyen bir korkuya kapılmış bir halde:

- Uyumuş mu?.. diye sordum.

Meşgul bir insan haliyle bana baktı ve boğuk bir sesle:

- Öldü, cevabını verdi.

PAZARDA BİR HAMAL

I

- Hanımefendi, yükünüzü hafifletmeme izin verir misiniz lütfen?

Hanımefendi arkasına döner ve karşısında, baldırı çıplak diye adlandırılan adamlardan birini görür. Bu sıska, sarı benizli biridir ve o kadar yırtık pırtık bir haldedir ki, sanki kader onu uzun müddet dişleriyle didikledikten sonra az önce ağzından tükürüvermiştir.

Hamal, yalvaran bir eda ile kadının önünde eğilir ve:

- Sepetinizi götürmemi emretmez misiniz?.. der.

Hamal sepeti eline geçirince onu dikkatle, saygılı bir şekilde taşır ve pazarda, sepetin sahibi kadından, âdeta bakanlık portföyünü eline geçiren, fakat kendini bu şerefe layık sayan ve bu şerefle pek de övünmeyen alçakgönüllü bir insan haliyle yürür. Hanımefendinin çarşı-pazar işlerindeki tecrübe derecesini çabucak yönlendirmekte pek ustadır. Bu derecenin pek de yüksek olmadığını görürse, yavaşça "hanımefendi"yi sevk ve idareye başlar:

- Emrederseniz eti filan kasaptan alalım... Çok namuslu bir adamdır; hem çok iyi mal satar.

Özellikle bu dükkancıyı tavsiye etmesinin sebebi vardır. Çünkü özellikle bu dükkancı onunla bir anlaşma yapmış; kendisine getirilecek müşteriden alacağı her ruble için, hayatın didiklediği bu adama üç veya beş kapik vermeyi vaadetmiştir.

- Vasili Stepanoviç, bakınız, hanımefendi en iyisinden olmak şartıyla et almak istiyor.

Sonra kadını patates arabasının yanına götürür. Bu malı satan firma, her sattığı miktar için ona bir kapik mükafat vermektedir.

- Peki, patatesleri nasıl götüreceğim?

- O, size bir çuval verir. Ben patatesleri eve kadar çuvalla götürür, sonra da çuvalı geri getiririm.

- Halbuki ben bir araba tutmak istiyordum.

- Hanımefendi, ben arabadan daha ucuza götürürüm.

Patatesçi, hamala hitaben:

- Bana bak Volodka, der, sen şakayı bırak da, çuvalı geri getirmeyi unutma!

- Daha neler!

- Evet... Geçen seferki gibi yapma! Çuvalı götürdün, sonra da kendine bir pantolon diktin!

- Hatırlamaya değer mi sanki!

Hanımefendi bu konuşmayı dinler ve gülümser. Başkasının çuvalından kendine pantolon yapmak zorunda kalan bu Volodka kadında, hem satın aldığı malların selameti hakkında bir korku, hem de bir merhamet duygusu

uyandırır. Kadın, satın aldığı şeyleri yeni meydandan Kovaliha'ya götürdükten sonra Volodka'ya bütün bir beş kapik vermeyi ruhunun derinliklerinden karar verir.

Volodka, elinde nereden çıktığı anlaşılmayan iki işkembeyi sallayarak:

- Hanımefendi, der, şu iki işkembeyi satın almaz mısınız?

Hanımefendi, Volodka'nın dikkatle etrafına bakmasından ve işkembeleri tutma tarzından, bu işkembelerin nereden geldiklerini anlamakta gecikmemiştir. Bu hal, onu rahatsız eder. Bu adama duyduğu merhamet, hissettiği endişe karşısında kaybolur.

Kuru bir eda ile:

- Hayır, lüzumu yok, der.

- Ben bunları size on beş kapiğe verirdim.

Hanımefendi:

- On kapik, cevabını verir.

Kadın, prensip olarak çalınmış mal satın almaya karşıdır. Fakat böyle ucuz olursa?..

- Hanımefendi, on iki kapik de vermez misiniz?

- On kapik.

Kadının bu pazarlığı yapmasındaki tek amacı, bu adamı böyle kötü huylara teşvik etmemektir. Ona öyle gelir ki, şayet bu adam işkembeleri bu kadar ucuza satarsa, bir başka defa çalmaya kalkmayacaktır.

Volodka:

- Buyurunuz, der. İşte onları buraya, sepete yerleştiriyorum. Ya pancar, pancar satın almaz mısınız?

Pancarlar koltuğu altındadır. Hanımefendi, herifin koltuğu altında daha başka gıda maddelerinin bulunduğundan da şüphelenmeye ve bu adama nefretle bakmaya başlar. Bunun karşılığı olarak da, pancarlar için ancak dört tahta kaşığı ayçiçeği çekirdeği vermeyi vaadeder.

Kadın, kendisine ne lazımsa hepsini satın aldıktan sonra, hamalı tepeden tırnağa kadar paketlerle ve çıkınlarla donatır ve önüne katarak evine yollanır.

Volodka, kadının pazarda aldığı şeyleri arabadan ucuza götürmek kararına sadık kalarak, üç kat olmuş bir halde yaya kaldırımı boyunca hızla yürür. Yolda da bildik dükkanlardan alacağı yüzdeleri, sonra, gerek kendisi için, gerekse özel müşterileri için kârlı olan daha başka şeyleri düşünür.

PAZARDAKİ İHTİYAR

II

Pazardaki alıcı kalabalığı arasında, yüzü buldoku andıran bir ihtiyar dolaşıyordu. Kaşları sertçe çatılmış olmasına rağmen, gözleri, yalvaran ve kederli bir şekilde bakıyordu. Porsumuş yanaklarının esmer derisi, gümüş rengi bir sakalla örtülmüştü. İhtiyarın sırtında bir asker kaputu, göğsünde de bir haçla bir madalya var.

Sol bacağının yerinde, karların içine çok derin bir şekilde gömülen ve orada yuvarlak izler bırakan ağır, kaba bir tahta bacak vardır.

Pazarın daimi satıcıları, bu iki tarafına sallanan boz renkli insanı gördükleri zaman, başlarını öte tarafa çevirirler... Yüzlerinde de, korkuyu, hoşnutsuzluğu ve can sıkıntısını andıran bir ifade belirir.

İhtiyar, onların önünden geçer... Ve başka yerlerden gelmiş köylü arabalarının bulunduğu tarafa giderek arabaların yanında durur ve itibarlı bir müşteri edasıyla sorar:

- Kazlar iyi mi?

- En iyi cinsinden... Buyurunuz bakınız! Saf yağ....

İhtiyar asker, kazı eliyle tartaklar, dikkatle gözden geçirir, tüylerini çekerek, koklar... Ve sonra, birdenbire satıcıya dönerek:

- Neresi dediniz?

- Bak işte kaz dediğin Bulgaristan'da olur. Hani domuz gibi...

- Bulgaristan... Balkan dağlarının ötesi... Türk - Rus Savaşı orada olmuştu... Ekselans Skobolev'in yönettiği savaş...

Satıcı:

- Hımm... Evet, öyle bir şey duymuştuk, der. Fakat bu da iyi bir kazdır.

İhtiyar, eliyle göğsüne dokunarak:

- Şu haç nişanını görüyor musun? Kendi eliyle göğsüme takmıştı.

İhtiyarın yüzünde bir ürperti belirir... Gözleri parlar. Cakalı bir eda ile eski kasketini yana yıkar:

- Yaşasın Migunov, diye bağırmış ve kendi eliyle göğsüme takmıştı.

Satıcı, ilgisiz bir tavırla:

- Şu kazı müsaade ediniz de!.. der.

Çünkü karşısındakinin bir müşteri olmadığını anlamakta gecikmemiştir. Heyecanı gittikçe artmakta olan ihtiyara önem vermeksizin gözleriyle kalabalığın içinde kendine lazım olanı arar.

Migunov söylenmekte devam eder:

- Şvanviç, aynı şekilde!.. "Sen bir kartalsın!" demiş ve onu öpmüştü.

Kaz tüccarı, eliyle ihtiyarı arabanın yanından uzaklaştırarak:

- Burada durmayın efendim, der. Müşterilere engel oluyorsunuz! Şöyle bir kenara çekilin!..

İhtiyar bu sözlere gücenmez. Yalnız gözlerindeki parıltı söner. Küskün bir eda ile köylüye bir göz attıktan sonra kasketini gözlerine indirir ve arabadan uzaklaşır.

İhtiyarın etrafında, yüzleri düşünceli bir insan kalabalığı kaynaşır... Havada bir ses uğultusu titreşir... Hayat kaynar ve askerî karargahları hatırlatır...

İhtiyar, yavaş yavaş ayağını sürüyerek kalabalığın içinde - Türkler tarafından sıkıştırılınca bölüğünün başında olarak Yeni-Zağra'dan nasıl döndüğüne dair - anlatacağı savaş hatıralarını dinleyecek bir adam arar. Hayatının bu en güzel günlerinden, kahraman bir generalin kendisine "Kahraman!" dediği anlardan bahsetmek ihtiyacıyla yanar...

Fakat dinleyici bulamaz! Kimse ihtiyara önem vermez! Ayağını nerede ve nasıl kaybettiği, haç nişanını niçin aldığı, kimseyi ilgilendirmez!

İhtiyar, kendini yapayalnız hisseder. Kendisine önem verilmemesinden bir üzüntü duyar. Bütün bu alıcı ve satıcılardan nefret eder. Kendisi birçok defalar ölümle karşı karşıya gelmiş, ölmekten korkmamıştı. Halbuki bunlar ölümü görünce bir korku duyuyorlar...

Bu insanların kendisinden kötü bir durumda olmaları onu biraz teselli eder. Onların göğüslerinde kahraman haç

nişanı yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır. Bunlar kahraman olamazlar.

Fakat, ne de olsa, birisinin kendisini dinlemesini, Migunov'un ne kadar cesur olduğunu öğrenmesini ister.

Sabahtan akşama kadar, yarı aç ve donmuş bir halde pazarda dolaşır ve sürekli kendisinden bahsedilmesini ister... Birkaç defa hikâyesine başlar, fakat bir türlü bitiremez... Pazarda kahramanlık hikâyelerini dinlemek isteyen insanlar yoktur; ve ihtiyar Migunov kendisini gereksiz, unutulmuş kimseye lüzumu olmayan bir varlık gibi hisseder ve insanlara kızar. Yanından gelip geçenleri itip kakar... Onları, güya istemeyerek itip kakar, fakat işte ne de olsa itip karar... Ve bu hareketle, biraz olsun öfkesini yatıştırır...

Bazen meyhaneye uğrar. Meyhaneci ve garsonlar onu ekşi bir suratla ve alaylı sözlerle karşılarlar. Migunov onları bıktırmıştır. Şayet onu kapı dışarı etmezlerse, ihtiyar, birbiri peşinden bütün masaları dolaşır ve durmadan, kendisini dinleyecek birini arar. Böyle birini bulursa, ne saadet! O zaman ihtiyar bambaşka bir insan olur; sözleri kolaylıkla ağzından dökülür, gözleri bir ışıkla tutuşur, yanaklarını şişirerek topların uğultusunu tasvir eder. Emir verir! Onunla alay ederler... Fakat o anda Migunov bütün bu insanlardan uzakta - toprağının kanını içtiği ve bir gün hayatının parlak bir ışıkla tutuşarak anlam kazandığı - Balkanların ötesinde bulunduğu için, hiçbir şey işitmez.

- İhtiyar! Çık dışarı, artık bıktırdın...

Bu, onu kovan garsonun sesidir. İhtiyar kalkar, tahta bacağını kuvvetle döşemelere vurarak dışarı çıkar... Yüreği ise hâlâ, içinde depreşen hatıralarla titrer...

İhtiyar, kuş avcılığıyla geçinen bir adamın yanında, sobanın arkasında bir köşede oturur. Eve gelince bu dar ve boğucu, fakat sıcak köşeye tırmanır. Ve o gün, hayatına ait bir şeyler anlatmak fırsatını bulamamışsa homurdanır:

- Şeytanlar... Siz de hizmet etseydiniz! Böyle korkak olmasaydınız!.. Şeytanlar...

DİLENCİ ÇOCUKLAR

III

- Amca-a-a-! Bir kapik ver!..

Küçük, kirli bir paçavra yumağı, pazarda, halkın ayakları altında yuvarlanıyor, bu paçavraların içinden, küçücük kırmızı bir el uzanıyor. Paçavraların arasından, hilekar, hırslı iki göz pırıldıyor.

Küçüğün, bir kız çocuğu mu, yoksa bir erkek çocuğu mu olduğunu ayırt etmek çok zordur. Bir köpek yavrusu gibi, sürekli hareket halinde olduğu için, onu inceleyip bir fikir edinmek mümkün değil...

Bazen ona sadaka veriyor, bazen yanlarından kovuyorlardı. Çocuk, eline düşen paraları, derhal ağzına gönderiyor; ve her para aldıkça, ürkek ürkek, şüphe ile, oldukça iyi giyinmiş, uzun boylu, etine dolgun, çatık suratlı bir kadının durduğu terazi tarafına bakıyordu.

Çocuğun ağzında, ağlamaklı bir sesle dilenmesine engel olacak kadar para biriktiği zaman, çocuk kadının yanına

koşar ve aralarında şöyle bir olay geçerdi: Kadın çocuğa kocaman, geniş avucunu uzatır, çocuk da, ağzındaki paraları ilk önce kendi eline tükürür, sonra da bunları kadının avucuna dökerdi. Kadın, paralara acele bir göz gezdirdikten sonra öfkeli ve korkutucu bir sesle:

- Sana yedi defa para verdiler, bunun biri nerede?.. diye sorardı.

- Vallahi hepsi bu kadar!

- Yalan söylüyorsun!

- Billahi!

- Ben gördüm... Ver bakayım buraya!

- Hepsi burada, canım işte!

- Peki, öyle olsun! Ben seninle evde konuşurum.

- Hepsini vermediysem...

- Haydi, bas bakalım! Fakat dikkat et, ben hepsini görüyorum... Seni yankesici seni, ben hepsini görüyorum!

Paçavra yumağı, kadından uzaklaşır, yeniden halkın bacakları arasına girer ve yeniden yalvarmaya başlar.

- Teyzeciğim, öksüze bir şeyler ver!

İşte bunun gibi bir yumak daha... Herhangi bir şeyin arkasına gizlenen bu iki yumak, kendi aralarında yavaş bir sesle, fakat acele acele konuşmaya başlarlar:

- Nasıl, yutturdun mu?

- Yedi kapik...

- Ben de üç kapik...

- Şimdi senin kaç paran oldu?

- On bir kapiğim.

- Vay anasını... Halbuki sadece yedi kapiğim var...

- Akşama daha çok vakit var.

- Fakat kadın diyor ki: Ben sana gösteririm!

- Boş ver!.. Bana da söylüyor.

- Allah belasını versin!

- Köpek...

- Demek ki şimdi on sekiz kapiğimiz var.

- Dünya kadar para... Birer kadeh votka altı kapik eder.

- Sonra da...

- Biz çoktan yürek yemedik...

- Yüreği boş ver! Sigara daha iyi.

- Ben sigara aşırdım bile!..

- Büyük kutu ile mi?

- Yok, küçük kutu ile.

- Eh, büyük kutu aşırmalıydın ki!..

- Evet!.. Az açıkgöz değilsin hani!. Sen küçük kutu ile de aşıramadın ya!

- Ama, ben mendil aşırdım.

- Ben de mendil aşırdım.

- Deme be, yaşadık vallahi!

- Yaşadık!

İki yumak, yeniden kalabalığın içinde gözden kayboldular... Pazarın hayhuyu arasında, kâh şurada, kâh burada, hazin, insanı ta ruhundan kavrayan çocuk sesleri duyulur:

- Amca- a- a, öksüze bir şeyler ver!..

YAZAR VE ŞEYTAN

Sonbaharda, bu sararıp solma ve ölüm mevsiminde, yaşamak ne zor!

Kurşunî günler, güneşsiz ağlayan bir gökyüzü, karanlık geceler, hazin hazin şarkı söyleyen rüzgâr, sonbahar gölgeleri - bu koyu ve siyah gölgeler - bütün bunlar insana karanlık düşünceler ilham eder; insanın ruhunda, içinde kararlı hiçbir şey bulunmayan, daima değişen; doğan, soysuzlaşan, ölen hayatın karşısında esrarlı bir dehşet doğar.

Bazen, sonbahar sonunda ruhu kaplayan karanlık düşüncelerle mücadele etmek için insanda kuvvet bulunmaz! Bundan ötürü, bunların acılığını gidermek isteyen herkes, bir an evvel bunları karşılamaya çıksın! İşte insanın ıstırap, tereddüt ve karmaşadan çıkarak kendine inanışın sağlam toprağına ayak basabileceği biricik yol budur. Fakat, bu, zor bir yoldur. Dikenlerin arasından geçer. Bu dikenler her zaman hayat dolu yüreğinizi kanatıncaya kadar parçalar, bu yolun üzerinde her zaman sizi bir şeytan

bekler. Bu, büyük Goethe'nin sizi kendisiyle tanıştırdığı, bizce bilinen şeytanların en iyisidir.

İşte benim bahsettiğim de bu şeytandır.

***

Şeytanın canı sıkılıyordu.

Şeytan, her zaman gülmesini becerecek kadar akıllıydı. O, hayatta bizzat şeytanın bile alay etmek gücünde olmadığı bazı olayların bulunduğunu bilirdi. Mesela şeytan, hiçbir zaman, alayının keskin bıçağıyla varlığının azametli durumuna dokunmamıştır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bizim sevgili şeytanımız, akıllı olmaktan ziyade küstahtır. Dikkatle bakılacak olursa, belki şeytanın da bizim gibi, zamanının büyük bir kısmını saçma sapan şeylere verdiği görülecektir. Fakat bunu bırakalım... Hem biz çocuk değiliz ki içinde bulunan gizli şeyi anlamak için en iyi oyuncağımızı kırmaya kalkışalım!

Bir sonbahar gecesinin karanlıklarında, şeytan, mezarlıkta, mezarlar arasında dolaşıyordu. Onun canı sıkılıyordu; ıslık çalıyor ve etrafına bakınarak kendine bir eğlence arıyordu. Şeytan ıslıkla çok eski bir romans, babamın sevdiği şu eski romansı çalıyordu:

"Bir sonbahar günü

Rüzgâr altında uçuyordu

Sevgili dalından kopan bir yaprak"

Rüzgâr mezarların üzerinde, siyah haçların arasında uçarak uluyor ve şeytanın bu şarkısını tekrarlıyordu. Ağır sonbahar bulutları, ölülerin dar meskenlerini soğuk gözyaşlarıyla sulayarak, gökyüzünde ağır ağır kayıyorlardı... Mezarlığın acınacak ağaçları sessiz bulutlara çıplak dallarını uzatarak rüzgârın darbeleri altında ürkek ürkek çatırdıyordu. Dallar haçlara çarpıyor, o zaman mezarlıkta hazin bir hışırtı, ağır ve korkutucu bir ses doğuyordu.

Şeytan ıslık çalıyor ve düşünüyordu:

- Merak edilecek bir konu: Acaba ölüler böyle havalarda kendilerini nasıl hissederler? Herhalde ıslaklık oraya da, onlara da ulaşıyordur.. Hoş onlar öldükleri andan itibaren, ebedi olarak kendilerini romatizmaya karşı sigorta ettirmiş oluyorlar ama yine de bu durum hoş bir şey olmasa gerek... Onlardan birini çağırsam da biraz gevezelik etsek nasıl olur acaba? Ne de olsa bu benim için, hatta onun için de bir eğlence olurdu.

Çağırayım! Şurada bir yerde, tanıdık bir yazarı gömmüşlerdi. Sağlığında ara sıra onu ziyaret ederdim... Dostluğumuzu neden yenilemeyeyim? Bu meslekteki bütün insanlar çok titiz olurlar... Bakalım mezar onları tatmin ediyor mu? Fakat onun mezarı nerede acaba?

Malum olduğu üzere her şeyi bilen şeytanın bile, yazarın mezarını bulabilmesi için mezarlıkta bir hayli dolaşması gerekti. Dostunun mezarı üzerine yatırılan kocaman taşa tırnaklarıyla vurarak.

- Hey, bana bakın, diye seslendi, kalkınız!..

- Toprağın altından boğuk bir ses duyuldu:

- Niçin kalkacak mışım?

- Lazım!

- Kalkmayacağım.

- Neden?

- Fakat sız kimsiniz?

- Siz beni bilirsiniz!

- Sakın sansür olmayasınız?

- Hayır!..

- Şu halde belki de jandarmasınız?

- Hayır, hayır!..

- Eleştirmen de değil misiniz?

- Ben şeytanım.

- Ya! O halde hemen kalkıyorum.

Mezarın üzerindeki taş yerinden oynadı. Toprak yarıldı ve içinden bir iskelet çıktı. Bu, neredeyse tıp öğrencisinin, üzerinde kemik anatomisine çalıştıkları iskeletlere benzeyen bir iskeletti. Yalnız bu, kirli bir iskeletti, telden bağları da yoktu. Sonra bunun boş göz çukurlarında da, gözlerinin yerinde, mavi, fosforlu bir ışık yanıyordu.

Yazar mezardan çıktı, kemiklerine yapışan toprağı fırlatıp atmak için silkindi. Kemikleri birbirine çarptı. Mavi, soğuk bakışlarıyla, bulutla kaplı karanlık gökyüzüne bakmak için, kafasını yukarı kaldırdı. Şeytan:

- Yukarı çıktığınız için sağolun!.. dedi.

Yazar kısaca:

- İşte bunu yapamam, diye cevap verdi.

Yavaş ve öyle tuhaf bir sesle konuşuyordu ki, âdeta iki kemik, zorlukla duyulabilen bir şekilde gıcırdayarak birbirine sürtünüyordu.

Şeytan nazikçe:

- Kullandığım tabirden ötürü beni affediniz, dedi.

- Bir şey değil... Fakat siz beni niçin kaldırdınız?

- Küçük bir gezinti yapmak teklifinde bulunacaktım, başka bir amacım yok.

- Yaa!.. Memnuniyetle küçük bir gezinti yaparım. Aslında hava çok kötü ama...

- Herhalde soğuk almaktan korkmuyorsunuzdur?

- Oh, hayır... Ben daha sağlığımda kendimi iyice üşütmüştüm.

- Evet, hatırlıyorum. Ölürken vücudunuz buz gibi idi.

- Daha da olmasın mı! Bütün hayatım boyunca bana soğuk duşlar yaptırdılar.

Mezar ve haçların arasından, dar yoldan yanyana yürüyorlardı. Yazarın gözlerinden yere, iki mavi ışık düşüyor ve şeytanın yolunu aydınlatıyordu. Çiseleyen yağmur, onları hafifçe ıslatıyor, rüzgâr yazarın artık içinde kalp bulunmayan göğsü içinden, çıplak kaburgaları arasından serbestçe geçiyordu.

Yazar şeytana sordu:

- Şehre gidiyoruz, değil mi?

- Orada sizi ilgilendiren ne var?

Yazar kayıtsızca cevap verdi:

- Hayat, efendim.

- Vay!.. Demek hayatın sizin için hâlâ bir kıymeti var?

- Daha da neler!..

- Ama, niçin?

- Ne diyeyim? İnsan her şeyi, harcadığı gayretle ölçer. Mesela sıradan bir taşı. Ararat dağının tepesinden alıp getirmişse, bu taş insan için kıymetli bir taş halini alır.

Şeytan gülümsedi:

- Zavallı insan!..

Yazar soğuk bir tavırla itiraz etti:

- Aynı zamanda mesut insan!..

Şeytan sessizce omuzlarını silkti.

Artık mezarlıktan çıkmışlardı. Önlerinde bir cadde, iki sıra ev ve bu evlerin arasından da -yeryüzünde ışığın yetersizliğine parlak bir şekilde tanıklık eden zayıf fenerlerin bulunduğu - koyu bir karanlık uzanıyordu.

Küçük bir sessizlikten sonra şeytan konuşmaya başladı:

- Mezarda rahatınız iyi mi kuzum?

- Şimdi, artık alıştıktan sonra fena değil, çok sakin... Fakat önceleri, biliyor musunuz, çok berbattı. Tabutun kapağını mıhlayan aptal, nedense çiviyi kafatasıma çakmıştı. Aslında bu önemsiz bir şey ama, ne de olsa beni rahatsız etti. Biliyor musunuz, ben bu hareketi, garazkar bir sembolizm, ara sıra insanların bazı şeylerini tahrip eden aklımı bir bozma arzusu gibi algılama eğilimindeyim. Sonra kurtlar geldi. Bunlar, şeytan alsın onları, beni müthiş şekilde yavaş yiyorlardı.

Şeytan:

- Ona ne şüphe!.. dedi. Bundan ötürü onları suçlamak da doğru değil! Safra ile dolu bir vücut, herhalde hiç de lezzetli bir porsiyon olmasa gerek...

Yazar itiraz etti:

- Sanki üzerimde ne kadar vücut vardı! Solda sıfır...

- Fakat ne de olsa vardı! Kurtların bu hareketi, bir zevk olmaktan ziyade, boşa gitmeyen bir görevidir. Fakat buna karşılık kurtlar tabileri çabuk ve memnuniyetle yiyorlar...

- Bu pek tabii... Herhalde onlar lezzetli olsa gerek... Şeytan sordu:

- Nasıl, sonbaharda mezar rutubetli oluyor mu?

- Oldukça rutubetli... Fakat insan alışıyor. Doğrusunu isterseniz, hepsinden fazla beni rahatsız eden şey, mezarlıkta gezinirken tesadüfen mezarımı buluveren birtakım aptallardır. Ne zamandan beri toprak altında yattığımı bilmiyorum. Gerek kendim, gerekse etrafımdaki her şey sessizlik içinde olduğu için zaman kavramını anlamana imkân yok.

Şeytan:

- Siz dört yıldan beri toprak altında yatıyorsunuz, dedi. Yakında beşinci yıla basacaksınız!..

- Öyle mi?.. Vay canına... Bu müddet içinde üç kişi mezarıma geldi. Allah belalarını versin, beni fena halde sinirlendirdiler... Bunlardan biri, açıkça varlığımı inkar etti. Gelip mezar taşımın üzerindeki yazıyı okuyunca, kesin bir tarzda: "Böyle bir adam yoktu," dedi. "Böyle bir yazarı ben ömrümde okumadım. Aslında ismi bana yabancı gelmiyor. Gençliğimde, bu isimde bir adamın bizim mahallede gizli bir borç verme sandığı vardı." Nasıl, beğendiniz mi? Halbuki tam on altı yıl en fazla okunan dergilerde yazılarım çıktı. Hayatımda eserlerim üç defa basıldı.

Şeytan:

- Ölümünüzden sonra da eserleriniz basıldı, dedi.

- Bak gördünüz mü? Sonra iki kişi daha geldi. Bunlardan biri. "Baksana, bu o değil mi?" dedi. Öteki: "Ta kendisi" dedi. "Evet, bunu da zamanında okurlardı." "Herkes okunuyor!" "Bu ne gibi fikirler aşılardı?" "Genellikle, iyi-

lik, güzellik vesaire gibi fikirler aşılardı." "Evet, evet hatırlıyorum." "Dili biraz kabaca idi." "Bunlardan nicesi toprak altında yatıyor!" "Evet Rus toprağı kabiliyetler yönünden zengindir!" Bunu söyledikten sonra, öküz herifler defolup gittiler. Aslında ateşli sözlerin mezarımın ateşini yükseltmeyeceğini biliyorum. Fakat ne de olsa, insanın gücüne gidiyor. Hem, canım onlara öyle bir küfür etmek istedi ki...

Şeytan gülümsedi:

- Bari herifleri iyice bir kalaylasaydınız!..

- Hayır... Biliyor musunuz, bu biraz tuhaf kaçardı. Yirminci yüzyılın arifesinde ölülerin küfretmesi garip bir şey olurdu. Sonra bu, materyalistler hesabına pek ağır bir darbe olurdu.

Şeytanın yeniden canı sıkılmaya başladı:

- Bu yazar hayatında da bütün düğünlerin güveyisi, bütün cenaze törenlerinin ölüsü olma arzusunu beslerdi. Şimdi de içindeki her şey öldüğü halde, şöhret düşkünlüğü hâlâ yaşıyor. Sanki hayat bakımından insanın ne önemi var! Mühim olanı sadece insanın ruhudur. Şu insanlar ne sıkıcı mahluklar!

Şeytan, yazara mezara dönmesini teklif etmek üzere iken, kötülük dolu kafasında bir fikir parladı. Onlar bu sırada bir meydanda bulunuyorlardı. Kendilerini dört bir taraftan kocaman ev yığınları çevrelemişti. Meydanın üzerini, çok alçaktan siyah ıslak gökyüzü örtmüştü. Gökyüzü, âdeta binaların damlarına abanmış hissi veriyordu.

Şeytan, büyük bir nezaketle yazara doğru eğilerek:

- Beni dinleyin, dedi, karınızın ne yaptığını, nasıl yaşadığını görmek istemez misiniz?..

Yazar ağır ağır:

- Doğrusunu ararsanız, isteyip istemediğimi ben de bilmiyorum, dedi.

Şeytan:

- Siz meğer tam bir ölü imişsiniz, diye, yazarı kışkırttı.

Yazar, canlı bir tavırla kemiklerini silkeleyerek:

- Hayır, dedi, ne münasebet!.. Ben bu işin aleyhinde değilim, zaten o beni görecek değil ki... Görse bile tanıyamaz, değil mi?..

Şeytan güvence verdi:

- Oooo, ona ne şüphe!..

Yazar açıklamaya başladı:

- Bunu niçin söylüyorum, biliyor musunuz?.. Karım uzunca bir müddet evden ayrılışımı hoş görmezdi de.

***

İşte, evlerden birinin duvarı ortadan kayboldu, yahut cam gibi şeffaf bir hal aldı... Yazar büyük birtakım odaların içini gördü. Bu odaların içi o kadar ışıklı, o kadar rahat ve o kadar güzeldi ki...

Yazar, beğenmiş bir insan tavrıyla:

- Güzel mobilya, dedi. Çok güzel... Ben bu şartlar içinde yaşamış olsaydım, herhalde bugün de ölmezdim.

Şeytan gülümseyerek:

- Benim de hoşuma gitti. Pahalı da değil: Üç bin ruble...

- Hımmm... Pahalı değil mi?.. İyi hatırlıyorum, en bü-

yük eserim bana 815 ruble getirmişti. Ben bir yıl bu eser üzerinde çalışmıştım. Fakat burada kim oturuyor?..

Şeytan:

- Karınız, dedi.

- Öyle mi?.. Ya! Bu iyi... Şu kadın o mu?.. Yani karım?..

- Ta kendisi... İşte kocası da geldi.

Karım ne kadar güzelleşmiş! Sonra ne kadar da iyi giyinmiş!.. Ko-kocası mı dediniz?.. Ne sağlıklı adam... Suratı oldukça bayağı... Görünüşte iyi bir adam, ama, yüzü gerçekten bir aptal yüzünü andırıyor. Hatta adi bir yüz...

Şeytan, sinsi sinsi yazara bakarak:

- İsterseniz sizin adınıza ben içimi çekeyim?.. dedi.

Fakat yazar, kendisini manzaranın seyrine kaptırmıştı.

- Ne neşeli yüzleri var!.. İkisi de hayatlarından memnun görünüyorlar... Acaba kadın onu seviyor mu?..

- Oh, evet, pek çok!..

- Ya herif kim?..

- Moda mağazasında tezgahtar.

Yazar yavaşça:

- Moda mağazasında tezgahtar!.. diye tekrarladı ve uzun müddet bir tek kelime söylemedi.

Şeytan ona bakıyor ve keyifli keyifli gülümsüyordu. Nihayet yazara sordu:

- Nasıl bütün bunlar hoşunuza gidiyor mu?..

Yazar, bir gayret sarfederek:

- Benim çocuklarım vardı... Kızım ve oğlum... Bazen düşünürdüm: Benim bir oğlum var, o da zamanla adam

olacak... Ben öyle zannediyorum ki, tezgahtar hazretleri kötü bir eğiticidir. Ve benim oğlum...

Yazarın boş kafatası kederle sallandı.

Şeytan:

- Bak bak, diye haykırdı, herif kadını nasıl kucaklıyor!

- Herhalde keyifleri pek yerinde...

- Şu tezgahlar zengin bir şey mi bari?..

- Benden fakirdi ama, karınız zengin!..

- Karım mı? Paraları nereden bulmuş?

- Kitaplarınızın satışından sağladı!

Yazar, boş ve çıplak kafa tasını sallayarak:

- Demek böyle!.. Demek böyle ha!.. dedi. Demek ki, ben herkesten fazla bir tezgahtarın nam ve hesabına çalışmış oluyorum.

Şeytan neşeli bir eda ile:

- Evet, görünüşe göre böyle olmuş oluyor!.. dedi.

Yazar yere bakarak.

- Beni mezarıma götürünüz, dedi.

Ortalık karanlıktı; yağmur yağıyordu, gökyüzünde ağır bulutlar uçuşuyor ve yazar, kemiklerini tıkırdatarak acele acele mezarına gidiyordu. Şeytan onun arkasından yürüyor ve keyifli keyifli ıslık çalıyordu.

***

Okuyucu, tabii memnun kalmadı. Okuyucu karnını tıka basa edebiyatla doldurduğu için, hatta onu memnun etmek

için yazı yazanlar bile, nadir olarak okuyucunun hoşuna giderler... Bu defa okuyucu, cehenneme dair hiçbir şey söylemediğim için de memnun değildir. Okuyucu, öldükten sonra cehenneme gideceğine haklı olarak inandığına göre, daha sağlığında cehenneme dair bazı şeyler öğrenmeyi ister. Fakat, ne yalan söyleyeyim, ben bu hususta okuyucunun hoşuna gidecek hiçbir şey söyleyemem. Çünkü cehennem yoktur, şöyle kolayca gözde canlandırılan ateşten ibaret bir cehennem yoktur. Bununla beraber, ölçülemeyecek kadar korkunç daha başka bir şey vardır.

Doktor, sizin hakkınızda, yakınlarınıza:

- Öldü!..

Der demez, siz çok parlak bir şekilde aydınlatılmış, uçsuz bucaksız bir alana gireceksiniz!.. İşte burası hatalarınızı anlama alanıdır.

Siz mezarda, dar tabutunuzun içinde yatarken, önünüzden, bir çark gibi dönerek, fakir hayatınız geçer. Hayatınız, ıstırap verici bir ağırlıkla hareket eder; attığınız ilk şuurlu adımdan başlayarak hayatınızın son dakikasına kadar hepsi önünüzden geçer. Sağlığınızda kendinizden sakladığınız her şeyi; varlığınızın bütün yalanlarını ve iğrençliklerini görürsünüz! Bütün düşüncenizi yeniden gözden geçirir, atmış olduğunuz her yanlış adımı görürsünüz!.. Bütün hayatınız, saniyesi saniyesine yeniden başlar.

Ve, ıstırabınızı şiddetlendirmek için, sizin yürümüş olduğunuz dar ve budalaca yoldan başkalarının da yürüdüğünü, birbirlerini itip kaktıklarını, acele ettiklerini, yalan söylediklerini öğrenmiş olursunuz! Onların, bütün bu hareketleri, özellikle böyle iğrenç ve boğucu bir hayat sürüklemenin ne rezilce bir şey olduğunu zamanla öğrenmek için yaptıklarını siz anlıyor ve açıkça görüyorsunuzdur!

Ama, ölüme doğru hızla gittiklerini gördüğünüz halde, hiçbir şekilde bunu önlemek gücünde değilsinizdir. Ne bağırıp çağırıyor, ne de bir harekette bulunuyorsunuz! Onlara yardım etmek arzusu, ruhunuzu boş yere parçalamaktan başka bir şeye yaramaz! Nasıl iyi mi?

Önünüzden hayatınız geçer, tekrar döner, onu tekrar başından itibaren görürsünüz. Şuurunuzun faaliyetine son yoktur ve olmayacaktır. Dehşet ve ıstıraplarınızın da hiçbir zaman sonu gelmeyecektir. Hiçbir zaman!

MEKTUP

Boğucu bir gecede, ufak tefek, sinirli bir adam olan kompartıman arkadaşım, bana garip bir olay anlattı.

Öksürerek ve tıkanarak, incecik kollarını başının altına koydu, âdeta soygunculuğa uğramış gibi yarı çıplak bir şekilde, alt kattaki yatağa uzandı. Ben ise yukarıdan onun zayıf yüzüne, korkudan büyümüş hissini veren siyah gözlerine bakıyor ve zayıf sesini, hazin sözlerini dinliyordum:

- Bu olay Mayıs ayında olmuştu. Salkım ağaçları çiçek açıyor, arılar, çiçeklerin üzerinde sallanarak vızıldıyorlardı. Irmağın kıyısına geldiğim zaman beyazlar giyinmiş bir kadın, ıhlamur ağacının altındaki sıranın üzerinden hızla kalktı ve güneşin altın ışıklarıyla beneklenmiş parkın terkedilmiş yolu boyunca benden uzaklaşmaya başladı. Kadın hem gidiyor, hem de bürümcük başörtüsünün uçlarıyla gözlerini siliyordu. Düzgün vücutlu, ufak tefek olan bu kadın, bir genç kızı andırıyordu. Ağladığını biliyordum. Onu bir defa daha bu sıranın üzerinde görmüştüm. Otur-

muş buruşuk bir mektubu okuyor ve ağlıyordu. Onun niçin ağladığını da biliyordum: Bu, dul bir kadındı, bir gazeteciyi seviyordu, gazeteci de onu aldatmıştı; işte bütün mesele bundan ibaret... Kış mevsiminin geçici bir romanı, ağlamaya değer mi bilmem? İlk defasında, canım sıkılmış bir halde, kadına fark ettirmeden dağın yamacına, ırmağa doğru sessizce inmiştim. Ona bakmak bana acı veriyordu, çünkü Mayıs ayında ağlamak hiç de iyi bir şey değil!.. Bu ikinci defasında da, gene adamakıllı canım sıkıldı. Hava oldukça güzeldi, park güneşin altın ışıklarıyla delik deşik olmuş, baharın tatlı kokularıyla dolmuştu. Hava, şarap gibi idi. Irmak, sahili zengin yeşillikler arasında, mavi bir kadife şerit gibi uzanıyordu. Irmağın kıyısındaki otların arasında, durgun su birikintileri ışıldıyordu. Her şey sessiz ve güzeldi. Halbuki kadın ağlıyordu. Tatlı tatlı mırıldanan bu sessizlik içinde sevinçli şeyler düşünmelidir. Böyle sevinçli günlerde, insanda mutluluk ümitleri uyanır...

Arkadaşım gözlerini kapayarak ve dudaklarını oynatmaya devam ederek sustu. Sonra, gözleri kapalı, suratı asık bir şekilde homurdayarak sözlerine devam etti:

- Yüzünü gözünü buruşturarak hayatı bu hastalıkla birtakım fantezilerle dolduran bu zalim maymundan, ıstıraptan nefret ediyorum. İğrenç bir geveze olan ve hayatın sevinçlerine karşı kara bir nefretle dopdolu bulunan bu ıstırap, insanı güzellikten tiksinmeye mecbur eder. Kendi hiçliğini ve zavallılığını gizlemek için ahtapotlar gibi, her şeyin üzerine kirli bir kötülük püskürür. Yapmacık bir hitabetle insanların bütün duygularını yıkıp onlara iftira etmeye gücü yeten yeteneksiz bir aktör gibi haykırır, çığlık atar.

Kompartıman arkadaşım, âdeta bir yerini ısırmışlar gibi

fırladı, ayağa kalktı ve çirkin çirkin gülerek, dik dik yüzüme karşı konuşmasına devam etti:

- Bu kadın gittikçe uzaklaştı, uzaklaştı ve yolun dönemecinde artık görünmez oldu. Ancak beyaz entarisi, ağaçların arasında bir bulut halinde yüzüyordu. Ben, biraz önce kadının oturmakta olduğu sıraya oturdum. Ve, birdenbire, kadının ağlamasına sebep olan o budalaca mektubu gördüm. Herhalde çirkin bir harekette bulunacağımı hissetmiş olmalıyım ki, bir korku duydum. Biraz sonra da mektubu yerden kaldırdım, yanıbaşıma, sıranın üzerine koydum, kibriti çaktım, kağıt sarı bir çiçek halinde açıldı ve isteksizce tutuştu. Siyah kül yığını üzerinde hızla kızıl yılanlar kıvrıldı; sonra, kül karardı ve üzerinde siyah kelime şekilleri belirdi. Ben, bütün bunları dikkatle ve zalim bir sevinçle seyrediyordum. Bu gülünç anda neler düşündüğümü hatırlamıyorum! Evet, bütün bunların gülünç olduğunu biliyordum. Fakat, galiba, hiçbir şey düşünmüyordum. Sadece küle bakıyor ve hatırladığıma göre, nedense, külün sıranın üzerinden uçmasından korkuyordum.

Kompartıman arkadaşım, acele acele bir sigara tüttürdü. Gece lambasının mavi ışığı, onun çocuk yüzünü aydınlatıyordu. Gölge ile büyümüş olan burnu, hazin bir tarzda ileri doğru uzamıştı.

- Birdenbire, bir ayak patırtısı işittim. Dönüp, baktım: Kadın, yanımda durmuş, o da küle bakıyor. Kalktım ve şapkamı çıkardım. Kadın, yavaş yavaş, fakat sertçe bir eda ile:

- Affedersiniz, dedi, galiba ben burada...

Külleri göstererek:

- Mektubunuz yandı, dedim. Ve aynı anda kadının şu sinirli sözlerini duydum:

- Bu... Çok garip bir hareket!..

Sert bir hareketle döndü, yürüdü ve tekrar duraklayarak sert bir sesle:

- Hareketiniz garip olmaktan da öte bir şey... dedi. Burada oturduğumu görmediniz mi? Utanın!..

Ve yürüdü, gitti. Ben, şapkamı giymeksizin uzun müddet arkasından bakakaldım.

Kompartıman arkadaşım, sinirli sinirli güldü ve yatağına uzandı. Bir dakika sonra da bana sordu:

- Siz bu hareketin bir gençlik cilvesi olduğunu zannediyorsunuz, değil mi? Bu olay, geçen sene, Mayıs sonunda olmuştu. Ben kırk üç yaşındayım, evet. Gülünç, değil mi?

- Pek de o kadar değil, dedim.

- Fakat, galiba biraz gülünç.

Gözlerini kapayarak uzun müddet hareketsiz yattı. Bana, uyudu gibi geldi...

Perdesi iyice kapanmamış pencerenin dışarısında, ateşle parça parça bölünmüş şafak sisleri uçuşuyordu; siyah ve kıllı ağaçlar kayıyor; toprak, kara bir sel halinde akıyor; kâh alçalarak, kâh yükselen telgraf telleri sallanıyordu. Trenimiz, bu kudurmuş hareketin ortasında gıcırdıyor, takırdıyordu.

Kompartıman arkadaşımın kısık sesi, birdenbire, düşünceli ve açık bir şekilde çınladı:

- Kadının yüzü fevkalade güzel, gözleri de o kadar parlak, o kadar parlaktı ki...

BİR MEKTUPTAN PARÇALAR

Şu anda, Varvara Vasilyevna ile olan ilişkimizin ne durumda olduğunu soruyorsunuz. Memnuniyetle arz ediyorum: Onunla olan bütün ilişiğimi kestim.

Olay çok orijinal bir şekilde gelişti. Öyle zannediyorum ki bunun ayrıntılarını öğrenmek senin için oldukça ilginç olacak. Sana her şeyi anlatacağım, hem de zevk duyarak. Zira, sen de bilirsin ki, dünyada en büyük zafer, insanın kendisine karşı kazandığı zaferdir.

Bak dinle!

Sen beni, kadının önünde, bütün zekasını üzerinde topladığı bir konunun azametli ve sakin endamının son derece elverişli bir şekilde belirdiği bir fon rolünü oynadığım sıralarda görmüştün! Ona gönlümü kaptırdığımı biliyorsun!.. Hem de çok ciddi bir şekilde kaptırmıştım. Ona yalvarmış, yakarmış, inandırmaya çalışmıştım. O beni soğuk bir eda ile, gülümseyerek dinlemiş ve sonraları büyük bir soğukkanlılıkla (soluk alnında soğuk bir gülümsemeyle)

yüreğime sapladığı çeşitli fikirlerin soğuk ve sivri iğnelerini sessizce bilemişti.

Ben namuslu insanlar arasında kabul edilen miktarda ıstırap çekiyor ve ıstırap çektiğimi de, gösterilmesi alışılmış miktarda, ona gösteriyordum.

Ben ıstırap çekiyor, buna dayanıyor ve ruhumun derinliklerinde, muzaffer olacağıma inanıyordum. Bu inanış, bana ıstırap verecek kadar kamçılanan gururumdan kuvvet alıyordu. Gururum, kadınla her görüşmemde ortaya çıkarak kadına karşı duyduğum ve o zamanlar aşk ismini verdiğim duyguyu mahvediyor ve bu aşkın küllerinden, önceleri pek de farkında olmadığım yeni bir Anka, kadının hareketlerine aynı hareketlerle cevap vermek arzusu doğuyordu. İşte bu yeni Anka, son ve mükemmel şeklini aldı, her şey onun önünde boyun eğdi.

Tabii ben buna engel olmaya kalkışmadım. Hatta daha ileri giderek diyebilirim ki, ben bundan çok memnundum. Çünkü bir insanın zincirlerini - hatta bunlar aşk zinciri bile olsa - kaldırıp atmasına sevinmemek mümkün değildi.

Şayet insan, böyle bir varlığın görevlerini geçici olarak yerine getiren, pantolon giymesini, konuşmasını bilen ve bu bilgi akışında gerçeği kurnazca gizlemesini beceren bir insan değil de gerçekten bir insansa, daima serbest olmak ister. İşte böylece ben pek memnundum. Zekamın bütün iplikleri, kalbimin hakimiyetine girince, kendisine benzeyenlerin elinde bir oyuncak olmanın ne kadar tatlı bir şey olduğunu kendi tecrübesiyle anlayabileceği bir ağın örülmesi için kullandım.

Düşündüm, canla başla düşündüm ve göreceğin üzere, başarılı da oldum.

Gururunu ustaca ve hoşa gidecek bir şekilde okşayarak, ona karşı eskisinden daha nazik ve daha dikkatli davranmaya devam ettim. Yavaş yavaş onun en gerekir bir şeyi haline geliyor, aynı zamanda onun dışında kalan her şeye karşı, her zamandan fazla mağrur ve ilgisiz davranıyordum. Bu hal onu, benim için fevkalade kârlı ve bana başarı sağlayan bazı şeyler düşünmeye mecbur etmekten geri kalmadı. Bana biraz daha yaklaştığını, acımaya başladığını gördüm. Onunla başbaşa yaptığımız bir iki konuşmada, bana çevrilen bakışlarının yumuşak hatta sevimli olduğunu fark ettim. Benimle olan ilişkilerinde, kalenin yakında düşeceğini bize bildiren ve bilinmez, dumanlı, bir tür huzursuzluktan ileri gelen kurnaz kadın tedbirliliği göze çarpmaya başladı. Ben fazla gayret gösteriyor, kadın tereddütlü davranıyordu. Fakat... Herşeyin bir sonu var. İşte ben de olayın son aşamasına geliyorum.

Onunla bahçede, göl kenarında bir kameriyede oturuyorduk. Ortalık yeni kararmıştı. Olay, Haziran ayında geçiyordu. Bülbüller, ay ışığı, gölgeler, çiçek kokuları, velhasıl her şey vardı... hem bunların hepsi de olayın gerektiğinden çok daha fazla idi.

Ben konuşuyordum. Güzel, ihtiraslı ve çok konuşuyordum... Bir aktör gibi rol yapmaya başlamıştım. Yanılmıyorsam, bir aralık, gözlerimde gözyaşları da pırıldadı. Elbette kadın da bunların farkında oldu.

Ben konuşuyor, konuşuyor, konuşuyordum... Zaferin kokusunu alarak durmadan konuşuyordum. Fakat ondan yarım arşın uzakta bulunuyor ve ellerimi ona uzatmıyordum. Diz çökmek zamanı gelmişti. Ben de diz çöktüm.

Elini elime alarak saygı ve tutkuyla öpme sırası geldiği zaman da, elini elime aldım, saygı ve tutkuyla onu öptüm.

Bu konuda asırlardan beri kurulmuş olan basma kalıp âdetlerden bir adım bile ayrılmadım, sonuna kadar her şeye riayet ettim, dostum!

Nihayet sustum. Tabii beklemenin verdiği heyecan içinde titriyordum. Fark ettirmeden, kirpiklerimin arasından, onun hareketlerini takip etmekten de geri durmuyordum.

Kadın heyecanlı idi... Kesik kesik nefes alıyordu. Gözleri, davet edici bir şekilde, tutkuyla parlıyordu. Hurra!.. Yaşasın!..

İşte kadın, güzel ellerini bana uzattı... Elleri hafifçe titriyordu. Fısıltı ile - hani biliyorsun ya, şu tutkulu fısıltı ile- konuşmaya başladı:

- Gel, bana gel sevgilim, canım, hayatım!.. Çabuk gel!.. Gelsene!.. Seni seviyorum...

Bu sırada ben doğruldum, ayağa kalktım. Kadın beni kucakladı... Sımsıkı göğsüme yaslandı... Heyecandan tıkanarak durmadan fısıldıyordu:

- Gel!.. Gel!..

İşte tam bu esnada, kadının sımsıkı boynuma doladığı ellerini çözdüm. Elimle çenesinden tutarak başını kaldırdım ve yüzüne karşı, yüksek sesle bir kahkaha atarak, gayet sakin bir tavırla:

- İstemiyorum!.. dedim.

Ve arkamı ona dönerek, bir defa bile başımı arkaya çevirmeksizin... Anlarsın ya? Bir defa olsun arkama bakmaksızın yüksek sesle bir ıslık tutturarak, bahçenin ay ışığıyla aydınlanmış yolundan ağır ağır yürümeye başladım.

Kadının, soğuk bir inilti ile, dehşet içinde yere nasıl yığıldığını işittim.

Nasıl, güzel mi?

Sana, bendeki bütün enteresan haberleri vermiş oldum.

Ha, unutuyordum! Benim Betti yavruladı. Şimdi, yuvarlak ağızlı, yumuk yumuk iki ufak yavrum oldu.

Hoşçakal!. Senin...

BİR CİNAYETİN HİKÂYESİ

I

Bir gün öğle yemeğinde annesi, Vanüşka Kuzin'e:

- Oğlum Vanya, dedi, sen şehre gitsen iyi olur!

Vanüşka sesini çıkarmadı. Sıcak patates soyuyor, öfkeli öfkeli kaşlarını oynatarak ve dudaklarını bir boru gibi şişirerek gürültü ile parmaklarına üflüyordu.

Annesi, oğlunun yuvarlak delikanlı yüzüne baktı, içini çekti ve daha yavaş bir sesle tekrarladı:

- Sahi gitsen oğlum!

Vanüşka, elindeki patatesi bir elinden diğer eline aktararak sordu:

- Niçin gidecek misim?

- Baltayı al da git!

- Orada bizim gibi baltalılar çoook!..

- Balta olmazsa küreği al... Yakında kar depolarını doldurmaya başlarlar... Kimi yerde odun yararsın!.. Kimi yer-

de bir başka iş yaparsın! Bak, nasıl olursa olsun ekmek paranı çıkar!..

Vanüşka'nın da canı şehre gitmek istiyordu. Fakat kocakarıya hiçbir cevap vermedi.

Babasının ölümünden iki hafta sonra kendisini tamamen müstakil bir insan olarak hissetmişti. Babasının hatırası kutlanırken, ilk defa olarak cezalandırılmadan votka içmişti. Şimdi ise, düşünceli düşünceli kaşlarını çatarak ve göğsünü ileri doğru kabartarak köyde dolaşıyor, babasını taklit ederek annesiyle kısa ve kesik kesik konuşuyordu.

Öğle yemeğinden sonra annesi kürkünü yamamakla uğraştı. Vanüşka ise şöminenin üzerine çıkarak yarım saat kadar yattıktan sonra annesine sordu:

- Anne, sende kaç para var?..

- Bir ruble altmış kapik...

- Altmış kapiği bana ver!..

- Ne yapacaksın?

- Yol harçlığı yapacağım!

- Gidiyor musun?

- Demek ki gidiyorum!..

- İyi işte!.. Git yavrum, git!.. Ne zaman yola çıkmayı düşünüyorsun?..

***

Tan yeri ağarırken annesi onu, Azizlerden, gönül alan Nikol'un bakırdan tasviriyle kutsadı. Vanüşka kuşağını

sımsıkı beline sardı. Baltasını kuşağının arasına soktu. Şapkasını kulaklarına kadar geçirdi. Eldivenli elleriyle kalçasına vurarak:

- Ben gidiyorum, dedi. Allah'a ısmarladık!..

- Güle güle Vanya!.. Şehirlilerden kendini koru! Onlara karşı tedbirli ol! Onlar kurnazdır!

Şarap içme, dikkat et!

Vanüşka:

- Olur, dedi.

Ve şapkasını fiyakalı bir şekilde yana eğerek sokağa çıktı. Ortalık henüz karanlıktı. İzbesinden daha on adım ayrılmadan, kapıda duran annesinin seslenmesi üzerine dönüp baktığı zaman, onu karanlıkta göremedi. Sadece sessizliğin içinde telaşlı telaşlı çınlayan sözlerini işitti:

- Şehirli kanlar. Pis murdarlar... Kendini onlardan koru.

Vanüşka:

- Allah'a ısmarladık!.. diye bağırdı.

İşte bu esnada, birdenbire annesine, köyüne, eski izbesine acıdı. Durakladı. Kulak kabarttı. Fakat artık etraf sessizleşmiş, annesi gitmişti. İçini çekerek, henüz şafağın etki etmediği hareketsiz, sessiz karanlığa doğru yürüdü.

Kırda yürürken, şehirde belki de iyi para kazanabileceğini, baharda evine dönünce Vasilisa Şamova ile evleneceğini düşünüyordu. Vasilisa'yi, etine dolgun, güçlü kuvvetli, sağlıklı olarak gözleri önüne getiriyordu. Zengin ve iyi bir tüccarın yanında bir kapıcılık bulması da mümkündü. O zaman Vasilisa ile değil, bir şehirli kızla da evlenebilirdi.

Delikanlı yürüyor, arkasında sessizce tan yeri tutuşuyordu. Etrafında, belirsiz gece gölgeleri kayboluyor ve

karların üzerine, kış güneşinin solgun, sarı ışıkları düşüyordu. Ayakları altındaki kar, daha neşeli, daha gürültülü gıcırdadı. Vanüşka bir şarkı tutturdu.

Pantolonunun cebindeki altmış kapik şıngırdıyor, kafasında ise, şarkısının ahengi altında, geleceğe ait düşünce ve tahminler yüzüyordu.

Yürümesi hoş ve kolaydı. Yolun basılmış karları üzerinde ayak batmıyordu. Soğuk hava insanın göğsüne akıyor, ciğerleri sağlam bir duygu ile dolduruyordu. Mavi uzaklıklar tatlı bir güzellik taşıyor ve insanı kendine çekiyordu. Kırağı Vanüşka'nın yeni terlemeye başlayan bıyıklarını örtmüştü. Delikanlı üst dudağını şişirerek hazla ona bakıyordu. Bıyıkları kendisine uzun ve güzel görünüyordu.

Kocaman, marsık gibi simsiyah bir karga, yolun kenarında, karların üzerinde ağır ağır dolaşıyordu. Vanüşka ıslık çaldı. Fakat siyah kuş tek gözüyle ona baktı ve iki tarafına sallana sallana yola biraz daha yaklaştı.

O zaman Ivan (Vanüşka), âdeta tabanca patlatır gibi eldivenlerini birbirine vurdu. Fakat bu hareket de kuşu korkutmadı. Kuzin:

- Hay şeytan!..

Diye söylendi ve hızla ilerlemeye başladı.

Öğlene doğru, şehre giden yolun yarısından fazlasını geçtiği bir sırada ovada kar fırtınası başladı. Kâh şurada, kâh burada, tepeciklerden hafif, şeffaf kar bulutları kopuyor ve bir yerlere uçarak, beyaz soğuk tozlar halinde insanın yüzüne çarpıyordu. Zaman zaman, âdeta delikanlının yürüyüşüne engel olmak ister gibi, doğrudan doğruya İvan'ın ayakları altından, buharlaşmış kar tozları küme halinde kalkıyor, rüzgârsa, ileri gitmeye acele ediyormuşçasına onu arkasından itiyordu. Uzaklar, bulanık bulutların içinde kayboluyor; rüzgâr, yerlere sürünerek çığlıklar koparıyor, izleri örtüyor ve uzun uzun, hazin hazin inliyordu. Karşıdan gelen insanlar ve hayvanlar, âdeta sudaki taşlar gibi, göze görünüp kayboluyorlardı. Vanüşka gözlerini kapamış, gıcırtı ve tipinin hazin şarkıları arasında sallanarak yürüyordu. Beli kırılıyor, adımları ağırlaşıyordu; öfkeli öfkeli annesini düşünüyordu:

- Oturup keyfine bakıyor, bense taban patlatıyorum!

Sonra, o kadar yorgun düştü ki, artık hiçbir şey düşünemez oldu. Canı sadece bir an önce şehre varmak, sıcak bir yerde dinlenmek, biraz çay içmek istiyordu. Sırtını kamburlaştırarak ve başını eğerek, etrafında hiçbir şeye dikkat etmeksizin, fırtınanın gürültüsü arasında, fabrika düdüğünün gamlı feryadını duyuncaya kadar yürüdü.

Durdu ve doğrularak derin bir nefes aldı. Sonra, üç yirmi kapik şeklindeki paralarını cebinden çıkardı. Şıngırtılarıyla şehirlileri imrendirmemek için, bunları ağzının içine, avurduna soktu.

Şehir, kurşunî kar perdesi arasından, yere abanmış ağır bir bulutu andırıyordu.

Vanüşka, şapkasını eline aldı. İstavroz çıkardı ve kendi kendine:

- İşte sonunda geldim, diye söylendi.

II

Meyhaneye girdiği zaman, yoğun, rutubetli bir hava yüzünü okşadı. Âdeta ılık, ıslak bir paçavra, soğuğun dikenli duygularını yüzünden siliyordu. Mavimtrak boğucu bir duman, kemerli alçak tavanın altında dalgalanıyor ve gözlerini yaşartıyordu. Votka, sigara ve yanmış yağ kokuları insanın genzini yakıyordu. Meyhanedeki gürültü ve uğultu donuk ve belirsizdi. Bu hal Vanüşka'ya tatlı bir baş dönmesi hissi verdi. Ağır ağır masaların arasından geçerek kendine bir yer arıyor ve bulamıyordu.

Meyhanenin dört bir tarafında kırmızı suratlı arabacılar, sarhoş, yarı çıplak ustalar oturuyordu. Yırtık pırtık elbiseli serseriler, gam ve merak dolu hırsız gözlerle İvan'ı süzüyorlardı. Bunlardan uzun boylu, kırmızı bıyıklı zayıf biri, İvan'a göz kırparak ve elini uzatarak:

- Merhaba enayi!.. dedi. Gel buraya!..

Vanüşka, geri geri çekilerek bu adamın yanından uzaklaştı ve omuzuyla, ufak tefek, yusyuvarlak bir kıza çarptı.

Kızın yüzü kıpkırmızı, siyah kaşları bir bıyık kadar kocamandı. Kısık bir sesle:

- Yavaş ol odun!.. diye çıkıştı.

Meyhanenin ön köşesinde, Meryem Ana resminin önünde yanan kandilin altındaki masada yalnız bir kişi oturuyordu.

Vanüşka bu adama yaklaşarak:

- Oturabilir miyim?.. diye sordu.

- Otur bakalım!..

İvan Kuzin iskemleye oturdu. Kaftanının düğmelerini çözerek:

- Allah Allah, ne kadar da kalabalık, dedi.

- Böyle yerler tenha olmaz! Köyden mi geliyorsun?

- Evet.

- Çalışmak için mi?

- Evet öyle.

- Burada işler aynasız!

- Deme be?..

- Öyle. Üç haftadır burada pinekliyorum.

- Demek işler kesat, dedi.

- Hani gebersen nafile!..

Bir garson masanın yanından acele acele geçti. Vanüşka:

- Bana bir çay!.. diye bağırdı. Ve karşısındakini incelemeye koyuldu. Bu, kirli, yırtık pırtık bir kadın bluzu giymiş yirmi beş yaşlarında bir gençti. Uzun boylu ve zayıf olan bu delikanlı, çiçek bozuğu, bıyıksız ve kaşsız yüzünü,

âdeta insanlardan gizlemek istiyormuş gibi, masaya fazla eğilmişti. Zaman zaman boynunun güçlü ve çevik bir hareketiyle traşlı kafasını kaldırıyor, âdeta bir şeyler anlamak ister gibi, iri kurşunî gözleriyle, düşünceli düşünceli, İvan Kuzin'e bakıyordu.

Vanüşka'nın ısrarla kendisini süzdüğünü görünce, ince dudaklarıyla gülümsedi ve yarım sesle:

- Paltom vardı, sattım, şapkamı sattım, dedi. İşte yalnız şu çizmelerim kaldı.

Masanın altından sağlam deri çizmeli bacağını uzattı ve ekledi:

- Yakında bunu da satacağım!.. Değiştireceğim.

Vanüşka, ona acıyarak:

- Belki de bir kolayını bulursun!.. dedi.

- Ne gezer!.. Burada benim gibiler, sonbahar yaprakları gibi çok... Baksana şu kalabalığa!.. Bunların hepsi de ekmek parası peşinde koşuyorlar...

Vanüşka:

- Birlikte birer bardak çay içelim, teklifinde bulundu.

- Sağol. Candan teşekkür ederim. Ben çay içtim. Bak bir kadehçik votka olsa, ona diyeceğim yok!.. dedi ve derin derin içini çekti.

Vanüşka, ağzındaki paraları diliyle yokladı. Parmağıyla garsonu çağırarak, önemli bir şey söylüyormuş gibi:

- Yarım şişe Votka!.. Emrini verdi. İki kişilik olacak..

Çopur delikanlı sevinçle gülümsedi, fakat hiçbir şey söylemedi. Vanüşka sordu:

- Nerede geceliyorsun?

- Nah şuracıkta bir yerde. Geceliği üç kapiğe.. Ya sen?..

- Ben köyden şimdi geldim.

- Şu halde birlikte yatarız.

- Öyle olsun!..

- Oldu gitti bile. Senin adın ne?

- İvan Kuzin.

- Benim ki de Yermey Salakin.

Sustular ve gülümseyerek birbirlerine baktılar. Garson votkayı getirip de Vanüşka bir kadeh Salakin'e doldurunca, delikanlı ayağa kalktı, kadehi aldı ve Kuzin'e uzatarak:

- Haydi bakalım, dedi, dostluğumuzun kuruluşu şerefine içelim.

Bu sözler Vanüşka'nın pek hoşuna gitti. Kadehi yiğitçe ağzına boşalttı. Öksürdü ve neşeli bir eda ile:

- İki kişi olunca daha iyi oluyor, dedi.

- Elbette!..

Vanüşka ikinci kadehleri doldururken:

- Ben ilk defa şehre çalışmaya geliyorum, dedi. Günü birliğine birkaç defa gelmiştim. Fakat böyle oturmak üzere ilk defa geliyorum.

- Ben de öyle. Bundan önce bir çiftlikte çalışıyordum. Fakat kâhya ile kavga ettim, herif beni kapı dışarı etti. Kızıl köpek!..

- Benim de geçenlerde babam öldü. Şimdi evin büyüğü ben oldum.

Bunların yanı başındaki masada iki yük arabacısı oturuyordu, ikisinin de üstleri başları beyaz birtakım lekeler içinde idi. Yüksek sesle tartışıyorlardı. Bunlardan biri, iri yarı ve yaşlıcası, yumruğuyla masaya vurarak bağırıyordu:

- İşte böyle.. Demek ki onu şey etmeli!..

Alnında yara izi bulunan, siyah sakallısı soruyordu:

- Niçin?

- Şunun için ki... Anlaman lazım!.. O... Onun neresi işçi idi? İşçi dediğin ötekilerdi. Onlar unise, beriki kepek. Anladın mı?

Siyah sakallısı:

- Fakat bunların hepsi de aynı derecede acınmaya layıktırlar, diye söylendi.

Konuşulanlara kulak veren Salakin:

- Doğru değil, dedi.

- Doğru olmayan ne?

- Acımak.. Örnek olarak kendimi alayım. Kahya Matvey İvaniç benim düşmanımdır!.. Beni niçin kapı dışarı etti? Ben iki sene çalıştım. Her şey yolunda gidiyordu. Derken herif bana musallat oldu. Güya ben aşçı kadın Maryayı... Falan filan... Sonra güya, dizginleri de ben şey etmişim!.. Dizginler kaybolursa ara efendim!.. Derken herif bana; bas git!.. dedi. Bu nasıl olur?. Artık ona lazım değilmişim!.. İyi ama, ona lazım değilsem ben kendime lazımım!.. Yaşamak mecburiyetindeyim... Şimdi ben ona, yani şu bizim kâhyaya nasıl acırım?..

Salakin bir müddet sustuktan sonra gayet kesin bir tavırla!

- Ben ancak kendime acıyabilirim, dedi, bunun dışında hiç kimseye!..

Vanüşka:

- Tabi, dedi.

Üçüncü kadehten sonra gürültü ve votkadan sarhoş, yüzyüze vermiş bir halde, dirseklerini masaya dayadılar. Salakin, uzun uzun, hararetle ve doğrudan Vanüşka'ya hayatını anlatmaya başladı:

- Ben piçim. Hayatta anamın günahını çekiyorum.

Vanüşka arkadaşının çopur ve heyecanlanmış yüzüne bakıyor, tasdik makamında başını sallıyor ve bu hareketten müthiş şekilde başı dönüyordu.

Salakin ümitsizce elini sallayarak:

- Vanya, dedi, oldu olacak yarım şişe daha isteyiver!

Vanüşka:

- Oooluuurrr!.. diye cevap verdi.

III

Vanüşka uyandığı zaman kendini, kemerli tavanı Salakin'in yüzü gibi delik deşik, yarı karanlık bir bodrumda, sedirlerin üstünde yatar buldu. Dilini ağzının içinde oynattı, paralar yok olmuştu. Ağzında sadece acı, buruk, yakıcı bir tükürük kalmıştı. Vanüşka derin derin içini çekti ve etrafına bakındı.

Bodrumun içi baştanbaşa alçak sedirlerle dolu idi. Bu sedirlerin üstünde, âdeta çamur yığınları halinde, üstleri başları yırtık pırtık, şüpheli birtakım insanlar yatıyordu. Bunlardan bir kısmı uyanmış, ağır hareketlerle kerpiç zemine iniyor, diğer bir kısmı ise daha uyuyorlardı. Yavaş fakat yoğun bir konuşma, uyuyanların horultusuna karışıyordu. Bir yerde su çırpıyorlardı. Saçları başları karmakarışık insanlar, sabahın alaca karanlığında, sonbahar bulutlarından kopmuş parçaları andırıyorlardı.

- Uyandın mı?

Vanüşka'nın yanıbaşında Salakin duruyordu. Yüzü kır-

mızı idi. Anlaşılan, az önce yüzünü soğuk su ile yıkamış olacaktı. İçinde birtakım çarklar bulunan bir kutuyu elinde tutuyordu. Bir gözüyle çarkları süzerken, diğeriyle, gülümseyerek, Vanüşka'ya bakıyordu.

Vanüşka, dostuna sitemli sitemli bakarak:

- Dün gece kafaları adamakıllı çekmişiz, dedi.

Arkadaşı sevinçli bir sesle cevap verdi:

- Evet, bağırsaklarımızı iyice ıslattık.

- Bütün paralarımı harcamışım!.

- Aldırma canım, nasıl olsa geçiniriz.

- Evet, sana göre hava hoş!.

- Sen hiç üzülme!.. Benim on yedi kapiğim var. Sonra da çizmelerimi satarım. Nasıl olsa geçiniriz.

Vanüşka, güven duymayan bir tavırla dostunun yüzüne bakarak:

- Sahi mi söylüyorsun?..

Dedi ve Salakin'in ses çıkarmadığını görerek ekledi:

- Paralarımı birlikte içkide harcadığımız için şimdi de sen bana yardım etmeye borçlusun!.. Demek ki sen şimdi...

- Peki canım?.. Ne üzülüp duruyorsun?.. Beraber güler, beraber ağlarız!.. Biz zengin kimseler değiliz, mahmuzu paylaşırken kavga etmeyiz!.. Zaten paylaşacak şeylerimiz de pek az!..

Salakin'in gözleri ve sesi Vanüşka'nın yüreğine biraz su serpmişti. Bunun üzerine arkadaşına sordu:

- Elindeki ne?..

- Bil bakayım!..

Vanüşka etrafına bakındı ve yavaşça sordu:

- Yoksa kalp para basmaya yarayan bir şey mi, nedir?..

Salakin gülerek:

- Tuhafsın be!.. dedi. Nasıl da icat edersin!.. Hem sen kalp para işini nereden biliyorsun?

- Biliyorum. Köyümüzden yedi verst ötede bir köylü bu işle uğraşıyordu.

- Sahi mi?..

- Sonra herifi Sibirya'ya sürdüler...

Salakin düşünceye daldı. Bir müddet sustu ve bakır kutuyu elinde evirip çevirdikten sonra içini çekerek:

- Evet, bu iş için adamı sürerler, dedi.

- Vanüşka başıyla kutuyu işaret ederek yavaşça sordu:

- Demek ki bu da öyle bir şey?

- Yok canım!.. Bu sadece bir saatin iç aletleri. Haydi kalk da gidip çay içelim...

Vanüşka sedirden indi, elleriyle saçlarını düzeltti ve:

- Gidelim, dedi.

Fakat bakır kutu merakını uyandırmış ve onda korkuya benzer bir duygu uyandırmıştı. Salakin'in kutuyu koltuğu altında sakladığını görünce sordu:

- Sen bunu nereden aldın?

- Paltomu sattığım zaman çarşıdan satın almıştım. Yetmiş kapik vermiştim.

Vanüşka sorgularına devam ediyordu:

- Bu kutu senin nene lazım?..

Salakin arkadaşının kulağına eğilerek esrarlı bir tavırla:

- Biliyor musun, dedi, ben çoktandır saatin nasıl olup da

zamanı gösterdiğini merak edip dururdum. Tam öğle vakti, bir de bakarsın ki saat on ikiyi çalıyor. Bu nasıl oluyor?.. Bayağı bir bakır parçası ama, öyle yapılmış ki, günün hangi vaktinde olursa olsun sana zamanı söyleyiveriyor!.. İnsan, güneşe bakarak vaktini anlayabilir. Canlı mahluk... Ama bu çarklar, bakır?..

Vanüşka'nın başı ağrıyordu. Dostuyla yanyana yürüyor ve onun anlaşılmaz laflarını dinleyerek çizmelerini sattığı zaman nasıl hareket edeceğini ciddi olarak düşünüyordu. Votkaya verdiği paranın hiç olmazsa yarısını geri verecek miydi, yoksa vermeyecek miydi?

Salakin'in gözlerinin içine bakarak sordu:

- Çizmelerini ne zaman satmaya gideceksin?.

- Çayımızı içince giderim. Ben kardeş şu saat işini çoktandır düşünüyorum. Aklı başında birçok insana danıştım. Bazıları şöyle, bazıları da böyle dediler. Gel de işin içinden çık bakalım!..

Vanüşka merakla sordu:

- Bunu öğrenip de ne yapacaksın?..

- Merak işte! Bu nasıl oluyor böyle? Meselâ insan canlı olduğu için yürüyor, bu kolay bir iş.

Salakin saatin esrarı hakkında o kadar çok ve o kadar hararetle bahsetti ki, Vanüşka, istemeyerek kendisini arkadaşının heyecanına kaptırdı. O da saatin nasıl olup da zamanı gösterdiğini anlamaya çalıştı. İki arkadaş çaylarını içtikleri müddetçe, saatler hakkında ısrarla ve devamlı olarak fikir yürüttüler.

Sonra çizmeleri satmaya gittiler ve iki ruble kırk kapiğe sattılar. Çizmelerin böyle düşük bir fiyatla satılmış ol-

masına Salakin'in canı sıkıldı. Hemen oracıkta, pazarda, Vanüşka'yı bir meyhaneye soktu. Kederinden, derhal, bütün bir ruble harcadı.

Geceleyin geç vakit, sallanarak ve yüksek sesle konuşarak geceledikleri yere giderlerken, Salakin'in cebinde ancak dört bakır beşlik şıngırdıyordu. Vanüşka onun koluna girmiş, omuzuyla arkadaşını dürtüyor ve sevinçli sevinçli söyleniyordu:

- Kardeş!. Seni öz kardeşim gibi seviyorum... Vallahi de böyle!.. Sen cansın can!.. Al beni ne istersen yap!.. İşte böyle vallahi!.. İstersen beygire biner gibi sırtıma bin!. Seni götürürüm!..

Salakin mırıldanıyordu:

- Ah seni budala, ah!.. Boşver, nasıl olsa geçiniriz! Yarın da gider çamaşırlarımızı satarız... Hepsini satarız... Hepsinin canı cehenneme! Olmaz mı?

Vanüşka elini sallayarak:

- İşte o kadar!..

Diye haykırdı ve ince bir sesle bir şarkı tutturdu:

- Ben fakirim, güzel değilim...

Salakin durakladı ve şarkının devamını söylemeye başladı:

- Üstüm başım da düttürü!..

Birbirine sımsıkı yaslanarak nezle görmemiş bir sesle haykırmaya başladılar:

- Kimse kocaya almıyor

Kızı bundan ötürü!..

Salakin beklenmedik bir sırada:

- Matvey'e gelince, kızıl şeytan, benim kim olduğumu anlayacak!..

Diye şarkıyı bağladı ve elini yükseklere kaldırarak yumruğunu korkunç bir şekilde havada salladı.

IV

Aradan bir hafta geçmişti.

Bir gece iki arkadaş, geceledikleri bodrumun sedirleri üzerinde, aç ve sinirli bir halde, yanyana yatıyorlardı. Vanüşka yavaşça Salakin'e sitem ediyordu:

- Suç hep sende! Sen olmasaydın ben şimdiye kadar bir yerde çalışırdım.

Salakin kısaca arkadaşına:

- Cehennemin dibine kadar yolun var!.. diye çıkıştı.

- Havlama! Ben doğruyu söylüyorum. Şimdi ne yapacağız?. Açlıktan gebereceğiz!

- Git de tüccar karı ile evlen!. O zaman karnın doyar işte! Sen de muhallebi çocuğu!..

- Çopur suratlı, dikik burunlu herif!

Onlar ilk defa böyle konuşmuyorlardı.

Gündüzleri yarı çıplak bir halde, soğuktan titreşerek sokaklarda dolaşırlardı. Fakat çok seyrek olarak üç, beş kuruş kazanma imkânı bulurlardı. Odun yarar, avlularda kirlenmiş buzları kırardı. Ve bu iş için yirmişer kapik alınca, hemen gidip onu yerlerdi. Bazen pazarda bayanın biri sepetini Vanüşka'nın eline tutuşturur, ağzına kadar sebze ve et dolu olan bu sepeti, bir saat süreyle kadının peşinde taşımasına karşılık, ona beş kapik verirdi. Bu gibi durumlarda her zaman karnı ağrıyacak kadar aç olan Vanüşka, bayandan nefret ettiğini hisseder, ama bu duygusunu şu veya bu şekilde açığa vurmaktan korkarak, yalancıktan ona karşı saygılı bir tavır takınır, açlığını saklayarak sepette duran bütün yiyeceklere karşı kayıtsız bir tavır alırdı.

Bazen Vanüşka, polise fark ettirmeden şundan bundan sadaka ister, Salakin ise bir parça et, biraz yağ, lahana gibi şeyler çalmasını becerirdi. Bu gibi hallerde Vanüşka korkudan titrer ve arkadaşına:

- Beni mahvedeceksin, bizi hapishaneye tıkarlar, derdi.

Salakin haklı olarak itiraz ederdi:

- Hapishanede hem karnımız tok, hem sırtımız pek olur. Çalmak iş bulmaktan kolaysa suç bende mi?

O gün yatak parası olan altı kapiği zorla bulabilmişlerdi. Salakin bir yerden beyaz ekmekle bir parça havuç aşırmıştı. O gün bundan başka bir şey yemek nasip olmamıştı. Açlıktan mideleri kazınıyordu. Gözlerine uyku girmiyor, fena halde öfkeleniyorlardı.

Salakin sitemli bir sesle Vanüşka'ya soruyordu:

- Ben senin için az mı para harcadım? Senin topu topu bir gömleğinle bir baltan vardı.

- Ya altmış kapik?.. Onu unuttun mu?

Tıpkı sert köpekler gibi birbirlerine birliyorlardı. Hatta

bir defasında Vanüşka, güya istemeyerek dirseğiyle Salakin'in böğrüne vurdu. Ama arkadaşıyla açıkça bozuşmak istemiyordu: Bu zaman içinde arkadaşına alışmıştı, onsuz daha beter yaşayacağını anlıyordu.

Şehirde yalnız başına yaşamak korkunçtu. Fakat böyle yırtık pırtık kıyafetle yarı çıplak bir halde köye dönmek, hem annesine, hem köy kızlarına, hem de herkese karşı ayıp olurdu. Sonra Vanüşka köye dönmekten her bahsettikçe Salakin de onunla alay ederdi. Sırıtarak:

- Git, git, derdi, anneni sevindir: Adamakıllı para kazandın, bir bey gibi kıyafetini düzdün!..

Bundan başka belirsiz başarı ümitleri de Vanüşka'yı köye gitmekten alıkoyuyordu. Kâh zengin bir adamın kendisine acıyarak, işe alacağını umuyor, kâh Salakin'in bu ağır durumdan, bu açlıktan bir kurtuluş yolu bulacağını düşünüyordu. Arkadaşının becerikliliğine güvenme ümitleri, bizzat Salakin tarafından da kuvvetlendiriliyordu. Salakin sık sık:

- Aldırma!.. diyordu, nasıl olsa, bir icabına bakarız. Bekle, elbette işin içinden çıkacağız.

Salakin bu sözleri büyük bir imanla söyler ve Vanüşka'ya özel bir dikkatle bakardı. O zaman Vanüşka'da arkadaşının, işin içinden bir çıkma çaresi bildiği kanaati uyanırdı. Bununla beraber bu gece, arkadaşıyla yanyana yatarken, üzerlerindeki tavandan bir tuğla kopup da arkadaşının başına düşse ne iyi olur, diye düşündü. Bundan bir müddet önce bir gece yarısı, herkesi korkutan acı bir çığlık yükseldiğini hatırladı ve yattıkları yerin kemerinden kopan tuğla ile suratı ezilmiş bir adamın, kara bir kanla örtülü yüzünü gözü önüne getirdi.

Salakin homurdanıyordu:

- Senin altmış kapiğin büyük bir para sanki.. Bak işte şayet sen..

- Ne, ben?..

- Şayet sen biraz daha cesur olsaydın!..

- Cesur olsaymışım ne olacakmış?.

- Hiç, ne olacak...

Vanüşka biraz düşündükten sonra:

- Sen hiçbir şey yapamazsın, dedi, boşuna çeneni yoruyorsun!

- Ben?..

- Evet, sen!..

- Eh!.. Ben sana söylerdim ama...

- E, ne olacakmış?. Diyelim ki cesaretim arttı.. Bundan sonra ne yapacağım?

- Sonra mı?..

- Evet..

- Şimdi söyleyeceğim!..

- Söyle.

- Söyleyeceğim ama..

Vanüşka kesin bir şekilde:

- Söyleyecek bir şeyin yok ki, dedi.

Salakin düşünceli düşünceli sedirin üstünde kımıldadı. Vanüşka ise arkasını ona çevirdi ve ümitsizce, kederli kederli içini çekerek mırıldandı:

- Oh Allah'ım, hiç olmazsa bir ekmek kabuğu olsa!..

İkisi de birkaç dakika konuşmaksızın yattılar. Sonra Salakin doğruldu. Dudakları arkadaşının kulağına değecek bir şekilde başını Vanüşka'nın üzerine eğerek zorlukla duyulan şu sözleri fısıldadı:

- İvan!. Bana bak, haydi beraber gidelim!

Vanüşka da zorla duyulur bir şekilde sordu:

- Nereye?

- Borisova'ya.

- Niçin?

- Yolda söylerim!

- Şimdi söyle!..

- Kalk gidelim yahu!.. Şimdi sana anlatırım.. Oraya gider Matvey İvanov'u soyarız!..

Vanüşka korku ve can sıkıntısı ile:

- Cehenneme kadar yolun var, dedi.

Fakat Salakin Vanüşka'nın üzerine abandı ve kulağına fısıldamaya başladı:

- Bana bak, kolay bir iş be!. Gider gerekeni yapar ve döneriz!. Bizden kim şüphe edecek!. Ben oranın her şeyini, bütün girdi çıktısını, paraların nerede durduğunu bilirim. Sonra gümüş de var: Camekanın içinde küme ile kaşık ve bardaklar duruyor.

Salakin'in sıcak nefesi, Vanüşka'nın yanaklarını ısıtıyor ve delikanlının korkusu yavaş yavaş eriyordu. Ama, yine de, yavaş sesle tekrarladı:

- Sana defol diyorum, şeytan!..

- Hayır ama... düşün bir kere nasıl yaşardık!.. Sonra karnımızı doyurur, elbise, kundura alırdık... Nasıl?

Vanüşka sessizce yatıyor, Salakin ise hiç durmadan onun kulağına ve aklına ateşli kandırıcı sözler akıtmaya devam ediyordu.

Nihayet Vanüşka ona sordu:

- Bari çok para var mı?..

V

İki gün sonra, sabahın erken saatlerinde, büyük yol boyunca omuz omuza yürüyorlardı. Salakin, arkadaşının gözlerinin içine bakarak heyecanla anlatıyordu:

- Anlıyor musun: Her şeyden önce ahırı tutuştururuz!.. Yangın başlar başlamaz herkes yangına koşar. Tabi-i Matvey de gider. O gider gitmez biz onun evine damlar, yumurta soyar gibi onu iyice soyarız.

Vanüşka düşünceli bir tavırla sordu:

- Ya yakalarlarsa?..

Salakin:

- İmkânı yok, dedi. Kim yakalayacak?

Sonra sert bir tavırla ekledi:

- Yangını söndürmek gerekir; hırsızı yakalamak değil!.

- Anladın mı?

Vanüşka tasdiklercesine başını salladı.

Olay Martın başlangıcında oluyordu. Yumuşak, kuş tüyünü andıran bir kar, görünmeyen gökyüzünden ağır ağır, lapa lapa yağıyor, dalları kırılmış iki sıra ihtiyar kayın ağacı arasındaki yol üzerinde yürüyen insanların ayak izlerini hızla örtüyordu.

Vanüşka derin derin içini çekerek:

- Ah bir basarsak!.. dedi.

Salakin kesin bir tarzda:

- Bak nasıl başaracağız, dedi.

- İnşallah!.. Yani bir basarsak, hey Allah'ım!.. Bir daha da asla böyle bir işe girişmem!.

İki arkadaş hızlı hızlı yürüyorlardı. Çünkü üstleri başları pek kötüydü. Salakin'in sırtında, deliklerinden kirli pamuklar sarkan, binbir delikli bir kadın bluzu, ayağında keçe kaloşlar vardı. Başına ise, eskiliğinden rengi siyahlaşmış bir kasket geçirmişti. Vanüşka, kaftan yerine, kendisine esmer, bez bir ceket uydurmuştu. Fakat ceketin sağ kolu nedense siyahtı. Elinde sopasıyla, viziyeri kırılmış kasketiyle, belindeki sicimiyle Vanüşka, bir köylüden ziyade, üstünü başını rakıya vermiş bir fabrika işçisini andırıyordu. Bu işi yapmaya karar vermeden bir gün önce Salakin, bir yerden bakır bir tencere ile bir ütü aşırmanın yolunu bulmuş ve bunları bir eskiciye seksen kapiğe satmıştı. Şimdi ise cebinde yarım ruble vardı. Salakin:

- Yolda bir arabalıya rastlasak da bizi alıp götürse, dedi. Yoksa biz akşama kadar oraya varamayız! Kırk verstten fazla yol var. Hatta adam başına beşer kapik de verirdik.

Kar, başlarına suratlarına yağıyor, gözlerini örtüyor, omuzlarına beyaz bir apolet halinde oturuyor, ayaklarına

yapışıyordu. Etraflarında ve üzerlerinde sessizce beyaz bir lapa kaynaşıyor, iki arkadaş önlerini hiç görmüyorlardı. Vanüşka, tıpkı derisi yüzülmeye götürülen ihtiyar ve hastalıklı bir beygir gibi, başını önüne eğmiş, sessizce yürüyordu. Canlı ve geveze Salakin ise etrafına bakmıyor ve durmadan çene yarıştırıyordu:

- Bir hayli yol aldık!.. Ama daha ne kadar var, anlamak mümkün değil!.. Ne müthiş kar!.. Aslında bu kar bizim işimize daha uygun.. İz falan kalmaz... Bari hep böyle yağsa!.. Ama bu karda yangın çıkarmak biraz zorca! Adam sen de boş ver! Bu dünyada dört başı mamur ne var ki!..

Kar taneleri daha küçük, daha kuru bir hal aldılar... Ve şimdi yere ağır ağır, doğrudan doğruya değil de, havada döne döne, daha hızlı, daha yoğun bir halde düşmeye başladılar.. Birdenbire bu karların arasından, ağır esmer bir küme halinde, âdeta damındaki ağır kar yığınıyla yere doğru bastırılmış gibi, yana yatmış bir bina çıkıverdi.

Salakin:

- Burası, Fokin'in hanları, dedi. Gel de meyhaneye girip birer kadehçik yuvarlayalım.

Vanüşka bütün vücuduyla titreyerek:

- Evet, girelim, dedi.

Meyhanenin önünde, odun taşımaya yarayan iki kızağa koşulu iki beygir hareketsiz duruyordu. Bu küçük ve tüylü beygirler, kirpikleri üzerindeki karları silkeleyerek, sakin gözleriyle mahzun mahzun bakıyorlardı. Kızakların boyasız eğri ağaçları, baştanbaşa siyah bir tozla örtülüydü.

Salakin:

- Hah, işte bir kömürcü!, dedi. Bari bizim gittiğimiz ta-

rafa gitse.. Gerçekten de meyhanede, pencere kenarındaki masanın başında genç bir delikanlı oturmuş, bira içiyordu. Vanüşka'nın gözlerine, siyah lekelerle örtülü zayıf bir yüzün üzerinde uzun ve gülünç bir burun çarptı. Kömürcü, ayaklarını geniş bir şekilde birbirinden ayırarak, azametli bir tavırla sandalyeye kurulmuş, bardaktan yudum yudum bira içiyordu. Birasını bitirince, sarsıla sarsıla öksürmeye başladı ve derhal o azametli tavrını kaybetti.

Vanüşka tezgaha yaklaştı ve bir kadeh kokmuş acı votka yuvarladı, sonra da bir göz işaretiyle kömürcüyü Salakin'e gösterdi.

Salakin kömürcüye yaklaşarak:

- Delikanlı, dedi, şehre mi gidiyorsun?

- Kömürcü Salakin'e baktı ve boğuk bir sesle:

- Biz şehre boş gitmeyiz, dedi.

- Şu halde şehirden geliyorsun?

- Sana ne?

- Bana mı? Arkadaşımla Borisova'ya gidiyoruz. Orada yayık döğmek için bizi kiraladılar, O tarafa gidiyorsan bizi biraz götürüver diyecektim.

Delikanlı önce Salakin'e, sonra Vanışka'ya baktı, bardağına bira doldurdu ve bardağın içindeki mantar parçasını parmağıyla yakalamaya çalışarak kısaca cevap verdi:

- İşime gelmez!..

- Ne olursun, götürüver!.. Biz sana beşer kapik veririz!..

Delikanlı Salakin'e bakmaksızın...

- İhtiyacımız yok, dedi.

Vanüşka yavaş ve ürkek bir sesle:

- Ne olursun, Allah rızası için götürüver! diye yalvardı.

Delikanlı Vanüşka'ya baktı, kaşlarını çattı ve reddedercesine başını salladı.

Salakin:

- Amma da adamsın be, dedi. Senin için hep bir değil mi? Yolumuz uzak, yorulduk, baksana üstümüz başımız ne halde...

Kömürcü alay ederek:

- Biraz daha kalınca giyinseydiniz! dedi.

Vanüşka inandırıcı bir tavırla:

- Elbise alacak paramız olmayınca ne yapalım, dedi. Görmüyor musun, biz fakir insanlarız!..

Kömürcü ilgisiz bir tavırla:

- Niçin fakirsiniz?.. diye sordu ve birasını içmeye başladı.

Vanüşka ile arkadaşı birbirlerine baktılar. İkisi de sustular. Başları açık olarak kömürcünün önünde duruyorlardı.

Bu esnada meyhaneci koca karı lafa karıştı:

- Sen de nazlanıp durma, Nikolay, dedi, onları götürüver. Ne olacak sanki? Araban boş gidiyor. Bak onlar beşer kapik de veriyorlar. Paraları peşin işte, varsınlar binsinler!..

Kömürcü, her iki arkadaşa da sıra ile, tekrar baktı. Sonra içini çekerek:

- Onar kapik, dedi.

Salakin elini sallayarak:

- Peki canım, dedi, al hayrını gör!

Kocakarı:

- Paraları kontrol et, tavsiyesinde bulundu.

Kömürcü Salakin'in verdiği yirmi kapiklik gümüş parayı masaya attı ve paranın şıngırtısına kulak verdi. Sonra bunu dişleriyle ısırdı, daha sonra tezgaha yaklaşarak parayı yeniden attı ve kocakarıya:

- Bira parasını al bakalım, dedi.

Salakin Vanüşka'nın kulağına:

- İtoğlu it, diye fısıldadı.

Kömürcü, kocakarıdan paranın üstünü alırken Vanüşka'ya dönerek:

- Sen boş kızağa bin!.. dedi. Sen de benim yanıma!..

Salakin:

- Olur, dedi. Sanki beraber otursak ne çıkar?

Kömürcü şüphelenmiş bir insan tavrıyla:

- Bir arada oturup da ne yapacaksınız?.. dedi.

- Isınırız!..

Kömürcü gülerek:

- Hele şuna bak, dedi. Hayır, nasıl söylüyorsam öyle yap. Çünkü, şayet arkadaşın beygiri aşırmak fikrine kapılırsa, ben lobutla senin başına vurur, sersemlettikten sonra bağlarım. Sonra da...

Kömürcü sözünü bitirmedi ve gülmeye başladı. Sonra uzun uzun, boğularak öksürmeye koyuldu.

VI

Kömürcü, sonunda yanındaki yolcu ile konuşmaya başladığı zaman, meyhaneden beş verst uzaklaşmışlardı:

- Sen kimsin böyle?

Salakin, dişleri arasından:

- İnsan, dedi.

Bu tarzda gidiş insanı müthiş üşütüyordu. Salakin, küçük küçük ürpermelerle müthiş şekilde titriyordu. Tipi hemen hemen dinmişti ama, keskin bir rüzgâr esiyordu. Salakin biraz ısınmak ümidiyle iki defa kızaktan atlamış ve kızağın yanıbaşında koşmuştu. Fakat derin ve yumuşak karların içinde koşmak çok eziyetli oluyordu. Delikanlı pek çabuk yoruluyor, yeniden kızağa atlıyor ve bu defa daha fazla üşümeye başlıyordu.

Salakin kızaktan her atladıkça, kalın ve kısa bir kürkle bir yamçıya sarınmış olan kömürcü, yamçının altından, ucunda halka bulunan ve halkaya da 400 gram ağırlığında bir dirhem tutturulmuş olan, kısa kalın bir sopa çıkarmak-

ta idi. Salakin bu âlete lobut denildiğini biliyor ve soğuk kadar keskin bir öfkenin, yüreğini sıktığını hissediyordu.

Kömürcü:

- Herkes insandır, dedi. Ben sana kimlerden olduğunu soruyorum..

Salakin:

- Ben kimselerden değilim, benim soyum sopum yok, dedi ve ileriye doğru haykırdı:

- Vanya, yaşıyor musun?

Vanüşka yavaşça:

- Yaşıyorum, dedi.

- Üşüdün mü?

- Evet.

Kömürcü, homurtuyu andıran bir sesle:

- Size bakıyorum da bahtsız olduğunuzu görüyorum, ikiniz de baldırı çıplaksınız!.. Ne bileyim işte... Herhalde tem belin birisiniz!..

Salakin kirpi gibi büzülmüş bir halde oturuyor ve dişlerinin birbirine çarpmamasına çalışarak susuyordu.

Arkasına dönüp baktı, şimdi seyrekleşen kar taneleri arasından, ıssız, mavimtırak bir ova gördü. Ova, kasvetle, soğukla nefes alıyor gibi idi. Bu ovada, gözün, üzerinde durabileceği herhangi bir şey de yoktu.

- Bak biz Semakinler üç kardeşiz. Kömür yapıp şehre, şarap fabrikasına götürüyoruz. Evet... El birliğiyle çalışıyoruz.. Karnımız tok, sırtımız pek... Ayaklarımız sıcak. Allah'a şükür her ne lazımsa var. Çalışmasını bilen, tembellik etmeyen, haylazlık yapmayan bir insan daima iyi

yaşar. Ağabeylerim evli, ben de yortudan sonra evleneceğim. İşte böyle!.. Çalışabilene yaşamak kolay...

Beygir hamutun içine zahmetle gömülerek, zorlukla yürüyordu. Kızak sarsılıyor, Salakin, avucun içindeki bir ceviz gibi sallanıyordu.

Kömürcünün bu ağır, sersemce ve sıkıcı sözleri, âdeta soğuk tuğlalar halinde Salakin'in ruhuna yatıyor ve onu kışkırtıyordu. Bu adamın boğuk sesini işitmek Salakin'e ıstırap veriyor, onu rahatsız ediyordu.

- Vanüşka!.. diye haykırdı

- Ne var?

- Biraz çıkıp koşsan...

Vanüşka hafif bir sesle sordu:

- Neden?..

- Donmayasın!..

- Bir şeycik olmaz!..

Kömürcü içini çekti. Sonra güldü, kolunun yeniyle burnunu sildi ve yeniden konuşmaya başladı:

- Ne biçim insanlar, ne biçim insanlar... Sanki niçin yaşıyorsunuz? Aç, çıplak... Anlamsız bir yaşayış!.. insanlar böyle mi yaşamalı?. İyi yaşamak lâzım...

Salakin öfke ile:

- Paralarını benimle taksim et, bak o zaman ben ne iyi yaşarım!..

- Ne dedin?..

- Taksim et, diyorum.

- Şimdi ben seni öyle bir taksim ederim ki... Bunu gördün mü?..

Halkaya takılı dirhem, Salakin'in suratı önünde sallandı. Salakin, kömürcünün pişmiş kelle gibi sırıtan ve şeytanı andıran simsiyah yüzünü gördü. Birdenbire Salakin'i bir ateş kapladı, âdeta göğsünün içinde yüreği parçalandı ve alev fışkırmaya başladı.

Bu alev zihnini sardı ve gözü önündeki her şeyi, kan kırmızı bir renge boyadı. Kuvvetle, gücü yettiği kadar sağ kolunu gerdi. Dirseğiyle, olanca kuvvetiyle kömürcünün sırtına vurdu ve onu sırtüstü devirdi. Aynı anda sopanın ucundaki dirhem, iki küreği arasına indi, vücuduna keskin bir ağrı saplandı ve soluğunu tıkadı.

Kömürcü, kesik kesik:

- İmdat, öldürüyorlar!.. diye haykırdı.

Fakat Salakin bütün ağırlığıyla kömürcünün üzerine çöktü, parmaklarıyla boğazını yakaladı ve kuvvetle sıkarak, dizleriyle karnını bastırmaya başladı.

- Haydi bakalım konuş, bağır, konuş!..

Kömürcü hırıldıyor, Salakin'in omuzundaki gömleği ısırıyor, bıçağın altında bir balık gibi kıvrılıyor ve o da elleriyle onun boğazını arıyordu. Lobut elinden düşmüştü, fakat bileğine takılı olan kayışından sarkarak sallanıyordu. Lobut sık sık Salakin'in vücuduna dokunuyor ve bu dokunuşları herhangi bir ağrı doğurmamakla beraber onda bir korku uyandırıyordu.

Salakin vahşi bir sesle:

- Vanüşka!.. Yardım et!.. diye bağırdı.

Vanüşka, soğuktan büzüşmüş bir halde, kömür çuvalları arasına gömülerek, kızağın içinde yatıyordu. Kömürcünün feryadını işittiği zaman, kendisini büyük bir korku saldı,

içgüdüsüyle, işin ne olduğunu anladı ve başını daha derin bir şekilde kömür çuvalları arasına soktu. Aklından da hızla şunları geçirdi:

- Ben uyuyordum derim, hiçbir şey duymadım.

Fakat, arkadaşının imdat çağırışını duyduğu zaman, vücudunda bir ürperme hissetti ve tıpkı beygirin ayağından fırlayan bir kar parçası gibi, kızaktan fırladı. Şayet kömürcü Salakin'in hakkından gelirse, kendisini, yani Vanüşka'yı da, öldüreceği fikri, bir şimşek gibi kafasında çaktı. Kendisini, muazzam bir düğüm halinde, birbirine kenetlenmiş iki insan vücudu yanında bulunca ve kömürcünün, kanlara bulaşmasına rağmen kapkara suratını, siyah parmaklarını heyecanla aradığı sağ kolunda asılı lobutu görünce, Vanüşka, bu kolu yakaladı; bükmeye, kıvırmaya, kırmaya başladı.

Mahzun bakışlı, tüylü küçük beygir başını sallayarak yavaş yavaş yolun üzerinde yürüyor ve kızağın içinde, dişlerini gıcırdatarak, hırlayarak, anlamsızca birbiriyle boğuşmakta olan üç kişiyi, soğuk ve ölü uzaklara götürüyordu. Bu adamların ayaklarının suratına çarpacağından korkan arkadaki diğer beygir ise, yavaş yavaş geri kalmaya başlamıştı.

VII

Mücadeleden yorulmuş ve terlemiş olan Vanüşka kendisine geldiği zaman, korku dolu gözlerle Salakin'e:

- Baksana, beygir nerede acaba?.. dedi. Gitmiş galiba.

Salakin yaralı yüzünden kanları silerek:

- Aldırma, dedi. Dili yok ki söylesin!

Arkadaşının sakin sesi, Vanüşka'nın korkusunu azaltmıştı. Yan gözle kömürcüye bakan Vanüşka:

- Yaptık yapacağımızı!.. dedi.

Salakin, aynı sükûnetle:

- O bizi öldüreceğine, bizim onu öldürmemiz elbette daha uygundu, dedi ve işgüzar bir tavırla ekledi:

- Haydi bakalım, dedi şimdi onu soymağa başlayalım! Sen onun kısa kürkünü al, ben de yamçısını alırım. Mümkün olduğu kadar çabuk davranalım, yoksa birisinin rastlaması veyahut arkadan yetişme ihtimali var!

Vanüşka, sessizce, kömürcüyü evirip çevirerek elbisesini soymaya başladı. Bu arada arkadaşına bakıyor ve:

- Nasıl da korkmuyor?.. diye düşünüyordu.

Arkadaşının, öldürdükleri adama karşı takındığı sakin ve işgüzar tavır, Vanüşka'da, hayret ve korku doğuruyordu. Fakat arkadaşının yara bere içindeki çopur yüzü onu büsbütün şaşırtıyordu. Bu yüz, âdeta sessizce gülüyormuş gibi, sürekli heyecan içinde titriyor, hareket ediyor, gözleri ise, lüzumundan fazla şarap içmiş veyahut çok sevinmiş bir insan tavrıyla ve soğuk bir ışıkla yanıyorlardı.

Vanüşka, mücadele sırasında kasketini kaybetmişti. Salakin, kömürcünün şapkasını alarak Vanüşka'ya uzattı ve:

- Giy bunu, dedi, yoksa üşürsün! Sonra yakışık da olmaz. Koskocaman bir adam, şapkasız nasıl olur?

Salakin, öldürdükleri kömürcünün pantolonlarının ceplerini boşaltmaya koyuldu. Bu işi öyle ustaca, öyle hızla yapıyordu ki, güya bütün ömrünce yalnız insan öldürmüş ve insan soymuştu.

Kömürcünün para kesesinin çözerken:

- Her şeyi düşünmek, her şeyi hesaba katmak gerek, diye söyleniyordu. Kimse şapkasız dolaşmıyor. Vay anasını, beş rublelik bir altın... Hayır, yedi buçuk rublelik!

Vanüşka, pırıl pırıl yanan gözleriyle altına bakarak, ürkek bir tavırla:

- Sen... diye kekeledi.

Salakin, arkadaşını şöylece bir süzdükten sonra:

- Ne var?.. dedi. Ve alaylı bir tonla mırıldandı:

- Artık paradan yana sıkıntı çekmeyeceğiz, dedi. Haydi bakalım delikanlı, arabayı acele sür!

Salakin avucuyla beygirin sağrısına vurdu. Vanüşka:

- Ben paradan bahsetmiyorum, dedi. Ben sana şunu sormak isterim...

- Neyi:

Vanüşka, gözleriyle kömürcünün çıplak vücudunu işaret ederek:

- Sen bu işi ilk defa mı yapıyorsun?.. dedi.

Salakin, alaycı bir tavırla gülerek:

- Aptal, dedi, sen beni eşkıya mı sandın, nedir?

- Çünkü herifi o kadar çabuk soydun ki...

- Dirileri bile soyuyorlar... Ölüleri soymak iş mi sanki!

Diz çökmüş bir vaziyette duran, Salakin, birdenbire sallandı ve bütün ağırlığıyla Vanüşka'nın ayakları üzerine yıkıldı. Vanüşka, âdeta birdenbire bütün vücuduyla soğuk bir suyun içine batmış gibi ürperdi, bağırdı ve arkadaşını kendisinden uzaklaştırmak için itmeye koyuldu. Bu bağırışmadan ürken beygir ise dört nala koşmaya başladı.

Salakin, Vanüşka'ya tutunarak:

- Aldırma canım, bir şey değil, diye söylendi. Yüzü daha morarmış, bakışları bulanık, aptal bir hal almıştı:

- Herif iki küreğimin arasına vurdu. Kalbim sancıdı. Geçer fakat...

Vanüşka titreyen bir sesle:

- Yeremey, diye söylendi, dönelim, Allah aşkına dönelim!..

- Nereye?

- Şehre!.. Ben kokuyorum..

- Şehre olmaz! Hayır. Biz gidip beygiri satalım, sonra da Matvey'le gideriz.

Vanüşka ümitsiz bir tavırla:

- Ben korkuyorum, dedi.

- Neden korkuyorsun?

- Biz mahvolacağız, kardeş! Şimdi ne yapacağız? Biz seninle bunun için mi yola çıktık?

Salakin, yüksek sesle:

- Cehenneme kadar yolun var!.. diye bağırdı. Gözleri öfke ile tutuşmuştu. Mahvolacakmışız!.. Ne demek mahvolacağız? Dünyada adam öldüren yalnız biz miyiz? Yoksa böyle bir olay yeryüzünde ilk defa mı oluyor?

Salakin'in yüzünün, âdeta çılgın gibi, sarhoş gibi bir hal aldığını gören Vanüşka, ağlamaklı bir sesle yalvardı:

- Sen darılma canım!

Salakin öfke ile bağırdı:

- Nasıl darılmayayım yahu! Ne yapayım böyle oldu işte!

Vanüşka, ürkek ürkek etrafına bakınarak ve bütün vücuduyla titreyerek, ikna edici bir sesle:

- Dursana canım, dedi biz ne yapıyoruz? Biz bu ölüyü ne reye götürüyoruz?.. Nerede ise Vişenki'ye varacağız, halbuki baksana arabamızda ne götürüyoruz?

Salakin, durması için beygire seslendi ve hızla, âdeta bir lastik top hafifliğiyle kızaktan yolun üzerin atladı. Kömürcüyü elinden yakalayarak:

- Haklısın, kardeş, dedi. Şunu tut da sürükleyelim. Ayaklarından yakala!.. Haydi yahu, ne duruyorsun, yakala!..

Vanüşka, ölünün suratını görmemeye çalışarak ayak-

larından yakaladı. Fakat buna rağmen, kömürcünün suratı yerine, mosmor, yuvarlak, korkunç bir şey gördü. Salakin:

- Çukur kaz!.. emrini verdi ve kuvvetli, seri ayak hareketiyle karları iki tarafa fırlatarak eşinmeye başladı.

Salakin bu hareketi öyle tuhaf bir şekilde yapıyordu ki, Vanüşka, kömürcünün ölüsünü yumuşak karların üzerine bıraktı ve ölünün başucunda durarak, arkadaşına herhangi bir yardımda bulunmaksızın, hareketlerini seyre koyuldu.

Salakin, ölünün başını ve göğsünü, canla başla ve çabuk çabuk karlarla örterken:

- Çabuk göm, çabuk göm!.. diye söyleniyordu.

İki arkadaş kızaktan iki adım ötede uğraşıyorlardı. Beygir ise, boynunu bükerek tek gözle onlara bakıyor ve âdeta cansızmış gibi hareketsiz duruyordu.

Salakin:

- Gidelim, dedi, tamam

Vanüşka itiraz etti:

- Olmadı.

- Olmayan ne?

- Baksana, tümsek belli oluyor.

- Aldırma canım!..

Kızağa bindiler.. Sımsıkı birbirlerine yaslanmış bir halde yola koyuldular. Vanüşka, gittikleri müddetçe, hep geriye bakıyordu. Ona, çok yavaş gidiyorlarmış gibi geliyordu. Çünkü kömürcünün ölüsü üzerindeki kar tümseği bir türlü gözden kaybolmuyordu. Salakin'e:

- Aman şu beygiri sür kuzum!.. diye rica etti.

Gözlerini sımsıkı kapadı ve uzun müddet açmadı. Gözlerini açtığı zaman ise, uzakta, yolun solunda, düz karların üzerindeki tümseği fark etti.

Salakin'e bakarak, âdeta fısıltı halinde:

- Eh Yeremey, dedi mahvolacağız!..

Salakin, boğuk bir sesle:

- Boş ver, dedi. Beygiri satarız, sonra yine şehre gideriz. Bizi kim bulacak! İşte Vişenki de göründü.

Yol, bir dağ eteğinden inerek, derin, karlı bir vadiye doğru uzanıyordu. Çıplak, siyah ağaçlar, yolun her iki tarafında kımıldadılar... Bir karga gakladı. İki arkadaş titredi. Sessizce birbirlerinin yüzlerine baktılar...

Vanüşka, Salakin'in kulağına eğilerek:

- Sen biraz tedbirli ol, dedi.

VIII

Gürültülü bir şekilde ve laubali bir eda ile meyhaneye girdiler.

Salakin, meyhaneciye:

- Haydi bakalım babalık, dedi bize birer kadehçik doldur!..

Tezgahın arkasında oturmakta olan uzun boylu, dazlak kafalı esmer bir adam, ayağa kalkarak:

- Başüstüne, dedi.

Öyle tabii, öyle güler yüzlü bir tavırla Vanüşka'ya baktı ki, Vanüşka meyhanenin ortasında durakladı ve suçlu suçlu gülümsedi.

Meyhaneci Salakin'in önüne votka kadehini koyarken:

- Delikanlı, dedi bizim buranın bir adeti vardır. İnsan bir yere girdiği zaman ya "merhaba" veyahut "günaydın!" der!.. Uzaktan mı geliyorsunuz?

Salakin:

- Biz mi?. Dedi. Hayır... Biz... Biz pek de o kadar uzaktan gelmiyoruz. Şöyle işte otuz verstlik bir yerden.

- Ne tarafa gidiyorsunuz?

Salakin, meyhanenin kapısını göstererek:

- Bu tarafa..

Meyhaneci:

- Demek ki, şehre yakın bir yerden geliyorsunuz?.. diye sordu.

- Evet, evet... Hey Vanya, gel rakını iç!..

- Vanya kardeşin mi?

Vanüşka acele acele cevap verdi:

- Hayır, ne diye kardeş olalım!..

Meyhanenin kapıya yakın bir köşesinde, kuş gagasına benzeyen sivri burunlu, keskin bakışlı bir mujik oturuyordu. Bu mujik yerinden kalktı, yavaşça tezgahın yanına kadar geldi ve dikkatle, laubali bir eda ile iki arkadaşı süzmeye başladı.

Meyhaneci:

Ne oluyor, ne bakıyorsun?, diye sordu.

- Sivri burunlu mujik, gıcırtılı bir sesle:

- Hiç, dedi hani bildik falan mı diye bakıyorum!.

Salakin, tezgahtan uzaklaşarak Vanüşka'yı kolundan çekti ve:

- Şuraya oturup biraz ısınalım, dedi.

İki arkadaş, tezgahtan uzaklaştılar ve bir masanın başına geçip oturdular. Burnu kuş gagasına benzeyen mujik tezgahın başında kaldı ve yavaşça meyhaneciye bir şeyler söyledi.

Vanüşka, Salakin'in kulağına:

- Buradan gidelim, dedi.

Salakin yüksek sesle:

- Bekle, ne oluyorsun?.. dedi.

Vanüşka, ters ters arkadaşına baktı ve başını salladı. Ona öyle geliyordu ki, şimdi şu anda, başkalarının yanında yüksek sesle konuşmak hem çirkin, hem tehlikeliydi.

Salakin:

- Bize birer tane daha doldur!.. dedi. Meyhanenin kapısı gıcırtı ile açıldı, iki kişi daha içeriye girdi. Bunlardan biri, kocaman kır sakallı bir ihtiyardı, diğeri ise, diz kapaklarına kadar gelen kısa bir kürk giyiniş, basık burunlu, koca kafalı bir adamdı. Kır sakallı ihtiyar:

- Merhabalar!.. dedi.

Meyhaneci:

- Hoş geldiniz, safa geldiniz!.. diye cevap verdi ve Salakin'e baktı.

Basık burunlu köylü başıyla kapıyı işaret ederek:

- Araba kimin?.. dedi.

Gaga burunlu mujik, parmağıyla Salakin'i göstererek, yavaşça:

- İşte bu adamların, dedi.

Salakin de bu sözleri onayladı:

- Evet, bizim!..

Vanüşka, bütün bu söylenenleri dikkatle dinliyor ve heyecandan kalbi duracak gibi oluyordu. Ona öyle geliyordu ki, buradaki bütün insanlar, âdeta olup biten her şeyi biliyorlarmış gibi, garip bir tonla ve çok basit bir şekilde konuşuyor, hiçbir şeye şaşmıyor ve bir şeyler bekliyorlardı.

Arkadaşının kulağına:

- Gidelim, dedi.

Basık burunlu köylü Salakin'e sordu:

- Siz kimsiniz, ne iş yaparsınız, kuzum?..

Salakin, birdenbire:

- Biz mi?.. Biz kasabız, cevabını verdi ve gülümsedi.

Vanüşka telaşla, fakat yavaşça:

- Yahu, sen ne yapıyorsun?.. diye bağırdı.

Bu sözlerin yavaşça söylenmesine rağmen, meyhanedekilerin hepsi de bunları duymuş ve yavaşça başlarını çevirerek meraklı bakışlarla Vanüşka'yı süzmeye başlamışlardı.

Salakin, meyhanedekilerini sessizce inceliyordu. Fakat, sımsıkı kilitlenmiş dudakları, titriyordu. Vanüşka ise başını masaya eğmiş, bir şeyler bekliyor, nefesinin tıkanmakta olduğunu hissediyordu. Bir bulut kadar ağır olan bu sessizlik çok sürmedi. Basık burunlu mujik:

- Tevekkeli değil, dedi kızağın ön tarafı kan içinde...

Salakin, küstah bir sesle:

- Ne, ne? dedi.

Kır sakallı ihtiyar mujik:

- Halbuki ben kanları fark etmedim, dedi. Kızak kanlımıymış?.. Ben şöyle bir baktım da, kızak bana simsiyah geldi. Anlaşılan kömür kızağı dedim. Ivan Petroviç, bana da bir kadeh doldur!..

Meyhaneci, ihtiyar mujiğe bir kadeh votka doldurdu ve tıpkı tok bir kedi gibi ağır ağır kapıya doğru yürüdü. Burnu kuş gagasını andıran mujik, meyhanecinin kendi hi-

zasına gelmesini bekledi, sonra o da, meyhaneci ile beraber meyhaneden çıktı.

Salakin sandalyeden kalkarak:

- Haydi bakalım Vanya, dedi. Artık gidelim!.. Meyhaneci nereye gitti?.. Parasını verelim.

Basık burunlu mujik:

- Şimdi gelir, dedi ve arkasının Salakin'e dönerek bir sigara sarmaya başladı.

Meyhaneci tek başına geri döndü. Tıpkı çıktığı gibi, sessizce ve ağır ağır tezgahın başına geçti. Dirseklerini tezgaha dayayarak, ihtiyar mujiğe hitaben:

- Havalar yine ısınmaya başladı, dedi.

- Zamanıdır, tabii, ısınacak...

Salakin, tezgaha yaklaşarak, yüksek sesle:

- Biz gidiyoruz, dedi, paranı al!..

Meyhaneci, tembel tembel gülümseyerek:

- Bekle!.. dedi.

Salakin, gözlerini yere indirerek, yavaşça:

- Beklemeye vaktimiz yok, dedi.

Meyhaneci, az önce söylediğini tekrarladı:

- Bekle, dedik ya!..

- Neyi bekleyecekmişim?..

- Muhtarı... Çağırmaları için adam gönderdim.

Vanüşka hızla ayağa kalktı, fakat tekrar yerine oturdu.

Salakin omuzlarını oynatarak ve nedense şapkasını başına geçirerek:

- Benim muhtarla hiçbir işim yok, dedi.

Meyhaneci Salakin'den uzaklaşarak, yayvan yayvan:

- Fakat onun seninle işi var!.. diye söylendi.

İhtiyar mujikle, basık burunlu mujik, kendileri için bir anlam ifade etmeyen bu konuşmaya ilgi gösterdiler ve tezgaha yaklaştılar. Meyhaneci sözüne devam ederek:

- Muhtar, et ticaretiyle meşgul olduğun halde, arabanda kömür çuvallarının ne işi olduğunu sana soracak, dedi.

İhtiyar mujik Salakin'den uzaklaşarak:

- Ha?.. Anlamadım, dedi.

Basık burunlu mujik:

- Bak hele!.. dedi. Yoksa kızağı aşırdınız mı?

Vanüşka ince bir sesle:

- Hayır, dedi.

Salakin elini salladı ve arkadaşına dönerek, acı bir gülümseme ile:

- İşte geldiler, dedi, hazır ol!..

Gürültü ile meyhanenin kapısından beş mujik daha içeriye girdi. Bunlardan uzun boylu, kızıl saçlı birinin elinde kocaman bir de sopa vardı. Vanüşka, gözerini faltaşı gibi açarak bunlara bakıyordu. Ona öyle geldi ki, bunların hepsi de, bir sarhoş gibi sallanmakta ve meyhane de, etraflarında dönmektedir.

Elinde sopa olan mujik:

- Merhaba delikanlılar, dedi. Kim olduğunuzu bize söyleyin, bakalım!.. Hem nereden geliyorsunuz?.. Mesela ben muhtarım. Ya siz kimsiniz?..

Salakin muhtara baktı ve bir köpek ulumasını andıran bir gülüşle güldü. Yüzü ise kireç gibi olmuştu.

Mujiklerden bir tanesi sert bir sesle:

- Bir de gülüyorsun, ha?.. dedi ve kollarını sıvamaya başladı..

Muhtar onu durdurarak:

- Hele dur bakalım Komey, dedi. Her şeyin sırası var. Onlar bunsuz da söylerler. Bana bakın çocuklar, açıkça söyleyin, beygiri nereden aşırdınız?.. Haydi bakalım!..

Vanüşka, âdeta eriyen ve damdan aşağı kayan bir kar yığını gibi, ağır ağır kendini sandalyeden yere bıraktı. Diz çökerek, kesik kesik mırıldanmaya başladı:

- Dini bütün Hıristiyanlar, ben değil o. Biz beygir aşırmadık.. Biz kömürcüyü öldürdük... Nah şuracıkta... Karların içine gömdük.. Biz beygir falan çalmadık.. Biz sadece araba ile gidiyorduk.. Vallahi dediğim gibi... Bunların hiçbirini yapmadım.. Arkadaki beygir kendiliğinden geri kaldı. Nasıl

olsa gelir.. Biz onu öldürmek istemedik... O bize lobutla vurmaya başladı. Biz Borisova'ya gidiyorduk, orada bir soygun yapacaktık. Önce bir yangın çıkaracaktık... Fakat biz beygir falan aşırmadık... Bütün bu işleri yapmaya o beni teşvik etti...

Salakin, yüksek sesle:

- Yeter be!.. diye bağırdı. Ve başından şapkasını çekerek, karşılarında sessiz, siyah bir duvar gibi durmakta olan mujiklerin ayağı dibine fırlattı.

Vanüşka sustu. Başı göğsü üzerine düştü. Kolları yere doğru sarktılar.

Mujikler, sessizce ve mahzun bir bakışla uzun uzun onları seyrettiler. Nihayet, burnu kuş gagasına benzeyen, sesi gıcırtılı mujik içini çekti, canı sıkılmış bir tavırla ve yüksek sesle:.

- Eh, sizi gidi caniler, aptallar, eh!.. diye söylendi.

ÇOK GÜZEL BİR KADIN

- Ne kadar da güzel kadın!

Bu takdir ifadesi vapurda, hemen hemen dakika başında tekrar ediliyordu.

Vapurun bütün yolcuları tatlı bir heyecan içinde idiler... Aydınlar:

- Ne kadar da güzel kadın!

Sözleriyle düşüncelerini belli ediyorlardı. Halk ise takdirlerini, nispeten yumuşak küfürlerle ifade ediyorlardı...

Herkesin dikkatini kendi üzerine çekmiş olan kadın ise, vapurun güvertesinde duruyor ve ayçiçeği çekirdeği yiyordu. Kadın, duygularımızı şiddetle kamçılayan, fakat şuurumuz için hiçbir şey ifade etmeyen sağlıklı, büyüleyici o Rus güzelliğiyle gerçekten güzeldi. Onu seyreden halka yüzünü yan gösterecek bir şekilde ayakta durmuş, kendisini böyle kudretle güzel hissetmekten doğan sevincini gizlemeksizin iri, koyu mavi gözleriyle, iltifat edici bir eda ile etrafına bakıyordu.

Kadının güzelliğiyle en fazla büyülenenlerden biri,

zayıf, solgun benizli, uzun lepiska saçlı bir gençti. Bu gencin hasta olduğu belliydi.

Delikanlı kadına bakarken ürperiyor, kurşunî gözleri hummalı bir ateşle yanıyorlardı. Karşılaştırmalı bir şekilde bu genci tasvir etmek gerekse, denilebilir ki; delikanlı, sönmenin güzel bir sonucu olan yaldızlı ateş yılanlarının koşuştuğu bir avuç küle benziyordu.

Gencin bütün hassasiyeti gözlerinde toplanmıştı. Kadını seyrediyor ve kır bıyıklı komşusuna, durmadan şunları fısıldıyordu:

- Onunla bir konuşun! Rica ederim! Herhalde çok güzel, ahenkli bir sesi olması lazım. Sözlerinin, güzelliğine neler verebileceğini görmek istiyorum. Bu, herhalde bir müzik, muhteşem bir müzik olacak... O zaman bu kadın, herhalde iki misli güzelleşecek...

Delikanlı, beklemenin verdiği heyecanla titreyerek kadını seyrederken, bıyıklarını sıvazlayan komşusunu ikide bir dürtüyordu.

Fakat kadın, sesin ve kuvvetin fazlalığından ileri gelen çıngıraklı bir sesle, kendiliğinden, kesik kesik konuşmaya başladı:

- Bugün amma da sıcak var ha!

Genç, irkildi, kadın sözlerine devam etti:

- Felakete bak... Vücudum leş gibi oldu.

Delikanlı, gözlerinde hazin bir korku ifadesi olduğu halde komşusuna baktı. Komşusu keyifli keyifli gülümsüyor ve bıyıklarını buruyordu. Kadın sözlerine devam ediyordu:

- Sonracığıma efendim, burası gaz da kokuyor... Sinek de çok. Nah sürü ile. Hem de insanı öyle ısırıyorlar ki!

Kadın, bu sözlerden sonra, öfkeli öfkeli öyle bir kaşınmaya başladı ki, kocaman göğsü, insanı tahrik edecek bir şekilde sallandı.

Halk neşeli ve tasvip edici bir ahenkle gülüştü.

Sapsarı kesilen delikanlı, yavaşça arkasını döndü, başını eğerek ve âdeta üzerlerine buzlu su dökülüyormuş gibi omuzlarını büzerek kederli ve mahzun bir halde, oradan uzaklaştı...

BİR TÜRKÜYÜ NASIL UYDURURLAR?

Bir yaz günü, manastır çanlarının sıkıntılı çınlamaları altında, iki kadın, bakın nasıl, bir türkü uydurdular. Bu, Arzamas şehrinin tenha bir sokağında, akşam duasından önce, oturduğum evin kapısı önündeki bir sıranın üzerinde oldu. Şehir, Temmuz gününün sıcak sessizliğinde uyukluyordu. Ben, elimde kitap, pencerede oturuyor; benim aşçı kadın şişman Ustiniya'nın, komşusunun hizmetçisi ile yavaşça nasıl konuştuğunu dinliyorum!

Aşçı kadın, erkekçe fakat kıvrak bir sesle soruyor:

- Daha ne yazıyorlar?..

Esmer yüzlü, ürkek, hareketsiz gözlü zayıf bir kız olan hizmetçi yavaşça cevap veriyor:

- Başka bir şey yazmıyorlar!..

- Demek, selâmımızı kabul et ve para gönder!. Öyle mi?..

- Evet...

- Ama kim nasıl yaşıyor, bunu kendin bul.. Eeeh!..

Sokağımızın bahçesi arkasındaki gölcükte kurbağalar, cam sesini andıran tuhaf bir sesle vıraklıyor, çan sesleri, sıcak sessizlikte, can sıkıcı bir şekilde uzayıp gidiyordu. Avlunun arka tarafında bir yerde, bir testere gıcırdıyor... Halbuki bu ses, bana, komşumuzun eski evi sıcaktan boğularak inliyor gibi geliyordu.

Ustiniya, kederli ve öfkeli bir sesle:

- Akraba! Fakat onlardan üç- dört metre uzaklaşan mı, yok olur, bir budak gibi kopup gidersin! Şehirde yaşamaya başladığımın birinci yılında, sonsuz bir can sıkıntısına tutulmuştum. Sanki tamamen değil de, ancak ruhumun yarısı yaşıyor, diğer yarısı da köyde kalmış gibiydi. Onlar orada ne alemdeler, ne yapıyorlar, diye gece gündüz düşünürdüm.

Ustiniya'nın sözleri, âdeta çan seslerini tekrarlıyor gibi idi. Güya o, sanki çan seslerinin tonunda konuşuyordu. Hizmetçi kız, sivri dizlerini tutarak, beyaz örtülü başını sallıyor ve dudaklarını ısırarak hazin bir eda ile bir şeye kulak kabartıyordu. Ustiniya'nın gür sesi, alaycı ve öfkeli bir ahenkle, yumuşak ve hazin bir eda ile çınlıyordu.

- Öyle anlar olurdu ki memleket hasretinden kulaklarım sağır, gözlerim görmez olurdu. Halbuki benim memlekette kimsem yok: Babam, sarhoşken bir yangında yandı, amcam koleradan öldü... Kardeşlerim vardı: Biri askerde gedikli olarak kaldı; diğeri taşçı oldu, Boygorod'da oturuyor. Sanki, hepsini yeryüzünden sel alıp götürdü.

Bulanık gökyüzünde, kızılımtırak güneş batıya dönerek altın ışıklara asılmış bir halde duruyordu. Bu dakikalarda şehrin yaşadığı bütün sesler; kadının yavaş sesinden, çanların bakır ahenginden ve kurbağaların vıraklamalarından ibaretti. Bu sesler, tıpkı yağmur öncesindeki kırlangıçlar gibi alçaktan uçmakta idi. Bu seslerin üzerinde, bunların etrafında ölüm gibi her şeyi yutan bir sessizlik vardı.

Bundan, anlamsız bir karşılaştırma doğmaktadır: Şehir âdeta, ateşten bir tıpa ile tıkalı, yana yatık büyük bir şişenin içine oturtulmuştur ve sanki biri dışarıdan tembel tembel yavaşça bu sıcak cama vurmaktadır.

Birdenbire Ustiniya, canlı ve işgüzar bir eda ile konuşmaya başladı:

- Haydi bakalım Maşutka, bana yardım etsene!..

- Neye yardım edeyim?

- Bir türkü uyduralım.

Ve Ustiniya, gürültü ile içini çekerek, hızlı bir makamla bir şarkı tutturdu:

"Eh, güpegündüz parlak gün ışığında,

Aydınlık bir gecede, ay ışığında..."

Hizmetçi kız, melodiyi kararsızca yoklayarak, ürkek bir tavırla ve yarım sesle yardım eder:

"Ben genç kız, gamlıyım..."

Ustiniya ise, kendine güvenmiş ve çok dokunaklı bir eda ile melodiyi tamamlar:

"Ve üzüntü içindeyim. Yüreğimi hasret yakar..."

Türküyü bitirince derhal, neşeli, biraz da övünerek konuşmaya başlar

- İşte türkü başladı. Ben sana, tıpkı iplik büker gibi, türkü uydurmayı öğreteceğim...

Âdeta kurbağaların hazin inleyişlerini, çanların tembel

çalışlarını dinler gibi bir müddet sustuktan sonra, yeniden çevik bir hareketle kelimeleri ve sesleri harekete geçirdi:

"Ne kışın korkunç tipiler, aman,

Ne de baharda şen sular..."

Hizmetçi kız, ona sımsıkı yaslanmış bir halde, beyaz örtülü başını, Ustiniya'nın yuvarlak omuzuna dayadı. Gözlerini yumdu ve artık daha cesur bir halde, ince, titrek bir sesle şarkıya devam etti:

"Hiç, hiçbiri getirmez memleketten,

Yüreğe ferah veren bir haber..."

Ustiniya, avucunu dizine vurup:

- İşte böyle, dedi. Ben gençken daha güzel şarkılar uydururdum. Bazen arkadaşlarım: "Ustiniya, bize bir şarkı öğret!" diye tuttururlardı. Eh, öyle bir coşardım ki... Fakat, bundan sonrası nasıl olacak?

Hizmetçi kız gözlerini açarak ve gülümseyerek:

- Ben bilmem ki, dedi.

Penceredeki çiçekler arasından onlara bakıyorum. Şarkıcılar beni görmüyorlar... Ben ise, Ustiniya'nın, çiçek bozuğu tüylü yanağını, sarı başörtüsünün örtmediği küçücük kulağını, kurşunî renkte canlı gözlerini, tıpkı bir saksağanınkini andıran düz burnunu, bir erkek çenesine benzeyen kalın çenesini çok iyi görüyordum. Bu, kurnaz, geveze bir kadındır. İçki içmesini ve evliyaların hayatına ait yazılanları dinlemesini pek sever. Bütün sokağın en başta gelen dedikoducusudur. Bundan başka, şehrin bütün sırları cebinde gibidir.

Kuvvetli ve iriyarı Ustiniya'nın yanında, kemikleri çıkmış kaba hizmetçi kızı, bir çocuk gibi kalıyordu. Sonra, hizmetçi kızın ağzı da bir çocuk ağzını andırıyordu. Küçük, şiş dudakları sarkıktı. Âdeta bir şeye darılmış da daha fazla darıltmalarından korkuyormuş hissini veriyordu. Nerede ise şimdi ağlayacak bir hali vardı.

Kaldırımların üstünde kırlangıçlar, eğri kanatlarını yere değdirircesine uçuyorlardı: Demek sinekler çok alçaklara inmişti. Bu, geceleyin yağmur yağacağına işaret ediyordu. Penceremin karşısındaki tahta havalenin üzerinde, âdeta ağaçtan yapılmış gibi hareketsiz bir karga duruyor ve siyah gözleriyle kırlangıçların uçuşunu takip ediyordu. Artık çanlar durmuştu. Fakat kurbağaların iniltisi artmış, sessizlik, daha koyu, daha sıcak bir hal almıştı.

Ustiniya, ellerini göğsü üzerinde kavuşturarak ve gökyüzüne bakarak düşünceli düşünceli söyler:

"Çayır kuşları, ovaların üzerinde öter,

Peygamber çiçekleri, ovalarda açar..."

Hizmetçi kız ise düzgün ve cesur, ona yardım eder:

"Görebilsem memleket ovalarını."

Ustiniya ise bu titreyen yüksek sese, ruhundan gelen kelimelerle, bir kadife gibi katılır:

"Sevgilimle gezebilsem ormanlarını..."

Şarkıyı bitirince, birdenbire sımsıkı yaslanarak uzun müddet sustular... Sonra aşçı kadın, düşünceli bir eda ile yavaşça:

- Türküyü fena mı uydurduk yoksa?.. dedi. Baksana, pekala oldu işte...

Hizmetçi kız, onu usulca durdurdu:

- Bak!

Kendilerinden yana, sağ tarafa baktılar... Orada, eflatun bir cübbe giymiş iriyarı bir papaz, asasını özenle sallayarak, bol bir güneş ışığı altında böbürlene böbürlene yürümekteydi. Asanın gümüşten sapı parlamakta, geniş göğsü üzerindeki yaldızlı haçı, ışıklar saçmaktadır.

Karga, siyah boncuk gözleriyle papaza baktı ve ağır kanatlarını tembel tembel sallayarak üvez ağacı üzerindeki bir budağa kondu. Oradan da, siyah bir yumak halinde bahçeye düştü.

Kadınlar sessizce ayağa kalktılar ve papazı selamladılar.. Papaz onları görmedi. Oturmadan, köşeyi dönünceye kadar gözleriyle onu izlediler...

Ustiniya, başındaki örtüyü düzelterek:

- Eh, kız, dedi, biraz daha genç olsaydım, yüzüm de böyle olmasaydı...

Biri, uykulu bir sesle, öfkeli öfkeli haykırıyordu.

- Marya! Maşka!..

- Vay anam, çağırıyorlar...

Hizmetçi kız, korkmuş bir halde koşup gitti. Yeniden sıranın üzerine oturan Ustiniya ise, alacalı bulacalı bir basma parçasını dizinde düzelterek düşünceye daldı.

Kurbağalar inliyor. Boğucu hava, ormandaki göl gibi hareketsiz... Gün, alaca bulaca bir halde sönüyor... Ovalarda, zehirli Tiyoşça nehrinin ardında bir uğultu yükseliyor: Bu, ayı homurtusunu andıran uzak bir gökgürültüsüdür!

SON